T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

72873

ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DAVRANIŞLARININ DEPRESYON DÜZEYLERİNE ETKİSİ

Hazırlayan
Aslı UZ BAŞ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Şüheda ÖZBEN

İZMİR
1998

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yüksek lisans / Doktora tezi olarak sunduğu "Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30./04./1998

Aslı UZ BAŞ

Aslı Uz.

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün ...../...../19..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre ..... Anabilim/ Anasanat Dalı yükseklisans/doktora öğrencisi .....'ın .... konulu tezi incelenmiş ve aday 30/4/1998 tarihinde, saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ...75.... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ~~başarılı~~ olduğuna oy ...birlği..... ile karar verildi.

BAŞKAN
Doç. Dr. Hayrettin Akyıldız

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Gülnur Bayerd

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Süheda ÖZBEN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün ...../...../19..... tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre ..... Anabilim/ Anasanat Dalı yükseklisans/doktora öğrencisi .....'ın .... konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin..... olduğuna oy ..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu No:** **Üniv. Kodu:**

***Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**

Tezin Yazarının

Soyadı: UZ BAŞ **Adı:** Aslı

Tezin Türkçe Adı: Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Effects of Children's Learned Helplessness Behaviors on Depression Levels

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Dokuz Eylül **Enstitü:** Sosyal Bilimler **Yıl** : 1998

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

1- Yüksek Lisans	☒	**Dili**	: Türkçe
2- Doktora	☐	**Sayfa Sayısı**	: 106
3- Tıpta Uzmanlık	☐	**Referans Sayısı:**	70
4- Sanatta Yeterlilik	☐		

Tez Danışmanlarının

Ünvanı Adı Soyadı: Yrd. Doç. Dr. Şüheda ÖZBEN

Ünvanı Adı Soyadı:

Türkçe Anahtar Kelimeler:	**İngilizce Anahtar Kelimeler:**
1- çocuk	1- child
2- depresyon	2- depression
3- öğrenilmiş çaresizlik	3- learned helplessness
4- yükleme biçimi	4- attributional style
5-	5-

Tarih: 24.03.1998

İmza: Aslı Uz Baş

ÖZET

Bu araştırmada, ilkokul 4. ve 5. sınıfta okumakta olan çocukların depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları bazı değişkenlere göre incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemi 404 normal çocuktan oluşmaktadır. Bunlardan 202'si 4. sınıf, 202'si 5. sınıf öğrencisidir.

Çocukların depresyon düzeyi, Çocuklar için Depresyon Ölçeği (CDI), öğrenilmiş çaresizlik davranışları Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği (CASQ) ile ölçülmüştür. Kişisel ve ailevi özelliklerini saptamak için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde varyans analizi (F), t-testi ve ki-kare (X^2) kullanılmıştır.

Araştırmanın en önemli bulgusu olarak, çocukların depresyon düzeyleri ile öğrenilmiş çaresizlik davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, depresyonun öğrenilmiş çaresizlik modelini desteklemektedir. Çocukların depresyon puanları artarken, buna bağlı olarak öğrenilmiş çaresizlik puanları da artmaktadır. Ayrıca, depresyon düzeyi ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı ile anlamlı derecede ilişkili bulunan değişkenler, sosyo-ekonomik düzey, başarı durumu, arkadaş ilişkileri, kendini algılama biçimi, annenin öz ya da üvey olması, ebeveynin öğrenim durumu ve ebeveynin çocuğun olumsuz davranışlarına tepkisi gibi değişkenlerdir. Çocukluk depresyonu ve öğrenilmiş çaresizlik üzerinde cinsiyet ve sınıf düzeyinin anlamlı derecede etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

ABSTRACT

The primary purpose of this study was to assess the relationship between - depression and learned helplessness behavior- in children. The second aim was to examine different variables' relation to depression and to learned helplessness behavior.

The sample for this study consisted of 404 normal children. 202 of them were fourth graders and 202 of them were fifth graders.

There measures were used for investigation. The Children's Depression Inventory (CDI) was used to assess depression level of the children. Learned helplessness behavior of them was measured by Children's Attributional Style Questionnaire (CASQ). An information form was used in order to determine the children's personal and familial characteristics. The obtained data was statistically analyzed by the use of variance analysis (F), the t-test and the chi-square (X^2) technique.

The results of the study support the learned helplessness model of depression: Learned helplessness behavior and depression in children correlated significantly with each other. The children - whose mean scores for depression were high - tended to score higher mean scores for learned helplessness than other Children. Socioeconomic and academic level, friendship relationships, self-perception and parental characteristics were the risk factors for childhood depression and learned helplessness behavior. Furthermore, the results of the study indicate that there was no effects of sex and grade differences on both measures.

ÖNSÖZ

Ebeveyn ya da öğretmenler, yararlılığına inandıkları çeşitli yaklaşım biçimlerini sergileyerek çocuklarını eğitirlerken, onlardan daima olumlu sonuçlar beklerler. Ancak bu beklentiyi olumsuz etkileyebilecek bazı durumlar kimi zaman gözardı edilebilmektedir. Bu durumlardan biri, çocukların yaşadıkları olayları algılayış ve elde ettikleri sonuçları yorumlayış biçimleridir. Öyle ki, başarısızlıklarının nedenini sürekli olarak kendine yükleyen ve bunu hiç değişmeyecek bir sorun olarak algılayan bir çocuğun benlik saygısının yüksek olmasını ya da geleceğe umutla bakmasını beklemek pek yerinde olmaz. Hatta bu çocuğun sorunlarının çaresizce kabullenmesi ve bu sorunları yenmek için yeterli çabayı göstermemesi son derece olası bir tepki biçimidir.

İşte bu araştırmada, çocukların nedensel yükleme biçimlerini kapsayan öğrenilmiş çaresizlik davranışı ile depresyon düzeyleri, çocuk ve ebeveyne bağlı çeşitli değişkenlerle ilişkileri araştırılarak incelenmiştir. Genel anlamda araştırmanın amacı ise, çocuklara özgü varolan bu özelliklerin ortaya çıkarılmasıyla, sonuçlarının eğitim ve aile ortamlarında uygulanarak çocuğun çok yönlü olarak tanınması, anlaşılması ve onlara yönelik uygun yaklaşım biçimlerinin kazanılmasıdır. Bu nedenle, araştırmanın sonuçlarından gerek eğitimcilerin gerekse ebeveynlerin faydalanması beklenmektedir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde birçok kişi yardımlarıyla beni desteklemiştir. Öncelikle, araştırmanın her aşamasında bilgi ve önerilerini aldığım değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Şüheda ÖZBEN'e, bilimsel çalışmaları ve eleştirilerinden son derece faydalandığım sayın Prof. Dr. Gül AYDIN'a, verilerin istatistiksel değerlendirmelerini yapan Ege Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden Uzman Timur KÖSE'ye, verilerin toplanması aşamasındaki yardımlarından dolayı öğrencilerime ve kendilerinden bilgi topladığım sevgili çocuklara teşekkürü bir borç bilirim. Diğer taraftan, gerek bizzat çalışmalarımı paylaşarak, gerekse manevi destekleriyle beni yüreklendiren biricik aileme ve özverili paylaşımından dolayı sevgili eşim Mehmet BAŞ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Mart 1998 Aslı UZ BAŞ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ---------- I
İÇİNDEKİLER---------- II
TABLOLAR LİSTESİ ---------- V

BÖLÜM I---------- 1
GİRİŞ---------- 1
PROBLEM ---------- 1
A. DEPRESYON---------- 2
1. Bir Duygulanım Bozukluğu Olarak Depresyon ------- 2
2. Çocukluk Depresyonu---------- 4
B. ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK---------- 11
C. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ---------- 17
1. DEPRESYON İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ------ 17
a. Yurt Dışı Araştırmalar---------- 17
b. Yurt İçi Araştırmalar ---------- 20
2.ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK İLE İLGİLİ
ARAŞTIRMALAR---------- 21
a. Yurt Dışı Araştırmalar---------- 21
b. Yurt İçi Araştırmalar ---------- 24
D. ARAŞTIRMANIN AMACI ---------- 27
E. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ---------- 27
F. SAYILTILAR ---------- 28
G. SINIRLILIKLAR---------- 28
H. TANIMLAR ---------- 29
BÖLÜM II---------- 30
YÖNTEM---------- 30
ARAŞTIRMANIN MODELİ---------- 30
EVREN VE ÖRNEKLEM ---------- 30
VERİ TOPLAMA ARAÇLARI---------- 30

A. ARAÇLARIN TANITIMI ---------- 30
1. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği---------- 30
2. Çocuklar İçin Yükeme Biçimi Ölçeği---------- 32
3. Kişisel Bilgi Formu ---------- 33
VERİLERİN TOPLANMASI ---------- 33
VERİLERİN ANALİZİ---------- 34
BÖLÜM III---------- 35
BULGULAR VE YORUMLAR ---------- 35
A. ÖRNEKLEMİ TANITICI BULGULAR---------- 35
B. ARAŞTIRMADA CEVAP ARANAN SORULARA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR---------- 36
1. "İlkokul 4. Ve 5. Sınıflarda Öğrenim Gören Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları ile Depresyon Düzeyleri Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar---------- 36
2. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Okullarına Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar---------- 38
3. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar---------- 42
4. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar---------- 43
5. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Üzerinde Ebeveynle İlgili Değişkenler Etkili Olmakta mıdır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar - 45
6. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Başarı Durumlarına Göre Farklılaşmakta mıdır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar---------- 61
7." Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik

Davranışları Kendilerini Algılayış Biçimlerine Göre Faklılaşmakta mıdır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---- 63
8. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Arkadaş İlişkilerine Göre Farklılaşmakta mıdır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---- 68
9. "Çocukların Varsayımsal Durumlara İlişkin Düşünce ve Tepki Biçimleri Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları ile İlişkili midir?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---- 70
BÖLÜM IV ---- 80
ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER ---- 80
ÖZET ---- 80
SONUÇ ---- 81
ÖNERİLER ---- 82
KAYNAKLAR ---- 84
EKLER ---- 90
EK 1. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (CDI) ---- 91
EK 2. Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği (CASQ) ---- 95
EK 3. Kişisel Bilgi Formu ---- 102

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo **Sayfa**

1. ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI ---------- 35
2. ÖĞRENCİLERİN OKULLARINA GÖRE DAĞILIMI ---------- 36
3. ÖĞRENCİLERİN SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI ---------- 36
4. ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 37
5. ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 38
6. ÇOCUKLARIN OKULLARINA GÖRE DEPRESYON PUANLARI ------- 39
7. ÇOCUKLARIN OKULLARI İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 40
8. ÇOCUKLARIN OKULLARINA GÖRE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 41
9. ÇOCUKLARIN OKULLARI İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 41
10. ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 42
11. ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 43
12. ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 43
13. ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 44
14. ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 44
15. ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 45
16. EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK

PUANLARI---------- 46
17. EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ---------- 46
18. EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ------- 47
19. EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI---------- 47
20. EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ---------- 48
21. EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ------- 49
22. EBEVEYNİN ÖZ YA DA ÜVEY OLUŞUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI---------- 50
23. EBEVEYNİN ÖZ YADA ÜVEY OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ---------- 51
24. EBEVEYNİN ÖZ YADA ÜVEY OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ------- 52
25. EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON PUANLARI ---------- 53
26. EBEVEYİNİN ÖĞRENİM DURUMU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ---------- 54
27. EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 55
28. EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ------- 56
29. EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPEKİLERE GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON PUANLARI. ---------- 57

30. EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLER İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 58
31. EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLERE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 59
32. EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANİŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLER İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 60
33. ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARINA GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 61
34. ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARI İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 62
35. ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARI İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 63
36. ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ----- 64
37. ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 66
38. ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ------- 67
39. ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 68
40. ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 69
41. ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 70
42. BİR KONUDA BAŞARISIZ OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 71

43. ÇOCUKLARIN BİR KONUDA BAŞARISIZ OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 72
44. SINAVDA BAŞARILI OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI -------- 73
45. ÇOCUKLARIN SINAVDA BAŞARILI OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 73
46. HAKSIZ BİR SUÇLAMA KARŞISINDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI ---------- 74
47. ÇOCUKLARIN HAKSIZ BİR SUÇLAMA KARŞISINDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 75
48. YENİ BİR ORTAMA KATILMALARI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI -------- 76
49. ÇOCUKLARIN YENİ BİR ORTAMA KATILMALARI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 76
50. YİNELENEN SINAV BAŞARISIZLIĞI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI -------- 78
51. ÇOCUKLARIN YİNELENEN SINAV BAŞARISIZLIĞI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ---------- 78

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi ortaya konmakta, amaçları, önemi, sayıltıları ve kapsamı belirtilmekte, gerekli tanımlar ve sınırlamalar yer almaktadır.

PROBLEM

Depresyon kavramı, konuşma diline yerleşmiş bir kavram olup tüm toplumlarda en sık karşılaşılan ruhsal bozukluklardan birisidir. Özellikle ergenlik döneminde, gençlerde görülen intihar olaylarıyla bağlantısının kurulmasıyla depresyona olan ilginin arttığı söylenebilir. Nitekim depresyon kavramı bilimsel araştırmalarda ağırlıklı olarak ergenlik ve yetişkinlik dönemine özgü olarak ele alınmış olup, çocukluk dönemine ilişkin depresyon olgusu nispeten yeni bir araştırma alanıdır. Bu araştırma alanının keşfedilmesiyle bu konudaki çalışmalar büyük bir hızla artmış ve gerek çocukluk depresyonunu tanımlamaya yönelik gerekse tedavisi yönünde özellikle yurt dışında çok sayıda araştırma yapılmıştır.

Bu araştırma, depresyon kavramının yanında, ikinci bir kavram olarak öğrenilmiş çaresizlik kavramını ele almaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik kavramının da, çocukluk depresyonuna benzer şekilde nispeten yeni ve özellikle ülkemizde az araştırılmış bir araştırma alanı olduğu söylenebilir. Öğrenilmiş çaresizlik kavramı, insanların karşılaştıkları iyi ve kötü sonuçlanan olaylara yönelik olarak yaptıkları belli tarzdaki nedensel açıklama biçimlerine işaret etmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik modeline göre, belli bir bireye özgü olarak öğrenilmiş çaresizlik olgusundan söz edebilmek için, o bireyin karşılaştığı kötü olayları içsel, sabit ve genel nedenlere, iyi olayları ise dışsal, değişebilir ve özel nedenlere yükleme eğiliminde olması gerekmektedir. Açıklamadan da anlaşılacağı üzere öğrenilmiş çaresizlik modelinin anahtar kavramı yükleme biçimidir ve model, öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine sahip olan bireylerin depresyona yatkın bireyler olduğunu iddia etmektedir.

Burada, çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları ile ilgili sorunları daha açık belirleyebilmek için depresyon ve çocukluk depresyonu konusu ile öğrenilmiş çaresizlik davranışları kuramsal olarak incelenmektedir.

A. DEPRESYON

1. Bir Duygulanım Bozukluğu Olarak Depresyon

Davranış bozuklukları arasında toplumlarda en yaygın olarak görülen ve son derece ciddi sonuçlar doğurabilen bir ruhsal bozukluk olarak depresyon, günümüzde dikkat çekici ve popüler bir kavramdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, yetişkinlerin %17-20'sinin yaşamları boyunca psikiyatrik tedaviyi gerektirecek düzeyde depresyon geçirdiklerini belirtmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar da, depresif belirtilerin %20, klinik düzeyde depresif bozuklukların ise %10 prevelans hızına sahip olduklarını ve bu bozukluğu olan bireylerin üçte birinde kronikleşmenin söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır (Küey ve Güleç, 1987:207-218). Depresyon, erkeklere oranla kadınlarda daha sık görülmektedir. Cinsiyet farklılığının ergenlik döneminde başlayıp, orta yaşın sonuna dek sürmekte olduğu ve kadınların erkeklere göre hastalanma oranının 2:1 olduğu belirtilmektedir (Whiffen ve Clark, 1997:185-193)

Depresyon, bir semptom olarak, bir de sendrom ya da bozukluk olarak iki genel grupta tanımlanmaktadır. Semptom olarak depresyon, her insanın günlük yaşamda yaşayabileceği üzgün bir duygu-durumudur. Bir sendrom ya da bozukluk olarak depresyon ise birarada bulunan bir grup semptoma işaret etmektedir. Bunlar, üzgünlük, aktivitelere ilgi duymama, değersizlik duyguları, uyku ve iştah bozuklukları gibi daha geniş bir problemler kümesini içermektedir (Kazdin, 1990.121-160).

Depresyonu farklı bakış açılarına göre ele alan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar, depresyonun bilişsel ve bilişsel-davranışçı modelleri, davranışçı modeller, psikoanalitik yaklaşım ve biyolojik yaklaşımlardır.

Depresyonu ***bilişsel*** olarak açıklayan başlıca model, Beck'in modelidir. Beck'e göre, depresif kişilerin düşüncelerinde sistematik hatalar vardır ve olaylar yanlış algılar, yanlış yorumlarlar. Örneğin, olumsuz yaşantıları aşırı genelleştirir, olayların daha olumlu yönlerini görmezden gelirler ve kendilerini despotça olumsuz olarak karakterize ederler. Beck'in modelinde vurgulanan bir öğe, depresif kişilerin olumsuz sonuçlara yönelik aşırı

bir sorumluluk duyarak, kendilerini suçlamalarıdır (Coyne ve Gotlib, 1983:472-505). Bu modele göre, depresif birey, kendine, dünyaya ve geleceğe dair olumsuz bir bakış açısına sahiptir (Kazdin, 1990:121-160).

Kraus (1995), kimliği özerk ve esnek olan normal bireyin aksine, depresiflerin daha sabit bir kimlik oluşumları olduğunu ve toplum beklentilerine aşırı uyumlu ve aşırı bağlı olabildiklerini ifade etmektedir.

Depresyonun ***bilişsel-davranışçı*** modellerinden en dikkat çekici olanı Seligman tarafından ortaya atılan öğrenilmiş çaresizlik modelidir. Bu model, ileride ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Depreyonu açıklayan çeşitli ***davranışçı*** yaklaşımlar söz konusudur. Bunlardan biri Lewinshon'un kavramıdır. Lewinshon, depresyonu kişinin yaşamındaki olumlu pekiştirmelerin azalmasına göre açıklamaktadır. Olumlu pekiştirmelerin azalması kişiyi pasif kılmakta ve sosyal etkileşimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu modele göre, olumlu pekiştirme düzeyi yeterince yüksek olduğunda, depresif semtomların ortadan kalkacağı varsayılmaktadır (Turner ve ark. 1992:245-258).

Depresyona ilişkin bir diğer ***davranışçı*** yaklaşım Rehm tarafından ileri sürülmüştür. Bu yaklaşımda, bir kişinin kendi performansını değerlendirmesi ve başarılarına yönelik ödül vermesinde bir noksanlığın varlığı vurgulanmaktadır. Rehm, buna kendini kontrol yoksunluğu demekte ve danışanlara kendi olumlu davranışlarını gözleme, farkında olma ve ödüllendirmenin, depresyona yönelik başarılı bir müdahalenin anahtarı olduğunu ileri sürmektedir (Turner ve ark., 1992:245-258).

Depresyonun ***davranışçı*** yaklaşımlarından bir diğeri de, bozuklukta nedensel bir rol oynaması bakımından zayıf ve haz verici olmayan etkileşimlere işaret etmektedir. Bu açıdan, bilgi verme, model olma, davranışsal prova ve doğal çevreye genelleme eğitimini içeren sosyal beceri eğitimi, depresyonun tedavisine yönelik olarak önerilmektedir (Turner ve ark., 1992:245-258).

Depresyonu açıklayan en eski yaklaşımlardan biri olan ***psikoanalitik*** yaklaşım, depresyonun oluşmunda kaybedilen bir nesne ile doyum bulmamış libidinal enerjiyi vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre, çocuğun, ebeveynin değer ve düşüncelerine bağlı olarak kimliğini kazanması önem taşımaktadır. Depresif kişilerin kendilerini eleştirmesi ve

kendilerini reddetmesi, egonun ve bu değerleri yansıtan süperegonun savaşına yüklenmektedir (Kazdin, 1990:121-160).

Depresyonu ***biyolojik*** olarak açıklayan modeller kendi aralarında iki grupta toplanmaktadır. Bu modellerden ilki, nörotransmitterlerin fonksiyonuna göre açıklanan ve nöroendokrin anormallikleri üzerinde odaklaşan biyolojik modellerdir (Kazdin, 1990:121-160). İkincisi, genetik modellerdir. Kalıtımın depresyondaki rolünü destekleyen çeşitli araştırmalar, depresif ebeveynleri olan çocuklarda, farklı psikopatoloji tiplerine dair riskin artmasını göstermekte ise de, bu çalışmaların genetik ve çevresel ayrımını net olarak yapamadığı düşünülmektedir (Rutter ve ark., 1990:39-83)

Depresyon konusu büyük ölçüde yetişkinler ve ergenler üzerinde araştırılmış bir konudur. Ancak günümüzde çocukluk depresyonu kavramı kabul edilmiş ve özellikle son yıllarda bu konudaki çalışmalar oldukça hızlanmıştır.

2. Çocukluk Depresyonu

Çocuklarda depresyon olgusu gerçek anlamda 1970'lerden itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Bu tarihten önce, çocuklarda klinik depresyonun varlığı reddedilmiştir. Bu görüşün sebebi, o döneme hakim olan bazı bakış açılarıdır. Bunlardan biri, psikoanalitik kuramın, ortaya attığı bakış açısıdır. Psikoanalistler, depresif bozukluğun suçluluk duygusunun yaşanması ile bağlantılı olduğunu ve suçluluk duygusunun süperegonun gelişimine bağlı olduğunu iddia etmişlerdir. Bu görüşten yola çıkılarak, ergenlik dönemine gelinceye kadar çocuklarda depresyonun görülemeyeceğine inanılmıştır (Turner ve ark., 1992: 245-258; Kazdin, 1990:121-160; Poznanski, 1985:365-367).

Çocukluk depresyonunun araştırılmasını ve varlığının kabulünü geciktiren bir diğer görüş, çocuklarda depresyonun yaşa özgü bir takım semptomlarla maskelendiği görüşüdür. Bu görüşe göre, düşük okul performansı, okuldan kaçma, öfke nöbetleri, saldırganlık gibi davranışlar asıl depresyonu maskelemektedir (Zimmerman, 1988:37-47). Ancak bu konuda yapılan araştırmalar "maskeli depresyon" kavramını doğrulamakta başarılı olamamışlardır (Reynolds ve ark., 1985:513-526). Diğer taraftan, çocukluk depresyonunun varlığının kabul edilmesi yolunda önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Turner ve ark., 1992:245-258).

Çocuklarda depresyonun varlığı ile ilgili olarak ortaya atılan bu görüşlerin ardından, çocukluk depresyonuna olan ilgi artmış ve konu yoğun olarak araştırılmaya başlanmıştır. Psikiyatrik bozukluklar alanında etiyolojik yerine tanımlayıcı tanı kriterlerinin açıklanması ve bu alanda çocuklara verilen önemin artması çocukluk depresyonunun araştırılmasını hızlandıran nedenlerden biri olmuştur (Kazdin, 1990:121-160). Örneğin, DSM-III geliştirilmiş ve bunun içerisinde bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemine ilgi gösterilmiştir. Çocuklara yönelik pek çok ölçme araçlarının ortaya çıkması da buna paralel bir gelişmedir (Kazdin ve ark, 1986:499-515).

Çocuklarda depresyonun araştırılmasını hızlandıran bir başka gelişme, depresyon alanında ortaya çıkan farklı kuramsal yaklaşımlardır. Bilişsel, davranışçı, genetik, biyokimyasal ve diğer modeller, depresyon alanındaki çalışmalarında çocukluk dönemine de yönelmişlerdir (Kazdin, 1990:121-160).

Tüm bu gelişmelerin ışığında, çocukluk depresyonu alanında ortaya çıkan ortak kanı, depresyonun, yetişkinlerdekine benzer şekilde ve ayrıca çocukluk dönemine özgü okul fobisi, enürezis gibi ilave birtakım semptomlarla birlikte çocuklarda görüldüğüdür (Kaslow ve ark, 1984:605-620) DSM-III ve DSM-III-R tanı ve kriterlerine göre bu görüş onaylanmaktadır (Turner ve ark., 1992:245-258). Günümüzde çocukların mutsuzluk ve acı gibi duygulanımları açıkça gösterebileceklerine inanılmaktadır (Hersen ve Last, 1990:35-50). Aynı zamanda, çocukların bu duygularını tanımlayabilmeleri konusunda da yeterli oldukları, düşünülmektedir. Önemli olanın, anlayabilecekleri bir dilde ve empatik bir tarzda ne düşündüklerinin sorulmasının olduğu belirtilmektedir (Poznanski, 1985:365-367).

Her ne kadar çocukluk depresyonu yetişkinlerdekine benzer şekilde de görülse, çocukluk dönemine özgü gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan bazı farklılıkları bulunmakta ve çocukluk döneminin kendi içinde de bu özellikler yaşa bağlı olarak değişmektedir. (Zimmerman, 1988), depresyon semptomları olarak bebeklerde tepkisel bağlanma bozukluğunun, okul öncesi çocuklarda keder tepkilerinin ağırlıklı olarak görüldüğünü, altı yaşın üzerinde ise gerçek bir depresif sendroma uygun belirtilerin ortaya çıktığını belirtmektedir.

Turner ve arkadaşları (1992)da çocukluk depresyonunun semptomlarının yaşa özgü değişimlerini vurgulamışlardır. Onlara göre, on yaşın üzerindeki çocuklar üzgünlük,

vegetativ işaretler, sosyal geri çekilme ve somatik şikayetleri depresyon semptomu olarak daha fazla gösterirlerken, daha büyük çocuk ve ergenler suçluluk, benlik saygısı yitimi, konsantrasyonda güçlük ve intihar düşüncesi gibi bilişsel semptomları daha fazla olarak göstermektedirler. Sekiz ya da on yaşın altındaki çocuklarda ise depresyon tanısı koymak oldukça zor olabilmektedir. Bu zorluk, çocukların içsel duygularını ifade etme, genel düşüncelerini tanımlama gibi yeteneklerinin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Hersen ve Last (1990), çocuklarda depresif bozukluk tanısı koymanın zorluğuna, aynı zamanda çoğul sendrom ve bozuklukların ortaya çıkmasının tanıyı zorlaştırdığına dikkat çekmektedir. Hersen ve Last'a göre, çok küçük yaş grubunda sürekli üzgünlük ya da ifadesiz yüz gibi sözsüz depresyon belirtileri ya da bir çocuğun çok az gülümsediğinin gözlenmesi uygun belirtilerdir. Daha sık ağlamaklı olma, akran etkileşimlerinden geri çekilme de küçük yaş grubuna özgü depresif belirtilerdir. Şiddetli temper tentarumlar ve düşük früstrasyon toleransı şeklinde yansıyan ya da agresif davranışlar ve meydan okuma tavırları ile ifade edilen sinirlilik halleri de çocukluk depresyonunun bir işareti olabilmektedir. Depresyonlu çocuklarda sıklıkla görülen bir diğer grup semptom, ebeveynden ayrılma güçlükleri, okula yönelik fobik semptomlar, karanlık korkusu, gelecekte kötü şeylerin olacağına dair zihin meşguliyeti gibi anksiyete semptomlarıdır. Depresif bozukluklar ve anksiyete bozukluklarının sıklıkla bir arada bulunduğuna dair önemli araştırma bulguları mevcuttur. Kovacs ve arkadaşları (1989), depresif bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin yaklaşık olarak %40-75'inin aynı zamanda bir çeşit anksiyete bozukluğu tanısını aldıklarını ifade etmektedir..

Hersen ve Last (1990), okul performansında kötüleşmenin, ebeveyn ya da öğretmenin çocukta affektif bir bozukluk olduğunu belirlemesinde dikkati çeken ilk fenomen olabileceğini belirtmektedir. Bu çocuklarda, zayıf konsantrasyon, güvenin azalması ve eleştiriye karşı aşırı bir duyarlılık görülebilmektedir. Hersen ve Last'a göre, çocukluk depresyonuna özgü diğer özellikler durgunluk, iştah azalması, anhedona, umutsuzluk, değersizlik duyguları, olumsuz beklentilerdir. İntihar düşüncesinin de sık olarak görüldüğü belirtilmektedir. Psikotik semtomlar ve özellikle halüsilasyonların çocuklarda daha sık olarak görüldüğü belirtilmektedir.

Weller ve Weller (1985), yetişkinlerdekine benzer şeklide görülse de, çocukların, depresyonu gelişim düzeylerine bağlı olarak farklı şekilde ifade edebileceklerini

vurgulamaktadır. Buna göre, yetişkinlerden farlı olarak, sözsüz iletişim, çocuklarda artan bir önem taşımaktadır. Weller ve Weller'e göre, depresif çocuklara özgü bir diğer özellik, semptomlarının bazen bir temas bozukluğunu andırmasıdır. Bu durumda semptomların dikkatli gözlenmesi depresif tanıyı koymada ayırıcı olmaktadır.

Depresif çocukların özelliklerini tanımlama konusunda Kovacs ve Beck, dört semptomlar kategorisi önermektedir. Bunlar: **(1)** Üzüntü, ağlama, yalnızlık, apati, sinirlilik ve kayıp düşüncelerini kapsayan emosyonel semptomlar, **(2)** Olumsuz kendine akış açısı, kendini suçlama, kendini eleştirme, umutsuzluk, şimdiki ve gelecekteki olaylar ya da performansı için olumsuz beklentiler ve konsantre olmada güçlüğü içeren bilişsel semptomlar, **(3)** Kişilere ve durumlara ilginin azalması, kaçma girişimleri, geri çekilme ve bağımsızlığın azalmasını içeren motivasyonel semptomlar ve **(4)** İştah azalması, uyku bozulması, yorgunluk, enerji kaybını kapsayan somatik semptomlardır. Düşük okul performansı, okuldan kaçma, öfke nöbeti, saldırgan ve kendine zarar verici davranışları içeren sosyal disfonksiyon alanı asıl depresif semptomlar grubuna dahil edilmemiştir (Zimmerman, 1988: 37-47) .

Çocukluk depresyonuna yönelik bazı kaynaklar intihar düşüncesi ya da davranışlarını, çocukluk depresyonuna özgü belirtilerden biri olarak alırlarken, bazıları, depresyon ve intihar davranışı arasındaki ilişkinin açık olmadığını ifade etmektedir (Asornow ve ark, 1987:361-366). Bunun yanında literatürdeki ortak kanı, depresyon ve intihar ilişkisinin özellikle ergenlik döneminde güçlü olduğudur (Hisli, 1989:3-13).

Psikiyatrik bozuklukları tanımlamaya yönelik olarak geliştirilen RDC, ICD, DSM-III, DSM-III-R ve DSM-IV gibi tanı kriterleri de depresif bozukluklara ilişkin uygun semptomları listelemektedir. Burada, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin sınıflandırması olan DSM-IV'ün depresyona yönelik tanı kriterleri ele alınacaktır.

Major Depresif Epizod'a İlişkin Tanı Kriterleri Şunlardır:

A. İki haftalık bir dönem sırasında, daha önceki işlevsellik düzeyinde bir değişiklik olması ile birlikte aşağıdaki semptomlardan beşinin (ya da daha fazlasının) bulunmuş olması; semptomlardan en az birinin ya (1) depresif duygudurum ya da (2) ilgi kaybı ya da artık zevk alamama olması gerekir.

Not: Açıkça genel tıbbi bir duruma bağlı olan ya da duyguduruma uygun olmayan hezeyan ya da hallüsilasyon semptomlarını katmayınız.

1) ya hastanın kendisinin bildirmesi (örn. kendisi üzgün ya da boşlukta hisseder) ya da başkalarının gözlemesi (örn. ağlamaklı bir görünümü vardır) ile belirli, hemen her gün, yaklaşık gün boyu süren depresif duygudurum. Not: Çocuklarda ve ergenlerde irritabl duygudurum bulunabilir.
2) hemen her gün, yaklaşık gün boyu süren tüm etkinliklere karşı ya da bu etkinliklerin çoğuna karşı ilgide belirgin azalma ya da artık bunlardan eskisi gibi zevk alamıyor olma (ya hastanın kendisinin bildirmesi ya da başkalarınca gözleniyor olması ile belirlendiği üzere)
3) perhizde değilken önemli derecede kilo kaybı ya da kilo alımının olması (örn; ayda, vücut kilosunun %5'inden fazlası olmak üzere) ya da hemen her gün iştahın azalmış ya da artmış olması. Not: Çocuklarda beklenen kilo alımının olmaması.
4) hemen her gün insomnia (uykusuzluk) ya da hipersomnianın (aşırı uyku) olması
5) hemen her gün psikomotor ajitasyon ya da retardasyonun olması (sadece huzursuzluk ya da ağırlaştığı duygularının olduğunun bildirilmesi yeterli değildir. Bunlar başkalarınca da gözleniyor olması gerekir)
6) hemen her gün, yorgunluk-bitkinlik ya da enerji kaybının olması.
7) hemen her gün , değersizlik, aşırı ya da uygun olmayan suçluluk duygularının (sanrısal olabilir) olması (sadece hasta olmaktan ötürü kendini kınama ya da suçluluk duyma olarak değil)
8) hemen her gün, düşünme ya da düşüncelerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırma yetisinde azalma ya da kararsızlık (ya hastanın kendisi söyler ya da başkaları bunu gözlemiştir)
9) yineleyen ölüm düşünceleri (sadece ölmekten korkma olarak değil) özgül bir tasarı kurmaksızın yineleyen intihar etme düşünceleri, intihar girişimi ya da intihar etmek üzere özgül bir tasarının olması

B. Bu semptomlar bir Miks Epizodun tanı ölçütlerini karşılamamaktadır.

C. Bu semptomlar klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında bozulmaya neden olur.

D. Bu semptomlar bir madde kullanımının (örn. kötüye kullanılabilen bir ilaç, tedavi için kullanılan bir ilaç) ya da genel tıbbi bir durumun (örn. hipotiroidizm) doğrudan fizyolojik etkilerine bağlı değildir.

E. Bu semptomlar Yas'la daha iyi açıklanamaz, yani sevilen birinin yitirilmesinden sonra bu semptomlar 2 aydan daha uzun sürer ya da bu semptomlar, belirgin bir işlevsel bozulma, değersizlik düşünceleriyle hastalık düzeyinde uğraşıp durma, intihar düşünceleri, psikotik semptomlar ya da psikomotor retardasyonla belirlidir (Amerikan Psikiyatri birliği, 1994: 139-141).

Weller ve Weller (1985), depresyonun erken tanımlanmaması ve etkin tedavilerin uygulanmaması durumunda depresif epizodların aylara sürebileceğini ve okul performansının düşmesine, akran ve aile ilişkilerinin zayıflamasına ve hatta intihara neden olabileceğini belirtmektedir.

Çocuklarda depresyon tanısını koymaya ya da diğer bir ifadeyle çocuklarda depresonu değerlendirmeye yönelik farklı yaklaşımlar ve yöntemler söz konusudur. Kazdin ve arkadaşlarına (1986) göre, depresif çocukları tanımlamaya yönelik başlıca iki strateji vardır. Bunlardan ilki, görüşmeler ve çoğul bilgi kaynaklarının birleştirilmesine dayanan ve belli tanı kriterlerini esas alarak "var" ya da "yok" olarak ifade edilen klinik tanılardır. İkincisi, depresif semptomların şiddetini belirlemek amacıyla envanterler, testler ve çeşitli değerlendirme ölçeklerinin uygulanmasıdır.

Turner ve arkadaşları (1992), benzer bir yaklaşımı önermektedir. Onlara göre, çocuklardaki depresyona yönelik iki çeşit değerlendirme vardır. Birincisi, bozukluğun çeşidine karar veren niteliksel bir ölçüm olarak tanısal değerlendirmedir. İkincisi, bozukluğun bir ya da daha çok özelliğinin miktarını belirleyen niceliksel bir ölçüm olan, müdahaleye yönelik amaçları belirleyecek depresif özelliklerin değerlendirilmesidir.

Weller ve Weller (1985), çocuklarda depresyonun değerlendirilmesinde, çok titiz olunması gerektiğine dikkat çekerek beş farlı değerlendirme yöntemini önermektedir. Bunlardan ilkli, yapılandırılmış ya da yarı-yapılandırılmış olarak yapılabilen tanı koyucu görüşmelerdir. Öy (1990) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocukluk Depresyonu

Derecelendirme Ölçeği (CDRS) buna örnek olarak verilebilir. İkincisi, kendini anlatma envanterleridir. Bunlar içerisinde en yaygın olarak kullanılanı Kavecs tarafından geliştirilen ve Öy (1990) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocuklar için Depresyon Ölçeği (CDI)'dır. Üçüncü yöntem, depresif duyguları ve depresyonla bağlantılı özellikleri ortaya koyabilecek Tematik Algı Testi ve Bender - Gestalt testi gibi projektif tekniklerdir. Dördüncüsü akran ölçümleri ve son yöntem de uyku EEG değişiklikleri gibi biyolojik bulguların kullanılmasıdır.

Kazdın (1990), çocukluk depresyonunun değerlendirilmesine yönelik kapsamlı bir liste hazırlamıştır. Kazdin'e göre, çocukluk depresyonunu değerlendirme yöntemleri, kendini anlatma ölçekleri (1), akran değerlendirmeleri (2) ebeveyn ve öğretmenler gibi önemli kişilerin değerlendirmeleri (3) üzgün yüz ifadesi, yavaşlayan konuşma gibi görünen davranışların ölçülmesi (4), biyolojik ve psikofizyolojik ölçümler (5), nöroendokrin fonksiyonunun değerlendirilmesi (6), elektrofizyolojik kayıtlar (7), projektif teknikler gibi diğer modeller (8), bilişsel ve yükleme süreçleri ile yalnızlık gibi ilgili alanların değerlendirilmesi (9) ve bir bilgi kaynağı olarak çocuktur (10).

Çocukluk depresyonunu değerlendirmeye yönelik olarak yukarıda açıklanan yöntemlerin uygulanması göstermiştir ki, farlı bilgi kaynaklarından elde edilen bilgiler birbirinin aynı olmadığı gibi tutarsız olabilmektedir (Turner ve ark., 1992:245-258; Kazdin, 1990:121-160; Weller ve Weller, 1985:368-374). Çoğul bilgili kaynaklarını kullanmak önemli ise de Weller ve Weller (1985), bu gibi durumlarda tanı koymada esas bilgi kaynağı olarak çocuğun ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Kazdin (1990) de, aynı değerlendiricinin depresyon ve ilgili yapıların ölçümlerini tamamladığında tutarlı sonuçlar alındığını ifade etmekte ve farklı kaynaklar arasında uyum olmaması durumunda, çocuk hakkındaki bilgilerin çocuğun kendisi ve ebeveyninden alınmasını önermektedir. Doerfler ve arkadaşları (1988), çocuk, ebeveyn ve öğretmen ölçümlerinden elde edilen bilgilerin tutarsız olduğunu, ancak aynı kaynaktan elde edilen farklı ölçümlerin tutarlı olduğunu belirtmektedir. Reynolds ve arkadaşları (1985), çocuklarda depresyonun araştırılmasına yönelik olarak yaptıkları araştırmalarda, annelerin depresyon değerlendirmelerinin , babalara oranla çocuğun depresyonu ile daha sıkı ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Poznanski ve arkadaşları (1985) ise, tanıdaki anlaşmazlıkları gidermek ve

uygun tanıyı koymak için çocuklarda sözsüz affektin değerlendirilmesine önem verilmesini vurgulamaktadır.

B. ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK

Öğrenilmiş çaresizlik kavramı, Seligman tarafından, çeşitli olaylara yönelik olarak, farklı durumlar ve zamanlarda belli nedensel açıklamalar yapma eğilimini ifade eden bir kavram olarak ortaya atılmıştır.

Öğrenilmiş çaresizlik kavramını açıklamada üç anahtar kavramın esas olduğu söylenebilir. Bu kavramlar, kontrol edilemezlik, yükleme biçimi ve beklentidir. Bu üç kavramın birbiri ile etkileşimi öğrenilmiş çaresizlik davranışının oluşmasında esastır. Öğrenilmiş çaresizlik alanında yapılan çalışmalar, öğrenilmiş çaresizlik davranışını açıklayan iki modeli göstermektedir. Bunlar orjinal öğrenilmiş çaresizlik modeli ile yeniden gözden geçirilen öğrenilmiş çaresizlik modelidir. Bu iki model genel anlamda benzer açıklamalar yapmakla beraber, yeniden gözden geçirilen modelin orjinal modelin eksiklerini tamamlayıcı ve daha kapsamlı bir model olduğu söylenebilir.

Orjinal öğrenilmiş çaresizlik modeli, sosyal öğrenme araştırmacılarının hayvanlar üzerinde yaptığı bazı deneylerden temelini almıştır (Peterson ve Seligman, 1984:347-374). Araştırmacılar köpekleri bir odaya koyarak, onlara kaçınmalarının mümkün olmadığı bir şok vermişlerdir. Köpekler, kaçmanın mümkün olmadığını anlayarak kaçınılmaz acıya dayanmaya çalışmışlardır. Bu ilk uygulamanın ardından köpeklere yeni bir şok, fakat bu defa kolay bir hareketle başarabilecekleri bir kaçma fırsatı ile birlikte verilmiştir. Ancak köpekler hiç çaba göstermeden ya da çok az çaba göstererek ve başarmaları durumundaki güven duygusunun bildikleri halde kaçmayı reddetmişlerdir (Mc Connell ve Philipchalk, 1992:244-245).

Öğrenilmiş çaresizlik modeli açısından, bu deneyin önem taşıyan yanları, köpeklerin kontrol edemedikleri olumsuz bir yaşantıya maruz kalmaları ve bu yaşantıdan yola çıkarak, onların davranışlarının sonucu etkilemeyeceğine dair bir anlayış kazanmalıdır. Bu anlayış, köpeğin gelecekteki benzer durumlarda da aynı olumsuz sonuçların yaşanacağını beklemesine neden olur. İşte bu beklenti de öğrenilmiş çaresizlik davranışını doğurur..

Hayvanlar üzerinde yapılan bu çalışmalar, hayvanlar için geçerli olan öğrenilmiş çaresizlik davranışının insanlara da genellenebileceğini akla getirmiştir. Bu varsayımı sınamak amacıyla insan denekler üzerinde öğrenilmiş çaresizlik olgusunu açıklamaya yönelik pek çok araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalar içerisinde en dikkat çekici olanı Seligman ve arkadaşlarının çalışmalarıdır. Seligman ve arkadaşları, öğrenilmiş çaresizlik davranışının, insanlara özgü depresif durumlarla son derece ilişkili olduğunu iddia etmişlerdir.

Peterson ve Seligman (1987), öğrenilmiş çaresizlik kavramının üç temel karakteristiği olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, öğrenilmiş çaresizliğin uygun olmayan pasif davranışa işaret etmesi, ikincisi pasifliğin ortaya çıkmasında olayların rolünün önemi ve üçüncüsü öğrenilmiş çaresizliğin bilişsel düşünme pasifliğine işaret etmesidir.

> ***" Çaresiz insan ve hayvanlar kontrol edilemez olaylara maruz kaldıkları zaman , sonuçların kendi davranışlarından bağımsız olarak ortaya çıktığını öğrenirler... Gelecek olayların da kontrol edilemez olacağına dair bir beklenti geliştirirler. Bu beklenti çaresizliğe neden olur." (Peterson ve Seligman, 1987: 237-263).***

Öğrenilmiş çaresizlik davranışının temelini oluşturan öğrenme, motivasyonel, bilişsel ve duygusal hataların görülmesine yol açmaktadır. Motivasyonel hata, gönüllü tepkilere başlamada bir gecikmeyi, duygusal hata üzgün duygu durumu ve bilişsel hata tepkiler ve sonuçlar arasındaki bağlantının öğrenilmesinde bir karışıklık olmasını gerektirmektedir (Coyne ve Gotlib, 1983:472-505).

Öğrenilmiş çaresizlik davranışına dair insanlar üzerinde yapılan çalışmalar bazı problemler doğurmuştur. Peterson ve Seligman'a (1984) göre, orjinal öğrenilmiş çaresizlik modeline ilişkin temel problem sınırsal durumları açıklamasındaki başarısızlığıdır. Laboratuvar ortamında gözlenen çaresizlik bazen diğer durumlara genellenebilmekte, bazen de laboratuvar ortamı ile sınırlı olabilmektedir. Diğer taraftan, olumsuz olaylar bazen depresif tepkilere neden olurken bazen olmamaktadır.

Alloy ve arkadaşları (1984), öğrenilmiş çaresizliğin niçin bazen diğer durumlara genellenip bazen de bir durumla sınırlı kaldığı sorusuna cevap aramışlardır. Onlara göre, iki faktörün etkileşimi, bir durumda yaşanılan çaresizliğin yeni bir duruma transfer edilip

edilemeyeceğini belirlemektedir. Bu faktörlerden birincisi, kontrol edilemez olaylar yaşayan kişinin esas duruma özgü nedensel yüklenmesi, ikincisi, yeni durumun esas duruma benzerliğidir.

Orjinal öğrenilmiş çaresizlik modelinin diğer bir yetersizliği, depresif kişilerde sıklıkla gözlenen benlik saygısının azalması durumunu açıklayamamasıdır (Peterson ve Seligman, 1984:347-374).

Orjinal modelin cevap veremediği bu soruları aydınlatmak amacıyla Abramson, Seligman ve Teastale, öğrenilmiş çaresizlik kuramını, bireylerin olumsuz olaylara yönelik nedensel açıklamalarını kapsayacak şekilde yeniden gözden geçirmişlerdir (Peterson ve Seligman, 1984:347-374). Bu yeni formülasyonla öğrenilmiş çaresizlik kuramında bir vurgu değişikliği olmuştur. Revüze edilen öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre, insanların olayların kontrol edilemezliğine dair nedensel anlayışları çaresizliğin ortaya çıkmasında esastır (Brewin, 1985:297-309). "İnsanlar, kontrol edilemez kötü olaylarla karşılaştıkları zaman "neden" sorusunu sorarlar. Onların yanıtları olaylara nasıl tepkide bulunacaklarını etkiler." (Peterson ve Seligman, 1984:347-374).

Yeniden gözden geçirilen öğrenilmiş çaresizlik kuramının bu yeni bakış açısıyla nedensel açıklamaları ifade eden yükleme biçimi kavramı öğrenilmiş çaresizlik olgusunun vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Psikolojide yükleme yaklaşımının yaratıcısı olarak sayılan Fritz Heider, nedensel yapının ilk sistematik analizini yapmıştır. Heider'e göre, sağduyu psikolojisinde bir eylemin sonucu, bireye özgü içsel faktörler ve çevresel faktörler olmak üzere iki koşul grubuna bağlıdır (Weiner, 1985:548-573). Psikolojide içsel-dışsal kıyaslamanın hakimiyeti ise sosyal öğrenme kuramcısı Rotter'ın çalışmaları ile başarılı olmuştur. Buna göre, olayların içsel ya da dışsal kontrolüne dair genellenen bir beklenti söz konusudur. "İçsel kontrol, sonuçların kişinin kendi çabası ya da kendi yeteneği gibi nispeten sabit kişilik özelliklerine, dışsal kontrol sonuçların ödev güçlüğü, şans ve diğerlerinin etkisi gibi kişinin kontrolünün altında olmayan nedenlere bağlı olduğuna dair bir kişinin inancına işaret etmektedir. "(Marsh ve arkadaşları, 1984:3-32). İçsellik boyutunun, gurur ve utanma duyguları için özellikle önemli olduğu görülmektedir. İçsel olarak yüklenen başarısızlıklar daha fazla utanca neden olmaktadır (Whitley ve Frieze, 1985:608-616).

İçsel - dışsal nedensellik boyutunun ortaya konmasından sonra yapılan çalışmalar ile bu tek nedensellik boyutunun yeterli olmadığı anlaşılmaya başlanmıştır. Bu yetersizliğin nedeni, içsel ve dışsal boyutun kendi içlerinde de sınıflanabilmesinden kaynaklanmaktadır. İçsel nedenler bazı durumlarda nispeten sabit kalmaktadır (Weiner, 1985:548-573). Aynı durum dışsal nedenler için de geçerlidir. Bu yetersizliği gidermek amacıyla Weiner ve arkadaşları ikinci bir nedensellik boyutunu ortaya atmışlardır. Bu boyut; sabit ya da değişebilir olarak gruplanan sabitlik boyutudur. Başarma ile ilgili olayların sonuçlarına yönelik olarak en dominant nedenlerin yetenek, çaba, ödev güçlüğü ve şans olduğu bulunmuştur (Weiner 1985:548-573;Marsh ve ark., 1984:3-32; Sweeney ve ark, 1986:974-991). Yetenek, içsel ve sabit, çaba içsel ve değişebilir olarak sınıflandırılırken, ödev güçlüğünün dışsal ve sabit, şansın ise dışsal ve değişebilir olduğu belirtilmektedir (Weiner, 1985:548-573).

Weiner (1985), bir olayın sabitlik boyutuna göre algılanışı ile geleceğe yönelik beklenti arasındaki ilişkiye dair bir "beklenti ilkesi" ileri sürmüştür. Beklenti ilkesine göre, bir olayın nedeninin sabitlik açısından algılanışı, o olayı izleyen başarı beklentisini belirler. Bu ilkenin üç sonucu vardır. Birincisi, eğer bir olayın sonucu sabit bir nedene yüklenirse, o sonuca yönelik gelecek beklentisinin kesinleşeceğidir. İkincisi, eğer bir olayın sonucu değişebilir bir nedene yüklenirse, o sonuca yönelik olarak geleceğin geçmişten farklı olacağının beklenebileceğidir. Üçüncüsü ise, sabit nedenlere yüklenen sonuçların gelecekte tekrarlanacağı beklentisinin daha kesinlik kazanacağıdır.

İkinci nedensellik boyutunun ortaya atılmasının ardından Robenbaum, üçüncü bir nedensellik boyutu olarak kontrol edilebilirlik boyutunu ileri sürmüştür. Ona göre, içsel ve değişebilir nedenlerin bazıları kontrol edilebilirken ,bazıları kontrol edilemez olabilmektedir. Örneğin, duygu-durum ve çaba içsel ve değişebilirken duygu-durum kontrol edilemez, çaba ise kontrol edilebilir olarak açıklanmıştır (Weiner, 1985:548-573).

Yeniden gözden geçirilen öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre, öğrenilmiş çaresizlik davranışını açıklayan üç açıklayıcı nedensellik boyutu söz konusudur. Bunlar, içsel-dışsal boyut, sabit-değişebilir boyut ve genel-özel boyuttur. İçsel boyut, kişinin kendisi ile ilgili bir nedeni, dışsal boyut durum ve koşullarla ilgili bir nedeni ifade etmektedir. Neden, zaman içerisinde devam eden bir faktör ise sabit boyutta, geçici ise değişebilir boyuta işaret etmektedir. Son olarak neden, birçok sonucu etkileyebilirse

genel, yalnızca söz konusu olayla sınırlı kalırsa özel boyutu ifade etmektedir (Peterson ve Seligman, 1984:347-374).

Olumsuz olaylara yönelik olarak yapılan bu üç boyutlu nedensel yüklemelerin herbirinin belli sonuçlara yol açacağı, öğrenilmiş çaresizlik modelince ileri sürülmektedir. Buna göre, olumsuz olayları içsel faktörlere yükleme benlik saygısının düşmesine, genel nedenlere yükleme hataların farklı durumlara genellenmesine, sabit nedenlere yükleme ise hataların zaman içerisindeki devamlılığına neden olmaktadır (Coyne ve Gottib, 1983:472-505).

Revüze edilen öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre, kötü olayları içsel, sabit ve genel nedenlerle açıklamaya dair karekteristik bir yükleme biçim vardır ve bu yükleme biçimi depresif semptomların hazırlayıcısıdır (Peterson ve ark. 1985: 165-168). Bu şekildeki nedensel açıklamaların, benlik saygısı ve geleceğe yönelik beklentileri olumsuz etkilemesi aracılığıyla depresyona olan riski arttırdığı varsayılmaktadır (Cutrona ve ark. 1985:1043-1058). Bu konuda vurgulanan açıklama, bireyin yükleme biçiminin çaresizlik ve depresyona yönelik yeterli koşul olmayıp risk faktörleri olmalarıdır (Peterson ve Seligman, 1984:347-374).

Nedensel yüklemeler ve depresyon arasındaki ilişkinin kurulmasında, olayların kontrol edilemezliği inancı önemli bir rol oynamaktadır. Kişi, olayların kontrol edilemez olduğunu düşünmeye başladığı zaman umutsuzluk ve depresyon ortaya çıkabilmektedir (Sweeney ve ark., 1986:974-991). Gelecek sonuçlara dair beklentiler, kötü olayların nedeninin sabit ve genel olarak algılanmasından etkilenmektedir. Öyle ki, sabit nedenler arttıkça depresyonun daha uzun dönemli olması ve genel nedenler arttıkça da depresif noksanlıkların daha genellenmiş olması söz konusudur. Ayrıca depresif noksanlıkların şiddetinin de kontrol edilemezlik beklentisinin şiddeti ve kesinliğine bağlı olduğu düşünülmektedir (Brewin, 1985:297-309).

Öğrenilmiş çaresizlik kuramı, belli nedensel yüklemelerin öğrenilmiş çaresizlik davranışını oluşturup, depresyona olan riski arttırdığını ileri sürerken, kişilerin bu nedensel yüklemeleri neye göre yaptıklarını da açıklamaktadır. Buna göre, bir kişinin belli bir yükleme biçimini seçmesini belirleyen iki faktör vardır. Bunlardan ilki, kötü olayların kendilerine özgü gerçekliğidir. Örneğin, sevilen bir kişinin kaybı durumunda, o kişiye ulaşmak artık mümkün olmadığı için seçilen yükleme biçimi sabit ve genel olabilir.

Nedensel yüklemeleri belirleyen ikinci faktör, kişilerin olayların nedenlerine yönelik belli çeşit açıklamalar yapmaya dair alışkanlıksal eğilimleridir (Peterson ve Seligman, 1984:347-374). Bu bireysel farklılığa açıklama biçimi denilmiştir. Buna göre, bazı insanlar kötü olaylar için içsel, sabit ve genel açıklamalar yaparlarken, diğerleri aynı olaylar için dışsal, değişebilir ve özel açıklamalar yaparlar. Tüm koşullar eşit olduğunda ilk gruptaki bireyler, ikinci gruptakilere göre depresyona yönelik daha fazla risk taşımaktadırlar (Peterson ve Seligman, 1987:237-263). Mc Connell ve Philipchalk'a (1992) göre, onlar depresif olurlar. Reddetmeye çalışmaktansa strese dayanırlar ve sıklıkla stresle ilgili hastalıklara yönelik başlıca adaylar olurlar.

Cutrona ve arkadaşları (1985), bir kişinin olaylara yönelik belli nedensel açıklamalarını etkileyen üç durumsal faktörün olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, sosyal normal hakkındaki bilgidir. Buna göre, eğer bir kişi diğer birçok kişinin başarısız olduğu bir ödevde başarılı olmuşsa, başarısını içsel faktörlere yükleme eğilimindedir. İkinci faktör, mevcut durumun geçmişteki örnekleriyle ilgili kişinin hafizasında sakladığı bilgilerdir. Örneğin, eğer bir kişi matematik sınavlarından devamlı olarak yüksek notlar almışsa, matematikte yüksek yeteneğe dair başarı yüklemesi yapmasının olasılığı, şans, çaba ya da ödev güçlüğü olasılığından daha yüksektir. Üçüncü durumsal faktör ise, bilginin sunulma biçimidir. Buna göre, kişinin algılamasında, ilk alınan bilgi genellikle en fazla önem taşımaktadır.

Öğrenilmiş çaresizlik kuramı ile ilgili olarak çoğunluğu yetişkinlerle yapılan birçok araştırma, bireylerin kötü olayları açıklamaya yönelik karekteristik bir yükleme biçimleri olduğu görüşünü desteklemektedir (Peterson ve ark., 1985:165-168). Çocuklarla yapılan araştırmalar da depresif semptomu olan çocukların, olmayanlara göre kötü olaylara yönelik içsel, sabit ve genel yüklemeler ve iyi olaylara yönelik dışsal, değişebilir ve özel yüklemeler yaptıklarını bularak, öğrenilmiş çaresizlik kuramına ilişkin çocuklar için de güçlü destek sağlamıştır (Seligman ve ark., 1984:235-238).

Öğrenilmiş çaresizlik davranışı, eğitim ve öğretim ortamlarına da uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Miller ve Seligman öğrenilmiş çaresizlik ve bilişsel süreçler arasındaki ilişkiyi eğitim ortamında sınamak amacıyla bazı deneyler yapmışlardır. Örneğin, bu amaca yönelik olarak üç grup öğrenciyle çalışmışlardır. İki gruba periyodik olarak hoş olmayan bir ses uyarıcısı verilirken, bu iki gruptan ikinci gruba ise sesi kontrol

imkanı verilmemiştir. Diğer taraftan, üçüncü grup ise hiçbir ön hazırlayıcı duruma sokulmamıştır. Ardından üç gruba bilişsel bir ödev verilmiştir. Sonuçta, kontrol edilemez yaşantıyı geçiren grup, diğer iki gruba göre daha az problem çözmüştür. Stresli uyarıcıyı kontrol edebilen grup ile hiçbir ön yaşantı geçirmemiş grubun performansı ise farklılık göstermemiştir (Caprio, 1993:218-220).

Bu ve buna benzer deneyler, öğrenilmiş çaresizlik davranışının eğitim ve öğretim ortamlarındaki yerinin önemini desteklemiştir. Çeşitli çalışmalar, öğrencilerin benlik saygılarının akademik başarı ve motivasyonla ilişkilerini göstermiştir. Buna göre, benlik saygısı sorun olmadığında önceki akademik başarısızlık, öğrencilerin daha çok çalışması ve ikinci seferinde daha yüksek not alması ile sonuçlanmaktadır. Bununla beraber benlik saygısının yitimi ile bağlantılı olduğunda kendini koruma çabası, geri çekilme ve daha başarısız performansa neden olmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik davranışının eğitim ortamlarına uygulanabilirliğini pekiştiren bir diğer neden, öğrencilerin birçoğunun kaçınılması olanaksız stres durumları ile karşılaşmalarıdır. Ebeveyn suistimali, alkolik aile üyelerine sahip olma gibi faktörler öğrencilern motivasyon kaybına uğramalarına neden olabilmektedir. "Bunların yanında, fiziksel sakatlıklar ve teşhis edilmemiş öğrenme güçlükleri gibi kontrol edilemez nedenlerden dolayı travmatik akademik yaşantılar geçirenler ve öğrenilmiş çaresizlik durumları vardır. "(Caprio, 1993:218-220).

Tüm bu sebeplerden dolayı, etkili eğitim ve öğretim olanaklarının yaratılması bakımından, öğrencilerde öğrenilmiş çaresizlik davranışını oluşturabilecek risk faktörlerini belirlemek ve bunları mümkün olduğunca çözümlemek ya da soyutlamak son derece önem taşımaktadır.

C. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1. DEPRESYON İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

a. Yurt Dışı Araştırmalar

Lefkowitz ve Tesiny (1985), ortalama 10 yaş grubundaki ilkokul çocuklarında depresyonun yaygınlığını (prevelans) araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, kızların depresyon puanı erkeklerin puanına göre daha yüksekse de, aralarında anlamlı fark bulunmamıştır. Gelir düzeyi ile ilgili veriler de depresyonla ilişkisi bakımından anlamlı çıkmamıştır. Araştırılan değişkenler içerisinde depresyonla istatistiksel olarak pozitif

yönde anlamlı ilişkisi olanlar, çocukların kendilerine yönelik mutsuzluk ve popüler olmama algıları, akademik başarısızlık ve depresyonla negatif ilişkili olarak da bilişsel faktörlerdir.

Asarnow ve arkadaşları (1987), depresyon ve intihar davranışının, kendilik algısı, umutsuzluk, başa çıkma stratejileri ve aile çevresine yönelik algı ilişkileri, ortalama 11 yaş grubundaki çocuklar üzerinde araştırmışlardır. Sonuçlar, depresyon ve intihar puanları arasında anlamlı ilişki olmadığını, depresif çocukların, depresif olmayanlara göre daha umutsuz, daha düşük benlik saygısına ve daha düşük bilişsel yetenek algısına sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca, depresif çocukların daha olumsuz ve agresif başa çıkma stratejilerini kullandıkları bulunmuştur.

Cole (1991), sık olarak olumlu geri bildirim almanın olumlu benlik yapısının oluşmasını sağlayarak depresyonun ortaya çıkmasını önlediği ve sık olarak olumsuz geri bildirim almanın ise olumlu bir benlik yapısının oluşmasını engelleyerek çocuklukta depresyona yönelik bir risk oluşturduğu görüşünden yola çıkarak, ortalama 9 yaş grubundakinden yola çıkarak, ortalama 9 yaş grubundaki çocuklar üzerinde bir araştırma yapmıştır. Sosyal, akademik, spor, fiziksel çekicilik ve temas alanlarındaki yeterliklerine dair akranlarınca olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilen çocukların depresyon düzeyleri ölçülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, kız ve erkek öğrencilerin depresyon puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Her iki cins için geçerli olmak üzere, akranlarca ölçülen çeşitli alanlardaki yetenek ile depresyon puanları ilişkili bulunmuştur. Akranlarınca daha fazla alanda yetenekli olarak seçilen çocuklar, daha düşük depresyon puanı almışlardır.

Jordan ve Cole (1996), orta çocuklukta benlik yapısı ve depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi sınadıkları çalışmalarında akademik yetenek, sosyal kabul, atletik yetenek, fiziksel görünüm ve davranışlar teması kişiliğin esas boyutları olarak ele alarak, benlik yapısının kendi kendini anlatma ölçekleri yoluyla ölçülen depresyon ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Pike ve arkadaşları (1996), aile çevresi ile depresif semptomlar ve antisosyal davranışların ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, özellikle anneden kaynaklanan olumsuzlukların depresyonla bağlantılı olduğunu bulmuşlardır.

Wierzbicki ve Mc Cabe (1988), Lewinsohn'un depresyona yönelik davranışsal modelini esas aldıkları çalışmalarını, ortalama 10 yaşındaki çocuklardaki depresif semptom yapısının, onların sosyal becerilerine dair ebeveyn ve kendi ölçümleriyle anlamı olarak ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Adams ve Adams (1991), ortalama 15 yaş grubundaki ergenler üzerinde, depresyonun problem çözme alternatifleri ile ilişkisini araştırmıştır. Sonuçlar, depresyon düzeyi daha yüksek olan ergenlerin, daha düşük olanlara göre sarhoş olma, kendini izole etme, evden kaçma gibi daha olumsuz problem çözme alternatiflerini seçtiklerini göstermektedir.

Adam ve Adams (1993), ergenlerle yaptıkları ileriki çalışmalarında, olumsuz yaşam olaylarına dair bir vurgu yaparak, olumsuz yaşam olayları ve yetersiz problem çözme becerilerinin birbiri ile etkileşiminin depresyon düzeyindeki artışı açıkladığını belirtmektedirler.

Adams ve Adams'ın (1996), yukarıda verilen araştırmalarıyla ilişkili son çalışmaları ergen hastalarla yürütülmüştür. Çalışmanın amacı, psikiyatrik hastalığı olan ergenlerde, olumsuz yaşam olayları, problem çözme alternatifleri, intihar düşüncesi ve depresyon arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Araştırmanın sonuçları, klinik popülasyonda, olumsuz yaşam olaylarından en çok etkilenen ve en olumsuz problem çözme yallarını deneyen ergenlerin, depresyon ve intihara yönelik en yüksek risk grubunu oluşturduklarını göstermektedir.

Lester ve arkadaşları (1990), kültürler arası bir çalışma yaparak, Amerikan, Filipinli ve Türk öğrencilerin dışsal denetimle oluşlarıyla, depresyonlarının ve intihar geçmişlerinin ilişkisini araştırmışlardır. Sonuçlar, Türk öğrencilerin depresyon düzeylerinin, Amerikan ve Filipinli öğrencilerinkinden yüksek olduğunu, Amerikalıların intiharı daha fazla düşünüp, daha fazla denediklerini ve Türk öğrencileri de dıştan denetimli olma ile intihar düşüncesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Whiffen ve Clark (1997), klinik bir ortamda kadınların, erkeklere göre daha depresif olduklarını bularak, bu sonucu çocuk istismarı konusu ile ilişkilendirerek, kadınlarda çocuk istismarı yaşantılarının daha yaygın olduğunu belirtmişlerdir.

Kazdin ve arkadaşları (1986), çocukluk depresyonunun değerlendirme yöntemleri üzerine ortalama 11 yaş grubundaki çocuklarla yaptıkları araştırmalarında, depresif ve

depresif olmayan gruplar arasında yaş ve cinsiyet farkı olmadığını, çocuklar tarafından yanıtlanan depresyona yönelik kendini anlatma envanterlerinde depresyon tanısı alan çocukların, almayanlara göre, ölçeklerden daha yüksek puan aldıklarını, depresyonun şiddetine yönelik ebeveyn ölçümlerinin, çocuk ölçümlerinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Doerfler ve arkadaşları (1988), çocukluk depresyonuna yönelik kendini anlatma ölçeklerinin geçerlik ve güvenirliğini sınadıkları araştırmalarında, depresyon puanlarında sınıf, cinsiyet ve ırk bakımından anlamlı farklar olmadığını bulmuşlardır. Diğer taraftan, depresyon ölçeklerinin kesim puanlarının geçerliği bakımından bir takım sorunlar olduğunu, ancak kesim puanının üstünde olan çocukların depresyon ve anksiyete, benlik saygısı gibi depresyonla bağlantılı alanlarda daha yüksek puanlar aldıklarını göstermişlerdir. Bu açıdan, kendini anlatma ölçeklerinin tanı koymak yerine depresif semptomların şiddetini ölçmek için kullanılması gerektiği görüşünün altı çizilmiştir.

Reynolds ve arkadaşları (1985), çocuklarda depresyonun ölçümüne yönelik yeni bir ölçeği araştırdıkları çalışmalarında, ilkokul çocuklarını kullanarak, annelerin çocuklarındaki depresonu değerlendirmelerinin, babaların değerlendirilmelerine göre çocukların depresyon puanları ile daha anlamlı ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

b. Yurt İçi Araştırmalar

Miral ve arkadaşları (1992), çocuk psikiyatrisine başvuran ve başvurmayan çocuklardaki depresyon belirtilerini araştırdıkları çalışmalarında, ortalama 12 yaş grubundaki çocuklara yönelik olarak, depresyon puanlarında cinsiyet ve yaş farkı olmadığını, klinik grup ile normal çocuklar grubunun depresyon puanlarının anlamlı ölçüde farklılaşmadığını bulmuşlardır.

Öy (1990), öğrenciler ve çocuk ruh sağlığı kliniğine başvuran çocukların depresyon düzeylerini araştırdığı çalışmasını ortalama 12 yaş grubundaki çocuklar ile yürütmüştür. Sonuçlar, öğrenciler ve hastaların depresyon puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığını, cinsiyet ve yaşa göre depresyon puanlarının değişmediğini ve üst sosyoekonomik düzeyindeki çocukların depresyon puanı ortalamalarının daha düşük olup, düşük sosyo-ekonomik düzeyin çocukluk depresyonu için bir risk faktörü olduğunu göstermektedir.

Bolel (1993), normal ve psikiyatrik semptom gösteren çocuklarda denetim odağı ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, dışsal denetim odağı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, dışsal denetimli olma eğilimi arttıkça, depresif özelliklerinde arttığını bulmuştur.

Tüzün (1993), okul çağı çocuklarında yaşam olayları, depresif semptomlar ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, depresyon puanının hasta grubu ile kontrol grupları arasında anlamlı olarak farklılaşmadığını ve depresyon puanı ile benlik saygısı puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu bulmuştur.

Güney (1992), mutsuz çocukların başa çıkma stratejileri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi sınadığı araştırmasında, başa çıkma yollarının sayı ve etkinliğinin depresif semptomatoloji ile anlamlı ilişkili olduğunu, daha yüksek depresyon puanı alan çocukların, daha düşük puan alanlara göre, daha az ve daha etkisiz başa çıkma yollarına sahip olduklarını bulmuştur.

2. ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

a. Yurt Dışı Araştırmalar

Seligman ve arkadaşları (1984) okul çağındaki çocukların depresyon ve yükleme biçimleri arasındaki ilişkiyi sınadıkları çalışmalarında, depresif semptomu olan çocukların, olmayanlara göre kötü olaylar için daha çok içsel, sabit ve genel açıklamaları seçtiklerini, iyi olaylar için de karşıt şekildeki yükleme biçimini tercih ettiklerini bulmuşlardır. Ayrıca, kötü olayları içsel, sabit ve genel bir şekilde yorumlamanın aldı aydan sonra sabitleşme eğiliminde olduğunu ve depresyonla bağlantılı olduğunu göstermişlerdir. Çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu, annenin kötü olaylara dair yükleme biçimi ve depresif semptomlarının, çocuğun yükleme biçimi ve depresif semptomları ile bağlantılı olduğudur.

Fincham ve arkadaşları (1987), ortalama 10 yaşındaki 73 çocukla yaptıkları araştırmalarında yükleme biçimindeki bireysel farklılıklara ve depresif semtomlarla yükleme biçimi arasındaki ilişkiye dair destekleyici veri elde etmişlerdir.

Peterson ve Seligman (1984), çocuklara ilişkin karakteristik bir depresif açıklama biçiminin olup olmadığını sınamak amacıyla ilkokul çağındaki çocuklar üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Sonuçlar, çocukların depresyonunun yalnızca semptomlar

açısından değil açıklama biçimi bakımından da yetişkinlerdeki depresyona benzer bir sendrom olduğunu göstermektedir.

Crittenden ve Lamug (1988), neredeyse tümüyle Amerikan ve Kanada'lı öğrencileri kullanarak yapılan yükleme araştırmalarının Batılı olmayan kültürlerdeki geçerliliği sınamak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Bu amaçla Filipinli yüksekokul öğrencileri ile çalışarak, kuramın Asya kültüründeki geçerliliğini araştırmışlardır. Sonuçlar, öğrenilmiş çaresizlik modelini Filipinli verilerle desteklemektedir.

Asarnow ve Bates (1988), çocuk psikiyatrisi hastalarında depresyon ve bilişsel-yüklemsel örüntüleri araştırdıkları çalışmalarında, depresif çocukların depresif yetişkinlerde olduğu gibi uyumu bozucu bilişsel ve yüklemsel örüntüler gösterdiklerini bulmuşlardır. Ayrıca depresif çocukların anlamlı ölçüde daha fazla umutsuz ve kendilik değerleri, akademik ve atletik yetenekleri ile fiziksel görünümleri bakımından daha olumsuz algılara sahip oldukları gösterilmiştir. Bunun yanında, olumsuz sonuçlara içsel, sabit ve genel nedenler, olumlu sonuçlara dışsal, değişebilir ve özel nedenler yüklemeye olan eğilimle karakterize bir yükleme biçimi depresif çocuklara yönelik olarak bulunmuştur.

Stoltz ve Galassi (1989), yüksekokul öğrencileri de içsel yüklemeler ve depresyon ilişkilerini araştırdıkları çalışmalarında, başlıca iki sonuç elde etmişlerdir. Bunlardan birincisi, düşük benlik saygısına sahip depresiflerin, kötü olaylara yönelik yüklemelerinin anlamlı ölçüde daha içsel olması, ikincisi, düşük benlik saygısına sahip olmayan depresiflerin, aynı olaylar için anlamlı olarak daha dışsal yüklemeler yapmalarıdır. Bu bulgu, öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre içsel-dışsal nedensellik boyutunun benlik saygısı ile ilişkili olduğu görüşünü desteklemektedir.

Peterson ve arkadaşları (1985), literatürde depresyon ve yüklemeler arasındaki ilişkiyi sınayan araştırma sonuçlarında bir takım tutarsızlıklar olduğundan yola çıkarak, bu tutarsızlıkların nedenlerini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, tutarsızlıklardan sorumlu üç faktörü bulmuştur. Birincisi, yükleme biçiminin gerçek olaylara göre ya da varsayımsal olaylara göre ölçülmesinden kaynaklanmaktadır. Deneklerinden varsayımsal olayları açıklamalarını isteyen araştırmalar yükleme teorisini destekleyen sonuçlar ede etmişlerdir. İkincisi, yüklemeleri soran çalışmaların birkaç olayı ya da birçok olayı ele alması ile bağlantılıdır. Birçok olay hakkındaki yükleme biçimi soran araştırmalar, yükleme teorisini

desteklemek bakımından daha başarılı olmuşlardır. Üçüncüsü, örneklemin büyüklüğüdür. Örneklem büyüklüğü arttıkça, depresyon ve yüklemeler arasındaki gerçek korelasyonu bulma olasılığı artmaktadır. Ayrıca, araştırma sonuçları depresif bir yükleme biçiminin varlığını da doğrulamıştır.

Waas (1989), ortalama 10 yaş grubundaki agresif çocuklar üzerine sosyal yükleme tercihlerini araştırmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki akranlarınca reddedilmiş çocuklar, az aya da çok agresif olsunlar, olumsuz olaylara yönelik olarak, reddedilmeyen çocuklara göre, geçmiş sosyal yaşantılarından yola çıkarak daha düşmanca yüklemeler yapma eğilimindedirler. Bu olumsuz yüklemeler, onların zaten olumsuz olan sosyal etkileşimlerini pekiştirmektedir.

Stipek ve DeCotis (1988), çocukların duygusal yaşantılarına dair nedensel yüklemelerini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, 6-7 yaş grubundaki küçük çocuklar şansı, yetenekten daha az kontrol edebilir olarak algılamaktadırlar. 9-10 yaş grubundaki daha büyük çocuklar ise yeteneği kontrol edilmez bir özellik olarak anlamaktadırlar. Büyük çocuklar, suçluluğu yetenekten daha çok çabaya yüklerlerken küçük çocuklar bu görüşe katılmamaktadırlar. Bu çalışma, küçük yaş grubundaki çocukların bir olayın nedeninin kişinin duygusal yaşantısıyla ilişkili olduğunu anladıklarını, ancak nedenlerini büyükler gibi ayrıştıramadıklarını göstermektedir.

Alloy ve arkadaşları (1984), yüksekokul öğrencileri ile çalıştıkları araştırmalarında, öğrenilmiş çaresizlik davranışının genellenebilirliğini sınamışlardır. Araştırma sonuçları, olumsuz sonuçlara yönelik olarak genel nedenler yükleme biçimine sahip kişilerin öğrenilmiş çaresizliklerinin, olumsuz sonuçları özel nedenlere yükleyenlere göre, yeni durumlara daha çok genellendiğini göstermektedir.

Cutrona ve arkadaşları (1985), nedensel yüklemelerde durumlar arası tutarlık ve yükleme biçiminin varlığını araştırdıkları çalışmalarında, varsayımsal olaylara yönelik yüklemelerin durumlar arası tutarlılığının zayıf olduğunu, bunun yanında gerçek olaylara yönelik yüklemelerin tutarlılığının ise olmadığını bulmuşlardır. Diğer taraftan, Seligman ve arkadaşları tarafından varsayılan üç yüklemesel boyutun varlığını destekleyici sonuçlar elde etmişlerdir. Buna göre, bireyler ya içsel-sabit-genel ya da dışsal-değişebilir-özel yüklemeler yapmaktadırlar.

Sweeney ve arkadaşları (1986), literatürdeki depresyon-yüklemeler ilişkisini araştıran çalışmaları incelemişlerdir. Sonuçlar, bu çalışmalarda en sık kullanılan faktörlerin yetenek çaba, ödev güçlüğü ve şans olduğunu, olumsuz sonuçlara yönelik içsel-sabit-genel yüklemelerin ve toplam yükleme puanının depresyonla pozitif olarak, olumlu sonuçlara yönelik içsel-sabit-genel yüklemelerin ve toplam yükleme puanının ise depresyonla negatif olarak ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, literatürde desteklenen diğer yargılar, olumsuz olaylara yönelik yetenek yüklemelerinin depresyonla anlamlı olarak ilişkili olduğu ve olumsuz olaylar için şansa yönelik yüklemeler arttıkça depresyon düzeyinin düştüğüdür.

Marsh ve arkadaşları (1984), benlik kavramı ve yüklemeler arasındaki ilişkiyi sınadıkları araştırmalarında ortalama 10 yaş grubundaki ilkokul öğrencileri ile çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, bireyler başarısızlıktan çok başarıya dair sorumluluğu içselleştirme eğiliminde olup, başarısızlıklara dair en önemli üç faktör ortaya çıkmıştır: Yetenek, çaba ve dışsal nedenler. Olumlu benlik kavramı olan çocukların, başarıya yönelik sorumluluğu içselleştirme eğiliminde oldukları bulunmuştur.

b. Yurt İçi Araştırmalar

Aydın (1985), çocuklarda öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimi ile arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkiyi ve öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada sosyal başarı ve sosyal beceri eğitimlerinin karşılaştırmalı etkililiklerini araştırdığı çalışmasında ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencisi toplam 472 çocukla çalışmıştır. Araştırma sonuçları, öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimi ile arkadaş ilişkilerinde başarısızlık arasında bağlantı bulunduğunu ve sosyal beceri eğitiminin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada sosyal başarı eğitiminden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Papatya (1987), depresif kişilerin kendileri ve önem verdikleri bir kişi hakkındaki yükleme biçimlerini incelediği araştırmasında, nevrotik depresif, depresif olmayan nevrotik, psikiyatrik olmayan hastalar ve hastanede yatmayıp tedavi görmeyen deneklerle çalışmıştır. Sonuçlar, depresifler ile diğer grupların yükleme biçimleri arasında sistematik farklılıklar olduğunu göstermektedir. Depresif denekleri, kendilerine ilişkin iyi sonuçları ise içsel, değişmez ve genel nedenlere yükledikleri bulunmuştur. Depresiflerin önem

verdikleri kişilere ilişkin yüklemeleri ise karşıt şekildedir. Araştırmanın sonuçlarına dayanılarak, depresyonun anlaşılabilmesi için nedensel yüklemelerin önemli bir değişken olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir.

Hovardaoğlu (1986), kendi performansını değerlendirebilme ve değerlendirememenin çaresizlik davranışı, nedensel yüklemeler ve beklentiler üzerindeki etkisini incelemek ve öğrenilmiş çaresizlik modelinin geçerliğini sınamak amacıyla düzenlediği çalışmasını üniversite 1. sınıf öğrencisi 60 kız denek ile yürütülmüştür. Sonuçlar, çaresizlik davranışı gösteren ve gösteremeyen deneklerin performans ve başarı beklentilerine ilişkin olarak yapmış oldukları nedensel yüklemeler arasında, öğrenilmiş çaresizlik modelinin öngördüğü yönde bir fark ortaya çıktığını ve performans değerlendirmenin, çaresizlik davranışının ortaya çıkmasında rol oynayan ve nedensel yüklemeler ile başarı beklentilerini etkileyen bir etken olduğunu göstermektedir.

Sarı (1994), depresif bozuklukta bireylerin edimine ilişkin beklenti ve değerlendirmelerinin saptanmasını amaçladığı çalışmasında üç grup denek ile çalışmıştır. Birincisi, majör depresif bozukluk dışında herhangi bir psikiyatrik bozukluk tanısı olan kişiler ve üçüncü grup ise hiçbir psikiyatrik yakınması olmayan kişilerden oluşmuştur. Sonuçta, grupların beklenti ve değerlendirme puanlarına göre, depresif tanı grubunun en düşük değerlere sahip olduğu bulunmuştur. depresif tanı grubunun, kendi edimini değerlendirmede bilişsel çarpıtmaları nedeni ile kendileri hakkında olumsuz değerlendirmeler yaptıkları sonucuna varılmıştır.

Gürtekin'in çalışması (1993), öncellikle bireylerin başarı ve başarısızlıklarını yetenek, çaba ve şans etkenlerinden hangisi ile açıklamayı daha fazla tercih ettiklerini ve daha sonra bu açıklamaların, diğer insanlar üzerinde bırakacakları izlenimleri belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. Üniversite öğrencileri ile yürütülen araştırmadan elde edilen bulgular, deneklerin genel olarak başarılarını yetenek, başarısızlıklarını ise şans etkeni ile açıklamayı tercih ettiklerini göstermektedir. Diğer taraftan, başarı koşulunda, sonucu gösterdiği çaba ile açıklayan birey hakkında oluşan ilk izlenimin, sonucu yetenek ve şansıyla açıklayan birey hakkında oluşan ilk izlenimlerden daha olumlu olduğu bulunmuştur. Başarısızlık sonuçları ile ilgili veriler de aynı doğrultudadır.

Özduygu (1995), çalışmasında, başarı ve başarısızlığın yaygın olduğu durumlarda, yüksek ve düşük başarı korkusuna sahip üniversite öğrencilerinde, kendi başarı ya da

başarısızlıklarına yaptıkları nedensel yüklemelerin kişisel ve çevresel olması bakımından farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Elde edilen bulgular, yüksek ve düşük başarı korkusuna sahip öğrencilerin başarı veya başarısızlıklarına yaptıkları yüklemelerin, kişisel veya çevresel olması bakımından bir farklılık yaratmadığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan, başarılı oldukları söylenen bireylerin, başarılarını daha çok kişisel faktörlere, başarısız oldukları söylenen bireylerin ise başarısızlıklarını daha çok çevresel etkenlere yükledikleri görülmektedir.

Önder (1982), akademik ve sosyal başarısızlık yaşantılarının, çocukların kendilik değerlendirmeleri üzerindeki etkileri ile başarı-başarısızlıklarının hangi nedensel etkenlere yüklendiğini incelemek amacıyla yürüttüğü çalışmasında ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencisi toplam 96 çocuk ile çalışmıştır. Bulgular, gerek akademik gerekse sosyal işlemde hem başarılı hem de başarısız olan çocukların kendilik değerlendirmelerinde değişme olduğunu, başarılı olanların kendilik değerlendirmelerinin ise düştüğünü göstermektedir. Diğer taraftan, çocukların akademik işlemdeki başarılarını ve başarısızlıklarını çabaya yüklerlerken, sosyal işlemdeki başarılarını çoğunlukla testin niteliğine, başarısızlıklarını ise çaba, şans ve testin niteliğine yükledikleri bulunmuştur. yüklemelerde cinsiyete ilişkin bir fark gözlenmemiştir.

Kök (1992), çalışmasında, grupla psikolojik danışmanın, çocuk yuvasında barınan 4. ve 5. sınıflara devam eden dezavantajlı öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik, benlik tasarımı ve genel kaygı düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, grupla psikolojik danışmanın, deney gruplarındaki öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik, olumsuz benlik tasarımı ve genel kaygı düzeylerini azalttığını göstermektedir.

Uzunöz (1990), öğrenilmiş çaresizlik modelinin, depresif kişilerde bir çaba yetersizliği bulunduğuna dair görüşünü test etmek amacıyla düzenlediği çalışmasını 20 depresif, 20 depresif olmayan kız ve erkek deneklerle yürütülmüştür. Bu amaçla, deneklerden, çözümlü ve çözümsüz problemleri içeren iki ayrı yollu bir şehir haritası üzerine çizmeleri istenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, depresif ve depresf olmayan desteklerin çözümlü yolda harcadıkları süreler arasında anlamlı bir fark olmadığını, ancak depresif olmayanlara oranla depresiflerin çözümsüz yolu çizmekten daha kısa sürede vazgeçtiklerini göstermektedir. Bu bulgularla, öğrenilmiş çaresizlik

modelinin, depresif kişilerde bir çaba yetersizliği bulunduğuna ilişkin görüşü desteklenmektedir.

D. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, ilkokul 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmaktır.

Araştırmada, amaç yönünde, daha ayrıntılı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. İlkokul 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışları ile depresyon düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır ?
2. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları okullarına göre farklılaşmakta mıdır ?
3. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır ?
4. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları üzerinde ebeveynle ilgili değişkenler etkili olmakta mıdır ?
6. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları başarı durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları kendilerini algılayış biçimlerine göre farlılaşmakta mıdır ?
8. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları arkadaş ilişkilerine göre farklılaşmakta mıdır ?
9. Çocukların varsayımsal çeşitli durumlara ilişkin düşünce ve tepki biçimleri, onların öğrenilmiş çaresizlik davranışları ile ilişkili midir?

E. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocukluk depresyonu ve öğrenilmiş çaresizlik konularının, ülkemizde nispeten az araştırılmış bir alan olduğu görülmektedir. Her ne kadar yurt dışında depresyon ile

öğrenilmiş çaresizlik ve yükleme biçimi ilişkileri sıkça araştırılmışsa da, ülkemizde çocuklara yönelik bu yöndeki çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu araştırma, depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik konusunu toplumumuzda inceleyen ve çocukların sosyo-demografik özellikleri ile başarı durumu, arkadaş ilişkileri, ebeveyne bağlı özellikler ve çeşitli varsayımsal durumları içeren farklı değişkenlerle ilişkilerini belirleyen bir araştırma olarak önem taşımaktadır.

Çocukların, karşılaştıkları çeşitli olumlu ve olumsuz olaylara yönelik olarak yaptıkları nedensel yüklemelerin, onların sorunlarıyla başetmeleri, benlik saygıları, umutları ve akademik başarıları üzerinde belirleyici bir rol oynamasının araştırmanın önemini büyük ölçüde arttırdığı söylenebilir. Bu bakımdan, öğrencilerini, başarılı olmaları konusunda teşvik etmeyi, başarısızlıklarının altında yatabilecek olası nedenleri keşfetmeyi amaçlayan öğretmenlerin ve çocukların benlik saygısının gelişimine, sorunlarını çözme becerilerine ve onların gelecek için olumlu beklentiler geliştirmelerine önem veren ebeveynlerin, araştırmanın sonuçlarından önemli ölçüde faydalanmaları beklenmektedir.

F. SAYILTILAR

Araştırmanın sayıltıları şunlardır:

1. Çocuklara uygulanan Çocuklar için Depresyon Ölçeği ve Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği'nin onların gerçek depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik durumlarını yansıttığı, Kişisel Bilgi Formu'nun ise çocukların gelişim düzeylerine uygun, anlayabilecekleri bir dilde hazırlandığı var sayılmıştır.

2. Çocukların, kendilerine verilen ölçme araçlarına içten ve doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

3. Araştırma örnekleminin, evreni doğru olarak yansıttığı ve sosyo-ekonomik düzey bakımından alt, orta ve yüksek olarak seçilen okulların temsil ettikleri sosyo-ekonomik düzeyleri uygun olarak yansıttıkları varsayılmıştır.

G. SINIRLILIKLAR

Araştırma, aşağıdaki sınırlılıklara sahiptir:

1. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, örneklemi oluşturan ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencisi toplam 404 çocuğun verdiği yanıtlar ile sınırlıdır.

2. Çocukların depresyon düzeylerine ilişkin bulgular Kovacs tarafından hazırlanan Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ve öğrenilmiş çaresizlik düzeylerine ilişkin bulgular ise Seligman ve arkadaşları tarafından geliştirilen Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği aracılığıyla toplanan veriler ile sınırlıdır.

H. TANIMLAR

Çocukluk Depresyonu: Başlıca depresif duygu durum olmak üzere, işlevlerde yavaşlama, iştah ve uyku bozuklukları, ilgi kaybı, değersizlik duyguları, intihar düşünce ve girişimleri ile bilişsel bozukluklar gibi semptomlarla karakterize bir duygulanım bozukluğu olan depresyonun, gelişim özelliklerine uygun değişikliklerle birlikte çocuklarda görülen hali.

Öğrenilmiş Çaresizlik: Bir bireyin davranışlarıyla olumsuz bir sonucu kontrol edemeyeceğini öğrenmesinden sonra, davranışlarıyla olumsuz sonucu ortadan kaldırabileceği durumlarda gereken çabayı göster(e)memesi (Erkuş, 1994: 105).

Yükleme Biçimi:Bireylerin belli olayların nedenlerini yorumlamaya yönelik olarak yaptıkları karakteristik bir açıklama biçimi.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklemi veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi verilmektedir.

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, tarama modeline göre yapılmıştır. Araştırma örneklemine giren çocukların varolan depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri belirlenmiştir. Ayrıca, bu özelliklerinin birbiri ile olan ilişkisi ve belirtilen farklı değişkenlere göre karşılıklı ilişkileri saptanmaya çalışılmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evreni, ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında öğrenim gören tüm çocuklardır. Araştırmanın örneklemi ise 1996-1997 öğretim yılında, İzmir ili İnönü İlkokulu, Kılıçarslan İlkokulu, Müdafaa-i Hukuk İlkokulu, Oğuzhan İlköğretim Okulu, Mehmet Akif Ersoy İlkokulu ile Hakimiyet-i Milliye İlkokulu'nun 4. ve 5. sınıflarında öğrenim gören toplam 404 öğrencidir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği ve Bilgi Formu olmak üzere toplam üç veri toplama aracı kullanılmıştır.

A. ARAÇLARIN TANITIMI

1. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği:

Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, Kovacs tarafından okul çağındaki çocuklar ve ergenler için düzenlenmiş 27 maddeli ve semptom-yönelimli bir kendini anlatma ölçeğidir

(Kovacs, 1985: 995-998). Araç, tanı koymak yerine, esas olarak depresyonun şiddetini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Çocukluk depresyonunu ölçmek üzere en sık olarak kullanılan bir ölçek olup, 7-17 yaş grubundaki çocuklara uygulanabilmektedir. Beck Depresyon Ölçeği esas alınarak, ancak çocukluk dönemine özgü maddeler eklenmek suretiyle genişletilerek hazırlanmıştır. Ölçeğin her bir maddesi üç seçeneği içermekte ve çocuktan, içinde bulunulan gün dahil son iki haftayı esas alarak kendisine en uygun olan seçeneği seçmesi istenmektedir. Her madde, depresyona yönelik bir semtom olarak, şiddetine göre 0,1 ya da 2 değerini taşımakta ve çocuğun toplam puanı, seçtiği seçeneklerin puan değerlerinin toplanmasından elde edilmektedir. Puanın yükselmesi, depresyonun şiddetinin artmasını gösterirken, depresyona yönelik kesim puanı olarak 19 önerilmektedir. Ölçek, çocuklara yönelik diğer tüm kendini anlatma ölçekleri gibi, çocuğun depresif düşüncelerini tanımlama yeteneği ile son derece bağlantılıdır (Petti, 1985: 951-955).

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Kovacs tarafından yapılmıştır. Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayısı yüksek bulunmuştur (r = . 82 p< . 0001). Depresyon ile ilgili yapıları ölçen iki ölçeğe göre aracın geçerliliği de oldukça anlamlı bulunmuştur. Anksiyete ölçeği ile r= .65 p<.0001 ve benlik saygısı ölçeği ile r= -.59 p< .0001 düzeyinde geçerlik katsayıları elde edilmiştir (Kovacs, 1985: 995-998).

Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Öy (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenirliğini göstermek için 380 öğrenciye bir hafta arayla iki kez ölçek uygulanmış ve Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu r=.80 p<.001 bulunmuştur. Ayrıca, her bir maddenin basit korelasyon yöntemiyle test-tekrar test korelasyonlarına bakılmış ve ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin geçerliliğini göstermek amacıyla, her sınıftan rastgele örnekleme ile ruhsal toplam 59 öğrenciyle depresyona yönelik ruhsal görüşme yapılmış ve Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği uygulanmıştır. Depresyon tanısı için DSM-III ölçütleri esas alınmıştır. Buna göre, major depresyon ve depresif belirtileri olan öğrenciler göz önüne alındığında ölçeğin duyarlılığı %60.00 (n=6), özgüllüğü %95.92 (n=47), yalancı negatiflerin oranı %40.00 (n=4), yalancı pozitiflerin oranı %4.08 (n=2) ve tüm doğruluk oranı %89.83 (n=53) olmuştur. Bu öğrencilerin Çocuklar için Depresyon

Ölçeği ve Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği toplam puanlarının Pearson momentler çarpımı korelasyonu r=.61 p<.001 bulunmuştur (Öy, 1990) (EK-1).

2. Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği:

Ölçek, Seligman ve arkadaşları tarafından hazırlanmış olup, her biri iki olası nedenle birlikte iyi ya da kötü varsayımsal bir olayı içeren toplam 48 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 3.-6. sınıflardaki çocuklara uygulanabilmektedir. Çocuklardan her maddedeki olayı en iyi açıklayan iki seçenekten birini seçmeleri istenmektedir. Her maddenin seçeneklerinde verilen iki neden, üç nedensel yükleme boyutunun ikisini içermektedir. Bu boyutlar; içsel-dışsal boyut, sabit-değişebilir boyut ve genel-özel boyuttur. Ölçeğin puanlaması, çocuğun seçtiği her bir içsel, sabit ve genel seçeneğe 1 puan, dışsal, değişebilir ve özel seçeneğe 0 puan vermek suretiyle yapılır. Bu puanlar toplanarak tek bir çaresizlik puanı elde edilir. Puandaki artış, çaresizlik düzeyinin artmasını ifade eder (Seligman ve ark., 1984: 235-238).

Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Aydın (1985) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması, ölçüt olabilecek başka benzer bir ölçek olmadığı için kapsam geçerliği yöntemiyle yapılmıştır. Bu amaçla, ölçek Aydın tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve dil uygunluğunu değerlendirmeleri amacıyla İngilizce Psikoloji eğitimi görmüş uzmanlara verilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra psikoloji ve psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışan uzmanlardan, aracın maddelerinin ölçmeyi amaçladığı üç nedensel yükleme boyutunu ölçüp ölçmediğini Likert tipi dört dereceli bir ölçekle değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçta, uzmanlar, aracın maddelerinin ölçmeyi amaçladığı üç nedensel yükleme boyutunu ortalama %96.1 oranında ölçtüğünü belirtmişlerdir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması ise test-tekrar test yöntemiyle yapılmıştır. Bu amaçla, toplam 112 ilkokul öğrencisine dört hafta ara ile ölçek iki kez uygulanmıştır. Derneklerin her iki uygulamadan aldıkları puanlar üzerinden hesaplanan ve Pearson momentler çarpımı korelasyonu tekniği ile bulunan güvenirlik katsayısı r=.83 olmuştur. Böylece ölçeğin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini güvenilir olarak ölçtüğü sonucu çıkarılmıştır (Aydın, 1985) (EK-2).

3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamına giren çocukları çeşitli özellikleri ile tanımaya yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanan form 17 maddeden oluşmaktadır. Sorular çoktan seçmeli olarak hazırlanmış olup çocuklar hakkında şu bilgileri edinmeyi amaçlamaktadır: Çocuğun cinsiyeti ve sınıf düzeyi, ebeveynin birliktelik durumu, ebeveynin sağ-ölü ve öz-üvey oluşları, ebeveynin öğrenim düzeyi, ebeveynin çocuğun olumsuz davranışlarına tepkisi, çocuğun başarı durumu, çocuğun kendini algılayış biçimi, çocuğun arkadaşlık ilişkileri ve araştırmacı tarafından hazırlanıp çocuğun nedensel açıklama biçimi ve tepkisini ölçmeyi hedefleyen beş değişik varsayımsal duruma çocuğun tepkisi (EK-3).

VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmaya ait veriler, 1996-1997 öğretim yılının Haziran ayı içinde toplanmıştır. Uygulama yapılması planlanan okullarla en geç bir gün öncesine kadar haberleşilmiş ve bu haberleşme esnasında, okulda uygulama yapılacak sınıflar kararlaştırılmıştır. Her okulda bir 4. sınıf ve bir 5. sınıf olmak üzere iki sınıfa uygulama yapılmıştır. Uygulama yapılacak sınıfların seçiminde özel bir yöntem izlenmeksizin uygulama saatlerinde, 4. sınıf ve 5. sınıflardan okulda öğrenim gören herhangi bir sınıfa uygulama yapılmıştır. Bununla beraber, araştırma örneklemini mümkün olduğunca genişletmek amacıyla, mevcudu daha fazla olan sınıflarda uygulama yapılması tercih edilmiştir. Uygulamayı araştırmacının kendisi yapmış olup, uygulama esnasında sınıf öğretmeni de sınıfta bulunmuştur. Öğrencilere sıra ile Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ve Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği uygulamıştır. Bu uygulamalar, öğrencilere birer sıra numarası vermek suretiyle, gruplar halinde ve üç uygulamada da aynı sıra numaralı ölçeklerin kendilerine verilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Ölçekleri uygulamaya başlamadan önce araştırmacı kendisini öğrencilere tanıtıp, her bir ölçek uygulamasından önce ölçeklerin uygulanma amacı ve cevaplandırma şekli hakkında açıklama yapmıştır. Uygulama esnasında sorusu olan öğrencilerle bire-bir ilgilenmiş ve sorularını yanıtlandırmıştır. Uygulama, araştırmacının düzenleme ve açıklamalarıyla birlikte, tüm okullarda yaklaşık olarak iki ders saatini almıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama araçları yoluyla toplanan veriler, öncelikle araştırmacı tarafından puanlanmış ve araştırmanın amacına uygun olarak gruplandırılıp, bilgisayarda değerlendirilmek üzere kodlanmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri ki-kare (X^2), varyans analizi (F) ve t - tekniği ile yapılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören çocuklar için hazırlanan Kişisel Bilgi formu, Çocuklar için Depresyon Ölçeği ve Çocuklar için Yükleme Biçimi Ölçeği uygulamasından elde edilen verilerin sayısal ve istatistiksel sonuçları tablolaştırılarak verilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Bulgular, sırasıyla, örneklemi tanıtıcı bulgular ve araştırmada cevap aranan sorulara ilişkin bulgular olarak düzenlenmiştir.

A. ÖRNEKLEMİ TANITICI BULGULAR:

Burada, araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların cinsiyetleri, öğrenim gördükleri okullar ve sınıf düzeyleri tablo 1,2 ve 3'de verilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, örneklemi oluşturan çocukların %54'ü kız, %46'sı erkekdir.

TABLO 1

ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Cinsiyet	N	%
Kız	218	54
Erkek	186	46
Toplam	404	100

Tablo 2, çocukların okullara göre dağılımını vermektedir. Bu okullar, belli sosyo-ekonomik düzeyleri temsil ettikleri varsayılarak seçilmiştir. Buna göre, öğrencilerin %16'sı İnönü İlkokulu, %13'ü Kılıçarslan İlkokulu'ndan olmak üzere %29'u alt sosyo ekonomik, %16'sı Oğuzhan İlköğretim Okulu, %21'i Müdafaa-i Hukuk İlkokulu'ndan olmak üzere %37'si orta sosyo-ekonomik ve %16'sı Mehmet Akif Ersoy, %18'i Hakimiyet-i Milliye İlkokulu'ndan olmak üzere %34'ü üst sosyo-ekonomik düzeydedir.

TABLO 2

ÖĞRENCİLERİN OKULLARINA GÖRE DAĞILIMI

Okul	N	%
İnönü İlkokulu	64	16
Kılıçarslan İlkokulu	54	13
Oğuzhan İlköğretim Okulu	65	16
Müdafaa-i Hukuk İlkokulu	84	21
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	65	16
Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	72	18
Toplam	404	100

Tablo 3'de görüleceği gibi, çocukların %50'si 4. Sınıf, %50'si 5. Sınıf öğrencisidir. Öğrenciler sınıf düzeylerine göre eşit sayıda bulunmaktadır.

TABLO 3

ÖĞRENCİLERİN SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Sınıf Düzeyi	N	%
4. sınıf	202	50
5. sınıf	202	50
Toplam	404	100

B. ARAŞTIRMADA CEVAP ARAN SORULARA İLİŞKİN BULGULAR:

Burada, araştırmanın amacı doğrultusunda cevap aranan sorulara ilişkin bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır.

1. "İlkokul 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışları ile depresyon düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?" Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar:

Bu soruya ilişkin veriler tablo 4 ve 5'de verilmiştir.

Tablo 4'de verilen, çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik ölçeklerinden aldıkları puanların korelasyonu r=0.469 olarak bulunmuştur. Buna göre, çocukların depresyon ve öğrenilmiş çeresizlik puanları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır

(p<.01). Çocukların depresyon puanları artarken, buna bağlı olarak öğrenilmiş çaresizlik puanları da artmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ortalama depresyon puanı yüksek olan çocuklar, diğer çocuklara göre öğrenilmiş çaresizlik ölçümlerinde daha yüksek puan alma eğilimindedirler. Bu bulgu, depresyonun öğrenilmiş çaresizlik modelini desteklerken, konu ile ilgili yapılmış araştırma sonuçları ile tutarlıdır (Seligman ve ark., 1984: 235-238; Fincham ve ark., 1987: 1-7; Peterson ve Seligman, 1984: 347-374; Asarnow ve Bates, 1988: 601-615; Papatya, 1987). Bu durumda, depresyon puanı yüksek olan çocukların, olumsuz olayların sonuçlarını, diğer çocuklara göre daha fazla içsel, sabit ve genel nedenlere, olumlu olayların sonuçlarını ise dışsal, değişebilir ve özel nedenlere yükleme eğiliminde oldukları söylenebilir. Depresyon puanı düşük olan çocuklar ise karşıt bir yükleme biçimine sahip olma eğilimindedirler.

Diğer taraftan, çocukların ortalama depresyon puanı 10.96 olarak bulunmuştur. Bu puan, benzer yaş grubundaki normal popülasyondan çocuklarla yapılan çalışmalardan elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında, bu puan bazı araştırmalarda elde edilenden yüksek iken (Miral ve ark, 1992: 310; Cole 1991: 181-190), bazı araştırmalardan elde edilen ortalama puandan düşüktür (Öy, 1990: 58-65). Çocukların ortalama yükleme biçimi puanı ise 20.16 olarak bulunmuştur.

TABLO 4

ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Puan Türü	N	$\overline{X}$	Ss	Puan Aralığı	r
Depresyon	404	10.96	6.44	0-35	0.469**
Öğrenilmiş Çaresizlik	404	20.16	4.03	9-33	

** p< .01

N: Sayı

$\overline{X}$**:** Puan ortalaması

Ss: Standart sapma

Tablo 5'de, çocukların depresyon düzeyleri ile öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri arasındaki ilişki yer almaktadır. Çocukların depresyon ve ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (p<.01). Buna göre, depresif tanısı alan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin, depresif tanısı almayanlara göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Araştırmanın başlıca amacı olan, çocuklarda depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışına dair elde edilen bu bulguların ışığında, depresyonun öğrenilmiş çaresizlik modelinin öngördüğü şekilde, çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizliklerinin ilişkili olduğu söylenebilir: Öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine sahip olan çocuklar, aynı zamanda depresyona yatkın çocuklardır.

TABLO 5

ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
Depresyon Düzeyi	**Düşük**		**Orta**		**Yüksek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Depresif değil	77	22	234	65	46	13	357	100
Depresif	2	4	28	60	17	36	47	100
Toplam	79	19	262	65	63	16	404	100

X^2: 21.035 **sd:** 2 $p<.01$

2. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Okullarına Göre Farklılaşmakta mıdır?" Sorusuna ilişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya ilişkin veriler tablo 6,7,8 ve 9'da verilmiştir.

Tablo 6 ve 7'de, belli sosyo-ekonomik düzeyleri temsil ettikleri varsayılan okullara göre çocukların depresyon ortalama puan ve düzeyleri verilmiştir. Buna göre, çocukların okulları, diğer bir ifadeyle sosyo-ekonomik düzeyleri ile depresyon puanları arasında $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyi yansıttığı varsayılan Hakimiyet-i Milliye İlkokulu'nda öğrenim gören çocukların depresyon puan ortalamaları en düşük iken, düşük sosyo-ekonomik düzeyi yansıttığı varsayılan Kılıçarslan İlkokulu'nda öğrenim gören çocukların puan ortalamaları ise en yüksektir.

TABLO 6

ÇOCUKLARIN OKULLARINA GÖRE DEPRESYON PUANLARI

Okul	N	$\overline{X}$	Ss	Puan Aralığı	F
İnönü İlkokulu	64	12.2	6.7	2-34	6.0728**
Kılıçarslan İlkokulu	54	13.7	6.0	4-34	
Oğuzhan İlköğretim Okulu	65	11.4	6.7	2-34	
Müdafaa-i Hukuk İlkokulu	84	10.3	6.6	1-35	
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	65	11.2	6.8	0-34	
Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	72	8.0	4.5	1-23	
Toplam	404	11.0	6.4	0-35	

sd: 5 **p<.01

Tablo 7'e bakıldığında depresyon düzeyleri açısından okullara göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemekle birlikte, sosyo-ekonomik düzey düştükçe, çocuklar arasında depresiflerin oranının arttığı görülmektedir. Özellikle, Hakimiyet-i Milliye İlkokulu'nda öğrenim gören çocuklar arasında depresiflerin oranı (%2.8), alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden İnönü İlkokulu'ndaki (%14.1) ve Kılıçarslan İlkokulu'ndaki (%16.7) depresiflerin oranından oldukça düşüktür. Elde edilen bu bulgular, düşük sosyo-ekonomik düzeyin çocukluk depresyonuna yönelik bir risk olduğuna dair elde edilen diğer araştırma bulguları ile pareleldir (Öy, 1990: 58-65).

Sosyo-ekonomik düzey, ailenin gelir düzeyi kadar, eğitim ve kültürünü içine alan gelişimişlik düzeyini de kapsayan bir kavramdır. Bu açıdan ele alındığında, ailenin sosyo-ekonomik yükseldikçe, çocuk yetiştirme biçimlerinin ve çocuğun sorunları ile ilgilenmesinin daha bilinçli olduğu söylenebilir. Bu nedenle, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocuklar arasında depresyon daha yaygın olarak görülebilmektedir.

TABLO 7

ÇOCUKLARIN OKULLARI İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Okul	Depresyon Düzeyi					
	depresif değil		depsesif		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
İnönü İlkokulu	55	86	9	14	64	100
Kılıçarslan İlkokulu	45	83	9	17	54	100
Oğuzhan İlköğretim Okulu	56	86	9	14	65	100
Müdafaa-i Hukuk İlkokulu	75	89	9	11	84	100
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	56	86	9	14	65	100
Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	70	97	2	3	72	100
Toplam	357	88	47	12	404	100

X^2: 7.9 **sd:** 5 p>.05

Tablo 8 ve 9'a bakıldığında, çocukların öğrenim gördükleri okulları, yani sosyo-ekonomik düzeyleri ile öğrenilmiş çaresizlik davranışları arasında gerek puan, gerekse düzeyler açısından istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (p<.01). Buna göre, yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden okullardan biri olan Hakimiyet-i Milliye İlkokulu'nda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri, tüm okullar içerisinde en düşük olanıdır. Diğer taraftan yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden Mehmet Akif Ersoy İlkokulu'nda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeylerinin ise diğer okullara göre yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyin artmasıyla öğrenilmiş çaresizlik davranışının azalmasını ifade eden diğer okullardan elde edilen bulgulara karşıt bir bulgu olduğundan, Mehmet Akif Ersoy İlkokulu'nda öğrenim gören çocukların öğrenilmiş çaresizliklerini etkileyen başka faktörlerin olabileceği anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili yapılan benzer araştırmalar da, sosyo-ekonomik düzey ile öğrenilmiş çaresizlik davranışı arasındaki ilişkiye dair sonuçlar elde etmiştir (Kapıkıran, 1993).

TABLO 8

ÇOCUKLARIN OKULLARINA GÖRE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Okul	N	$\bar{X}$	Ss	Puan Aralığı	F
İnönü İlkokulu	64	21.3	3.5	9-30	11.2**
Kılıçarslan İlkokulu	54	21.3	3.5	13-28	
Oğuzhan İlköğretim Okulu	65	20.1	3.5	14-28	
Müdafaa-i Hukuk İlkokulu	84	19.7	4.4	11-33	
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	65	21.6	4.6	14-30	
Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	72	17.5	3.6	11-27	
Toplam	404	20.2	4.0	9-33	

sd: 5 **p<.01

TABLO 9

ÇOCUKLARIN OKULLARI İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Okul	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İnönü İlkokulu	4	6	48	75	12	19	64	100
Kılıçarslan İlkokulu	4	7	38	71	12	22	54	100
Oğuzhan İlköğretim Okulu	13	20	44	68	8	12	65	100
Müdafaa-i Hukuk İlkokulu	21	25	49	58	14	17	84	100
Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	5	8	44	68	16	24	65	100
Hakimiyet-i Milliye İlkokulu	32	45	39	54	1	1	72	100
Toplam	79	20	162	65	63	15	404	100

X^2: 57.0 **sd:** 10 p<.01

3. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya ilişkin veriler tablo 10,11 ve 12'de verilmiştir.

Tablo 10, 11 ve 12'de görüldüğü gibi, çocukların cinsiyetleri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlikleri arasında ne puan, ne de düzeyler açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu bulgu, çocukluk depresyonu üzerine yapılan araştırma sonuçları ile tutarlıdır. (Cole, 1991: 181-190; Lefkowitz ve Tesiny; 1985:647-656; Doerfler, 1988: 769-772; Miral ve ark., 1992: 310; Öy, 1990: 58-65). Nitekim, literatürde, depresyonda cinsiyet farklılığının ergenlik döneminde başladığı belirtilmektedir (Whiffen ve Clark, 1997: 185-193). Öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin elde edilen sonuç ise Önder'in (1982) çalışması ile tutarlı iken, Kapıkıran (1993), erkeklerin kızlardan anlamlı ölçüde daha çok öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine sahip olduklarını bulmuştur.

TABLO 10

ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
Cinsiyet	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**
Kız	218	10.8	5.9	0.57	218	20.0	3.9	1.09
Erkek	186	11.2	7.0		186	20.4	4.2	
Toplam	404	11.0	6.4		404	20.2	4.0	
Sd: 402			p>.05					

Tablo 11 ve 12'ye bakıldığında, erkeklerde depresyon ve öğrenilmiş çaresizliğin daha yaygın olduğu görülmekle beraber aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

TABLO 11

ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cinsiyet	Depresyon Düzeyi					
	depresif değil		depsesif		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Kız	198	91	20	9	218	100
Erkek	159	86	27	14	186	100
Toplam	357	88	47	12	404	100

X^2: 2.786 **Sd:** 1 p>.05

TABLO 12

ÇOCUKLARIN CİNSİYETLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARSINDAKİ İLİŞKİ

Cinsiyet	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kız	42	19	147	68	29	13	218	100
Ekrek	37	20	115	62	34	18	186	100
Toplam	79	20	262	65	63	15	404	100

X^2: 2.100 **sd:** 2 p>.05

4. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya veriler tablo 13,14 ve 15'de verilmiştir.

Tablo 13,14 ve 15'e bakıldığında, çocukların sınıf düzeyleri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlikleri arasında puan ya da düzeyler bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektediri. Bu bulgu, konu ile ilgili yapılan araştırma sonuçları ile tutarlıdır (Doefler, 1988: 769-772;Miral ve ark., 1992: 310;Öy, 1990: 58-

65). Bu sonuca dayanılarak, çocukluk döneminde yaş farklılığının depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik üzerinde önemli ölçüde etkili olmadığı söylenebilir.

TABLO 13

ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
Sınıf Düzeyi	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**
4. sınıf	202	11.1	6.5	0.40	202	20.0	4.0	0.75
5. sınıf	202	10.6	6.4		202	20.3	4.0	
Toplam	404	11.0	6.4		404	20.2	4.0	
Sd: 402		p>.05						

Tablo 14'e göre, 4. sınıf öğrencileri arasında depresif olanların oranı 5. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olmakla beraber aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

TABLO 14

ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Depresyon Düzeyi					
Sınıf Düzeyi	**depresif değil**		**depsesif**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
4. sınıf	178	88	24	12	202	100
5. sınıf	179	89	23	11	202	100
Toplam	357	88	47	12	404	100
$\mathbf{X^2}$**:** 0.024	**Sd:** 1		p>.05			

Tablo 15'de görüldüğü gibi 5. sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri 4.sınıf öğrencilerine göre daha yüksektir.

TABLO 15

ÇOCUKLARIN SINIF DÜZEYLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sınıf Düzeyi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
4. sınıf	46	23	126	62	30	15	202	100
5. sınıf	33	16	136	68	33	16	202	100
Toplam	79	19	262	65	63	16	202	100

X^2: 2.664 **sd:** 2 p>.05

5. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Üzerinde Ebeveynle İlgili Değişkenler Etkili Olmakta mıdır? Sorusuna ilişkin Bulgu ve Yorumlar.

Burada, ebeveynle ilgili değişkenler olarak, sırasıyla, ebeveynin birliktelik durumu, sağ ya da ölü oluşu, öz ya da üvey oluşu, öğrenim durumu ve çocukların olumsuz davranışlarına verdikleri tepkiler ele alınacaktır. Bu değişkenlere ilişkin veriler tablo 16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31 ve 32'de verilecektir.

Tablo 16,17 ve 18 ebeveynin birliktelik durumu ile çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişkiyi vermektedir. Boşanmış anne babaların çocuklarının depresyon puan ortalamaları daha yüksek ve bu çocuklar arasında öğrenilmiş çaresizlik davranışları daha yaygın olmakla beraber, aradaki puan ve düzey farklılıkları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ailedeki bu gibi olumsuzlukların, çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizliklerini önemli ölçüde etkilememesinin çocukların yaşlarına özgü olarak ailedeki olumsuzlukları gerçekçi olarak algılayamayıp, üzüntülü duygu durumlarının yetişkinlere göre daha çabuk yenilenmesine bağlı olduğu söylenebilir.

TABLO 16

EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
Ebeveynin Birliktelik Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Evli ve birlikte yaşıyor	384	10.9	6.4	0.21	384	20.2	4.0	0.34
Evli ve ayrı yaşıyor	6	11.7	7.1		6	20.7	5.1	
Boşanmış	13	12.0	6.6		13	19.3	5.2	
Toplam	403	11.0	6.4		403	20.2	4.0	

Sd: 2 p>.05

Tablo 17'ye bakıldığında, anne babası evli olup ayrı yaşıyan çocuklar arasında depresiflerin oranı en yüksektir.

TABLO 17

EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Depresyon Düzeyi					
Ebeveyinin Birliktelik Durumu	**depresif değil**		**depsesif**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Evli ve birlikte yaşıyor	339	88	45	12	384	100
Evli ve ayrı yaşıyor	5	83	1	17	6	100
Boşanmış	12	92	1	8	13	100
Toplam	356	88	47	12	403	100

X^2: 0.346 **Sd:** 2 p>.05

Tablo 18'e göre anne babası evli ve birlikte yaşıyan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri anne babası ayrı yaşıyan ve boşanan çocuklardan daha düşüktür.

TABLO 18

EBEVEYNİN BİRLİKTELİK DURUMU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Birliktelik Durumu	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evli ve birlikte yaşıyor	73	19	252	65	59	15	384	100
Evli ve ayrı yaşıyor	2	33	3	50	1	17	6	100
Boşanmış	4	31	6	46	3	23	13	100
Toplam	79	20	261	65	63	15	403	100

X^2: 2.896 **sd:** 4 p>.05

Tablo 19,20 ve 21'e göre, annesi ve babası sağ olan çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri annesi ve babası ölü olanlara göre daha yüksek olmakla beraber, aradaki puan ve düzey farklılıkları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ebeveynin sağ olmasının ölü olmasına göre olumlu bir durum olduğu düşünüldüğünde, bu bulgunun beklenilene göre karşıt bir bulgu olduğu söylenebilir. Bu durum da, bir önceki bulgunun yorumuna benzer şekilde, çocukların yaşlarına bağlı olarak olumsuz yaşantıları daha çabuk unutmaları ve duygularının gelip geçiciliğine bağlanabilir.

TABLO 19

EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Ebeveynin Durumu	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
	N	$\overline{X}$	Ss	t	N	$\overline{X}$	Ss	t
Anne								
Sağ	400	11.0	6.5	0.35	400	20.2	4.0	1.22
Ölü	3	9.7	2.5		3	17.3	1.5	
Toplam	403	11.0	6.4		403	20.2	4.0	
sd: 401	p>.05							

Tablo 19'un devamı:

	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
Ebeveynin Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**
Baba								
Sağ	400	11.0	6.5	0.71	400	20.2	4.0	0.64
Ölü	3	8.3	1.2		3	18.7	3.1	
Toplam	403	11.0	6.4		403	20.2	4.0	
Sd: 401	p>.05							

Tablo 20'ye bakıldığında, annesi ve babası ölü olan çocukların hiçbirinin depresif olmadığı görülmektedir.

TABLO 20

EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveyinin Durumu	**Depresyon Düzeyi**					
	depresif değil		**depsesif**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Anne						
Sağ	353	88	47	12	400	100
Ölü	3	100	0	-	3	100
Toplam	356	88	47	12	403	100
$\mathbf{X^2}$: 0.399	**Sd:** 1				p>.05	
Baba						
Sağ	353	88	47	12	400	100
Ölü	3	100	0	-	3	100
Toplam	356	88	47	12	403	100
$\mathbf{X^2}$: 0.399	**Sd:** 1				p>.05	

Tablo 21'e göre, annesi ve babası ölü olan çocuklar arasında öğrenilmiş çaresizlik düzeyi yüksek olan hiçbir çocuk bulunmamaktadır.

TABLO 21

EBEVEYNİN SAĞ YA DA ÖLÜ OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Durumu	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne								
Sağ	78	19	259	65	63	16	400	100
Ölü	1	33	2	67	0	-	3	100
Toplam	79	20	261	65	63	15	403	100
X^2: 0.765			sd: 2				p>.05	
Baba								
Sağ	78	19	259	65	63.	16	400	100
Ölü	1	33	2	67	0	-	3	100
Toplam	79	20	261	65	63	15	403	100
X^2: 0.765			sd: 2				p>.05	

Tablo 22,23 ve 24'de ebeveynin öz ya da üvey oluşu ile çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişki verilmiştir. Buna göre, annesi ve babası öz olan çocuklar arasında öğrenilmiş çaresizlik davranışlarının daha yaygın olduğu görülmekle beraber, aradaki puan va düzey farkları istatistiksel olarak anlamlı değildir. Diğer taraftan, annesi üvey olan çocukların depresyon puan ve düzeyleri, annesi öz olanlara göre anlamlı ölçüde yüksektir (p<.01). Annesi üvey olan çocukların tümü depresiftir. Annenin sağ ya da ölü oluşu ya da ebeveyinin birliktelik durumuna ilişkin anlamlı bir sonuç alınmamasına karşılık, elde edilen bu bulgu, çocuğun üvey olan annesi ile etkileşiminin halihazırda mevcut olması ve çocuğun bu iletişimi devamlı olarak yaşamasına bağlanabilir. Bu bakımdan, çocuğun bu durumdan etkilenmesi mümkün görünmektedir. Babası üvey olan çocukların puan ve düzeyleri, babası öz olanlara göre yüksek olsa da, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı omadığı görülmektedir. Çocuğun zamanını genellikle annesi ile geçirmesi ve onunla daha yakın etkileşimde bulunmasının anneler ve babalar arasında böyle farklı bir sonuç alınmasında etkili olduğu

söylenebilir. Pike ve arkadaşları da (1996), aile çevresi ile depresif semptomlar ve antisosyal davranışların ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, özellikle anneden kaynaklanan olumsuzlukların çocuklarda depresyonla bağlantılı olduğunu bulmuşlardır.

TABLO 22

EBEVEYNİN ÖZ YA DA ÜVEY OLUŞUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

		Depresyon				**Öğrenilmiş Çaresizlik**		
Ebeveynin Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**
Anne								
Öz	399	10.9	6.4	3.19**	399	20.2	4.1	0.20
Üvey	3	22.7	3.2		3	19.7	0.6	
Toplam	402	11.0	6.4		402	20.2	4.0	
sd: 400	**p<.01							
Baba								
Öz	398	11.0	6.5	0.91	398	20.0	4.1	0.50
Üvey	3	14.3	6.4		3	19.0	1.0	
Toplam	401	11.0	6.4		401	20.2	4.0	
Sd: 399	p>.05							

Tablo 23'de görüldüğü gibi, annesi üvey olan çocukların % 100'ü depresif iken, babası üvey olan çocukların % 33'ü depresif tanısı almıştır. Bu durum, çocuğun depresyonunun, babasına göre annesinin durumu ile daha güçlü ilişkili olduğunu göstermektedir.

TABLO 23

EBEVEYNİN ÖZ YA DA ÜVEY OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveyinin Durumu	**Depresyon Düzeyi**					
	depresif değil		**depsesif**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Anne						
Öz	355	89	44	11	399	100
Üvey	0	-	3	100	3	100
Toplam	355	88	47	12	402	100
X^2: 22.830	Sd: 1				p<.01	
Baba						
Öz	352	88	46	12	398	100
Üvey	2	67	1	33	3	100
Toplam	354	88	47	12	401	100
X^2: 1.365	Sd: 1				p>.05	

Tablo 24'e bakıldığında, annesi ve babası üvey olan çocukların tümünün öğrenilmeş çaresizliklerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir.

TABLO 24

EBEVEYNİN ÖZ YA DA ÜVEY OLUŞU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Durumu	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne								
Öz	79	20	257	64	63	16	399	100
Üvey	0	-	3	100	0	-	3	100
Toplam	79	19	260	65	63	16	402	100
X^2: 1.651			sd: 2				p>.05	
Baba								
Öz	79	20	256	64	63	16	398	100
Üvey	0	-	3	100	0	-	3	100
Toplam	79	19	259	65	63	16	401	100
X^2: 1.657			sd: 2				p>.05	

Tablo 25'de görüldüğü gibi, ebeveynin öğrenim durumu ile çocukların depresyon puanları arasında p<.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Annesi ve babası üniversite mezunu olan çocukların depresyon puan ortalamaları diğerleri içerisinde en düşük olanıdır. Okur-yazar olmayan anne ve babaların çocuklarının depresyon puan ortalamaları ise yüksek çıkmıştır.

TABLO 25

EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON PUANLARI

	Anne				Baba			
Ebeveynin Öğrenim Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Okur yazar değil	65	12.2	6.1	3.94**	16	15.4	7.6	3.43**
Okur yazar	26	11.9	5.3		23	11.9	5.2	
İlkokul mezunu	107	12.2	6.3		103	11.1	5.7	
Ortaokul mezunu	40	12.3	6.5		63	11.5	5.9	
Lise mezunu	85	9.0	6.6		77	10.5	7.2	
Yüksekokul mezunu	16	13.0	9.9		23	12.6	8.0	
Üniversite mezunu	54	8.4	4.7		78	8.5	5.0	
Lisans üstü	9	10.9	7.4		18	12.6	9.0	
Toplam	402	11.0	6.4		401	11.0	6.4	

Sd: 7 **p<.01

Tablo 26'ya göre, anneni öğrenim düzeyi ile çocukların depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken babanın öğrenim durumu ile çocukların depresyon düzeyleri anlamlı ilişkili bulunmuştur (p<.05). Babası, üniversite mezunu olan çocuklar arasında depresiflerin oranı düşükken, okuryazar olmayan babaların çocukları arasında bu oran yüksektir. İstatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde etmekle beraber, çocukların depresyon düzeyleri ile ebeveynlerinin öğrenim durumları arasında tutarlı genellme yapılmasının tam olarak mümkün olmadığı söylenebilir

TABLO 26

EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMU İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Öğrenim Durumu	Depresyon Düzeyi					
	depresif değil		depsesif		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Anne						
Okur yazar değil	57	88	8	12	65	100
Okur yazar	23	88	3	12	26	100
İlkokul mezunu	94	88	13	12	107	100
Ortaokul mezunu	33	82	7	18	40	100
Lise mezunu	76	89	9	11	85	100
Yüksekokul mezunu	12	75	4	25	16	100
Üniversite mezunu	53	98	1	2	54	100
Lisans üstü	7	78	2	22	9	100
Toplam	355	88	47	12	402	100
X^2: 10.229	sd: 7				p>.05	
Baba						
Okur yazar değil	12	75	4	25	16	100
Okur yazar	22	96	1	4	23	100
İlkokul mezunu	93	90	10	10	103	100
Ortaokul mezunu	55	87	8	13	63	100
Lise mezunu	68	88	9	12	77	100
Yüksekokul mezunu	17	74	6	26	23	100
Üniversite mezunu	75	96	3	4	78	100
Lisans üstü	14	77	4	23	18	100
Toplam	356	89	45	11	401	100
X^2: 10.229	sd: 7				p<.05	

Tablo 27 ve 28, ebeveynin öğrenim durumu ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, ebeveyinin öğrenim durumu ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<.01$). Annesi ve babası üniversite ve lisans üstü eğitim yapmış çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ortalamaları düşük iken, okuma-yazması olmayanlarla yalnızca okur-yazar olanların puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Ebeveyni daha yüksek eğitim görmüş çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri daha düşük iken, ebeveyni daha az eğitim görmüş çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri daha yüksektir. Bu bulguların ışığında, ebeveynin öğrenim durumunun yükselmesiyle, çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışlarının azaldığı söylenebilir. Yüksek öğrenim görmüş ebeveynlerin, çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli olmalarının ve çocuklarının hata ve sorunları ile daha sağlıklı bir biçimde ilgilenmelerinin böyle bir farkın görülmesinde etkili olduğu söylenebilir.

TABLO 27

EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Anne				Baba			
Ebeveynin Öğrenim Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Okur yazar değil	65	20.6	3.4	4.30**	16	20.5	2.4	3.81**
Okur yazar	26	21.4	3.0		23	21.9	2.6	
İlkokul mezunu	107	21.0	3.7		103	20.9	3.7	
Ortaokul mezunu	40	21.4	4.2		63	20.7	4.0	
Lise mezunu	85	19.2	4.5		77	20.4	4.4	
Yüksekokul mezunu	16	19.0	3.3		23	20.0	3.5	
Üniversite mezunu	54	18.7	4.1		78	18.4	4.2	
Lisans üstü	9	17.4	4.6		18	18.8	4.8	
Toplam	402	20.2	4.0		401	20.2	4.0	

Sd: 7 **p<.01

TABLO 28

EBEVEYNİN ÖĞRENİM DURUMU İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Öğrenim Durumu	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne								
Okur yazar değil	7	11	47	72	11	17	65	100
Okur yazar	1	4	20	77	5	19	26	100
İlkokul mezunu	14	13	76	71	17	16	107	100
Ortaokul mezunu	5	12	24	60	11	28	40	100
Lise mezunu	28	33	47	55	10	12	85	100
Yüksekokul mezunu	2	13	13	81	1	6	16	100
Üniversite mezunu	17	32	31	57	6	11	54	100
Lisans üstü	5	56	4	44	0	-	9	100
Toplam	79	20	262	65	61	15	402	100
X^2: 39.792			sd: 14				p<.01	
Baba								
Okur yazar değil	1	6	14	88	1	6	16	100
Okur yazar	0	-	18	78	5	22	23	100
İlkokul mezunu	12	12	75	73	16	15	103	100
Ortaokul mezunu	11	17	37	59	15	24	63	100
Lise mezunu	18	23	42	55	17	22	77	100
Yüksekokul mezunu	2	9	19	83	2	9	23	100
Üniversite mezunu	25	32	49	63	4	5	78	100
Lisans üstü	9	50	6	33	3	17	18	100
Toplam	78	19	260	65	63	16	401	100
X^2: 47.054			sd: 14				p<.01	

Tablo 29 ve 30 görüldüğü gibi, ebeveynin çocuğun olumsuz davranışlarına verdiği tepki ile çocukların depresyon puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler

vardır ($p<.01$, $p<.05$). Annenin çocuğun olumsuz davranışlarına tepkisi ile depresyon düzeyleri arasında ise $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, ebeveyni hatalı olan davranışını açıklamak için kendisiyle konuşan çocukların depresyon puan ve düzeyleri yüksektir. Eğitimsel açıdan, çocuğu fiziksel olarak cezalandırmanın yapıcı olmayan ve sağlıksız bir tutum, çocukla davranışı üzerine konuşmanın ise daha yapıcı ve bilinçli bir tutum olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan, çocukluk depresyonu üzerinde, ebeveynin tutumlarının etkisi söz konusudur. Ebeveynin öğrenim durumu ile ilgili verilerin bu verilerle tutarlı olduğu söylenebilir.

TABLO 29

EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLERE GÖRE ÇOCUKLARIN DEPRESYON PUANLARI

	Anne				Baba			
Ebeveynin Tepkisi	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	38	14.6	7.4	7.66**	40	12.4	6.1	2.66*
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	56	12.4	5.9		42	12.0	5.6	
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	54	10.0	5.7		42	11.1	5.7	
Hiçbir şey yapmaz	75	12.4	7.5		83	12.0	7.5	
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	181	9.5	5.7		184	9.9	6.2	
Toplam	404				391			

Sd: 4 *p<.05 **p<.01

TABLO 30

EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLER İLE ÇOCUKLARIN DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveyinin Tepkisi	Depresyon Düzeyi					
	depresif değil		depsesif		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Anne						
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	29	76	9	24	38	100
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	48	86	8	14	56	100
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	50	93	4	7	54	100
Hiçbir şey yapmaz	63	84	12	16	75	100
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	167	92	14	8	181	100
Toplam	357	89	47	11	404	100
X^2: 10.756	Sd: 4				p<.05	
Baba						
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	34	85	6	15	40	100
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	36	86	6	14	42	100
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	40	95	2	5	42	100
Hiçbir şey yapmaz	71	86	12	14	83	100
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	165	90	19	10	184	100
Toplam	346	88	45	12	391	100
X^2: 3.635	Sd: 4				p>.05	

Tablo 31 ve 32, ebeveynin çocuğun olumsuz davranışlarına verdiği tepki ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişkileri vermektedir. Buna göre, çocuğun öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri ile annenin tepkileri arasında $p<.01$, babanın tepkileri arasında ise $p<.05$ düzeyinde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Depresyona ilişkin elde edilen bulgularar paralel olarak, ebeveyni tarafından tokat vb. şekilde fiziksel olarak cezalanrdırılan çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeylerinin, diğer çocuklara göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir. Ebeveyni hatalı olan davranışı kendisiyle konuşan çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri ise düşüktür. Hata yapmaları durumunda, ebeveynleri tarafından cezalandırılan çocukların, öğrenilmiş çaresizlik modelince öngörülen şekilde, hatalarının nedenini kendilerine yükledikleri ve bunu değişmeyecek bir sorun olarak algılayıp genelledikleri düşünülebilir.

TABLO 31

EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLERE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Anne				Baba			
Ebeveynin Tepkisi	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	38	22.3	3.5	7.88**	40	21.2	3.7	2.27*
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	56	21.6	3.6		42	20.6	3.5	
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	54	19.6	4.2		42	20.5	4.6	
Hiçbir şey yapmaz	75	20.6	3.7		83	20.6	3.8	
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	181	19.3	4.0		184	19.5	4.1	
Toplam	404	20.2	4.0		391	20.2	4.0	

Sd: 4 *p<.05 **p<.01

TABLO 32

EBEVEYNİN ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞLARINA VERDİĞİ TEPKİLER İLE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveynin Tepkisi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne								
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	3	8	23	60	12	32	38	100
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	8	14	37	66	11	20	56	100
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	13	24	32	59	9	17	54	100
Hiçbir şey yapmaz	7	9	56	75	12	16	75	100
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	48	27	114	63	19	10	181	100
Toplam	79	20	262	65	63	15	404	100
X^2: 23.971			sd: 8				p<.01	
Baba								
Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..... vb)	5	12	25	63	10	25	40	100
Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı.....vb)	6	14	31	74	5	12	42	100
Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler.....vb)	8	19	24	57	10	24	42	100
Hiçbir şey yapmaz	11	13	62	75	10	12	83	100
Hatalı olan davranışını açıklamak için çocukla konuşur.	48	26	112	61	24	13	184	100
Toplam	78	20	254	65	59	15	391	100
X^2: 15.791			sd: 8				p<.05	

6. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Başarı Durumlarına Göre Farklaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya ilişkin veriler tablo 33.34 ve 35'de verilmiştir.

Tablo 33'e göre, çocukların başarı durumları ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanları arasında istatistiksel olarak p<.01 düzeyinde anlamlı ilişki vardır. Buna göre başarı durumu pekiyi olan çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanları en düşük olup, başarı durumu geçer ve orta olanların ise en yüksektir.

TABLO 33

ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARINA GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

	Depresyon				Öğrenilmiş Çaresizlik			
Başarı Durumu	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Pekiyi	226	9.0	5.4	20.67**	226	19.3	4.2	12.43**
İyi	124	12.8	6.6		124	20.9	3.3	
Orta	45	15.1	7.3		45	22.8	3.6	
Geçer	6	16.7	4.0		6	20.8	3.4	
Başarısız	-	-	-		-	-	-	
Toplam	401	11.0	6.4		401	20.2	4.0	
sd: 3	**p<.01							

Tablo 34 ve 35'e bakıldığında, depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin de çocukların başarı durumları ile anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmektedir (p<.01). Başarı durumu pekiyi olan çocukların depresyon düzeyleri diğer çocuklara göre daha düşüktür.

TABLO 34

ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARI İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Başarı Durumu	Depresyon Düzeyi					
	depresif değil		depsesif		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Pekiyi	213	94	13	6	226	100
İyi	103	83	21	17	124	100
Orta	33	73	12	27	45	100
Geçer	5	83	1	17	6	100
Başarısız	0	-	0	-	0	100
Toplam	354	88	47	12	401	100
X^2: 20.897	Sd: 3				p<.01	

Tablo 35'e göre, başarı durumu pekiyi olan çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri depresyon düzeylerinde olduğu gibi düştüktür. Başarı durumu ile ilgili tüm bu verilerin ışığında, çocukların başarı durumu arttıkça depresyon ve öğrenilmiş çaresizliklerinin azaldığı söylenebilir. Bu bulgu, konu ile ilgili yapılan benzer araşqtırmaların sonuçları ile tutarlıdır. Cole (1991), akranlarınca, sosyal, akademik, spor, fiziksel çekicilik ve temas alanlarındaki yeteneklerine dair olumlu geri bildirim alan çocukların daha düşük depresyon puanı aldığını bulmuştur. Önder (1982), gerek akademik, gerekse sosyal alanda başarılı olan ve olmayan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kendilik değerlendirmelerinin ve yüklemelerinin farklılaştığını, başarılı çocukların kendilik değerlendirmelerinin yükseldiğini bulmuştur. Kapıkıran (1993), ele aldığı öğrencileri sınavı kazanıp kazanmadıklarına göre sınıflandırarak, sınavı kazanamayan öğrencilerin daha çok öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine sahip olduklarını bulmuştur. Özben (1991) ise, yurt dışından dönen işçi çocukları ile Türkiye'de yetişen öğrencilerin uyum problemleri ve okul başarılarını karşılaştırdığı çalışmasında, depresyon ve başarı durumu ilişkisinin derslere göre değiştiğini, bazı derslerdeki başarı durumu ile depresyon arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulmuştur.

TABLO 35

ÇOCUKLARIN BAŞARI DURUMLARI İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
Başarı Durumu	**Düşük**		**Orta**		**Yüksek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Pekiyi	61	27	139	62	26	11	226	100
İyi	12	10	93	75	19	15	124	100
Orta	3	7	24	53	18	40	45	100
Geçer	1	17	5	83	0	-	6	100
Başarısız	0	-	0	-	0	-	0	-
Toplam	77	19	261	65	63	16	401	100
X^2: 23.971			**sd:** 8				p<.01	

7. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Kendilerini Algılayış Biçimlerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya ilişkin veriler tablo 36, 37 ve 38'de verilmiştir.

Tablo 36'da çocuğun kendini algılayış biçimi ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanları arasındaki ilişki verilmiştir. Buna göre, kendilerini mutsuz, yorgun, iştahsız ve çirkin olarak algılayan çocukların depresyon puan ortalamaları, kendilerini mutlu, canlı, iştahlı, başarılı ve güzel olarak algılayanlara göre anlamlı ölçüde yüksektir (p<.01). Kendilerini mutsuz, yorgun, başarısız ve çirkin olarak algılayan çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ortalamaları ise, kendilerini mutlu, canlı, başarılı ve güzel olarak algılayan çocukların puan otalamalarından anlamlı derecede yüksektir (p<.01, p<.05)

TABLO 36

ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

		Depresyon			Öğrenilmiş Çaresizlik			
Kendini Algılayış Biçimi	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**t**
Mutlu	352	10.2	5.7	6.42**	352	19.9	4.0	3.34**
Mutsuz	31	17.4	8.9		31	22.4	4.1	
Sakin	226	10.3	6.1	1.93	226	19.8	3.9	1.34
Heyecanlı	137	11.7	7.2		137	20.4	4.2	
Canlı	312	10.2	6.3	3.92**	312	19.5	3.9	4.81**
Yorgun	55	13.9	7.0		55	22.2	3.5	
İştahlı	230	9.6	5.9	4.43**	230	19.9	4.0	0.30
İştahsız	106	12.9	7.1		106	20.0	3.9	
Başarılı	328	10.1	6.1	6.62**	328	19.8	4.0	2.22*
Başarısız	34	17.4	7.0		34	21.4	3.4	
Güzel	319	10.1	6.0	5.66**	319	19.8	3.9	2.94**
Çirkin	32	16.5	8.0		32	22.0	4.7	

sd: 1 *p<.05 **p<.01

Tablo 37 ve 38'e bakıldığında, kendilerini mutsuz iştahsız, başarısız ve çirkin olarak algılayanlar arasında depresif olanların oranının, kendilerini mutlu, iştahlı, başarılı ve güzel algılayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p<.01$). Kendilerini mutsuz, yorgun ve çirkin hisseden çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışları da, kendilerini mutlu, canlı ve güzel hissedenlere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir ($p<.01$). Ortalama puanlar ve düzeyler açısından elde edilen tüm bu verilerin ışığında, kendilerine olumsuz nitelikler yükleyen çocukların depresyona yatkın ve öğrenilmiş çaresizliği daha fazla olan çocuklar oldukları söylenebilir. Bu bakımdan, çocuklarında depresyon ya da öğrenilmiş çaresizliğin varlığına dair kaygıları olan ebeveyn ya da öğretmenler için, çocuğun mutsuz yüz ifadesi, yorgun görünümü iştahsızlığı ve kendini başarısız ve çirkin olarak nitelimesi gibi belirtilerin uygun ipuçları olacağı söylenebilir. Çocukların kendilik algısı ile depresyon ilişkisine dair diğer araştırma sonuçları da bu sonuçlara paralel bulgular elde etmiştir (Cole, 1991: 181-190; Jordan ve Cole, 1996: 530-540). Asarnow ve Bates (1988), depresif çocukların anlamlı ölçüde daha umutsuz olduklarını ve kendilik değerleri, akademik ve atletik yetenekleri ile fiziksel görünümleri bakımından daha olumsuz algılara sahip olduklarını göstermiştir. Diğer taraftan, bu araştırmada başarı durumu ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı arasındaki ilişkilere dair elde edilen bulgular da, başarı durumu pekiyi olan çocukların daha az depresif oduklarını ve öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin ise daha düşük olmasını göstermesi bakımından, burada elde edilen başarı/başarısızlık algısına ilişkin bulgularla tutarlı görünmektedir.

TABLO 37

ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kendini Biçimi	Algılayış	Depresyon Düzeyi: depresif değil N	%	depsesif N	%	Toplam N	%	X^2
Mutlu		323	92	29	8	352	100	27.674**
Mutsuz		19	61	12	39	31	100	
Sakin		118	86	19	14	137	100	1.455
Heyecanlı		204	90	22	10	226	100	
Canlı		281	90	31	10	312	100	1.989
Yorgun		46	84	9	16	55	100	
İştahlı		214	93	16	7	230	100	9.354**
İştahsız		87	82	19	18	106	100	
Başarılı		301	92	27	8	328	100	33.292**
Başarısız		20	59	14	41	34	100	
Güzel		294	92	25	8	319	100	27.136**
Çirkin		20	62	12	38	32	100	

sd: 1 *p<.05 **p<.01

TABLO 38

ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi								
Kendini	**Düşük**		**Orta**		**Yüksek**		**Toplam**		
Algılayış Biçimi	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	X^2
Mutlu	74	21	230	65	48	14	352	100	14.093**
Mutsuz	3	10	16	51	12	39	31	100	
Sakin	23	17	87	63	27	20	137	100	4.738
Heyecanlı	50	22	149	66	27	12	226	100	
Canlı	74	24	206	66	32	10	312	100	29.082**
Yorgun	2	4	34	62	19	34	55	100	
İştahlı	48	21	153	66	29	13	230	100	0.643
İştahsız	24	23	66	66	16	15	106	100	
Başarılı	72	22	214	65	42	13	328	100	2.929
Başarısız	4	12	23	68	7	20	34	100	
Güzel	70	22	211	66	38	12	319	100	12.227**
Çirkin	5	16	16	50	11	34	32	100	

sd: 1 *p<.05 **p<.01

8. "Çocukların Depresyon ve Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları Arkadaş İlişkilerine Göre Farklılaşmakta mıdır? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Bu soruya ilişkin veriler tablo 39, 40 ve 41'de verilmiştir.

Tablo 39'da görüldüğü gibi, çocukların arkadaşlık ilişkileri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler vardır (p<.01). Buna göre, arkadaşlık etmeyi isteyip de yalnızca bir arkadaşı olduğunu belirtenlerle hiç arkadaşları olmadığını belirten çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanları, arkadaşlık etmeyi sevip birçok arkadaşını olduğunu söyleyen ve arkadaşlık etmeyi istemeyip de hiç arkadaşı olmadığını söyleyen çocukların puanlarından daha yüksektir.

TABLO 39

ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNE GÖRE DEPRESYON VE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUNLARI

	Depresyon				**Öğrenilmiş Çaresizlik**			
Çocuğun Arkadaş İlişkileri	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Arkadaşlık etmeyi sever, birçok arkadaşı var.	370	10.4	6.1	12.44**	370	19.9	4.0	4.80**
Arkadaşlık etmeyi sever yalnızca bir arkadaşı var	21	17.5	7.2		21	22.8	4.4	
Arkadaşlık etmeyi ister ama hiç arkadaşı yok	11	16.9	6.9		11	22.6	3.9	
Arkadaşlık etmeyi istemez hiç arkadaşı yok.	2	14.0	4.2		2	19.5	5.0	
Toplam	404	11.0	6.4		404	20.2	4.0	
sd: 3	**p<. 01							

Tablo 40 ve 41'de çocukların arkadaşlık ilişkileri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri arasındaki ilişki verilmiştir. Buna göre, ortalama puanlara dair elde edilen bulgulara benzer şekilde, arkadaşlık etmeyi isteyip de yalnızca bir arkadaşı olduğunu belirten çocuklarla, hiç arkadaşı olmadığını belirten çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri, arkadaşlık etmeyi isteyip birçok arkadaşı olduğunu

söyleyenlerle, arkadaşlık etmeyi istemeyip, hiç arkadaşı olmadığını söyleyen çocuklardan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p<.01$). Burada, arkadaşlık etmeyi istemeyip hiç arkadaşı olmadığını belirten çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik puanlarının düşük olmasının, beklenilenin karşıtı bir bulgu olduğu söylenebilir. Çünkü bu durumun sağlıksız bir durum olduğu varsayılmıştır. Ancak, arkadaşlık etmeyi isteyip de hiç arkadaşı olmadığını belirten çocukların her iki ölçekten yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Bu durumda, ayırt edici olanın, çocukların arkadaşı olup olmama sından ziyade, arkadaşlık etmeyi isteyip istememe durumu olduğu söylenebilir. Arkadaşlık etmeyi istememesi durumunda, çocukların arkadaşları olmamasını bir sorun olarak algılamadıkları düşünülebilir. Bu açıdan, sonuçların, Aydın'ın (1985) araştırma sonuçları ile tutarlı olduğu söylenebilir. Nitekim, Aydın, öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimi ile arkadaşlık ilişkilerinde başarısızlık arasında bağlantı olduğunu göstermiştir. Jordan ve Cole (1996) da, sosyal kabul, fiziksel görünüm ve davranışsal temasın çocuklarda depresyonla ilişkili olduğunu bulmuştur.

TABLO 40

ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Arkadaş İlişkileri	**Depresyon Düzeyi**					
	depresif değil		**depsesif**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Arkadaşlık etmeyi sever, birçok arkadaşı var.	336	91	34	9	370	100
Arkadaşlık etmeyi sever yalnızca bir arkadaşı var	12	57	9	43	21	100
Arkadaşlık etmeyi ister ama hiç arkadaşı yok	7	64	4	36	11	100
Arkadaşlık etmeyi istemez hiç arkadaşı yok.	2	100	0	-	2	100
Toplam	357	88	47	12	404	100
X^2: 28.873		**sd:** 3			p<.01	

TABLO 41

ÇOCUKLARIN ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Arkadaş İlişkileri	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Arkadaşlık etmeyi sever, birçok arkadaşı var.	76	21	224	66	50	13	370	100
Arkadaşlık etmeyi sever yalnızca bir arkadaşı var	2	10	11	52	8	38	21	100
Arkadaşlık etmeyi ister ama hiç arkadaşı yok	0	-	6	55	5	45	11	100
Arkadaşlık etmeyi istemez hiç arkadaşı yok.	1	50	1	50	0	-	2	100
Toplam	79	20	262	65	63	15	404	100
X^2: 19.630			sd: 6				p<.01	

9. "Çocukların Varsayımsal Çeşitli Durumlara İlişkin Düşünce ve Tepki Biçimleri, Onların Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışları ile ilişkili midir? Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.

Burada, ele alınan varsayımsal durumlar, sırasıyla, çocuğun bir konuda başarısız olması, sınavda başarılı olması, haksız bir suclamaya maruz kalması, yeni bir ortama katılması ve yinelenen sınav başarısızlığı yaşantısıdır. Bu durumlara ilişkin veriler tablo 42,43,44,45,46,47,48,49,50 ve 51'de verilmiştir.

Tablo 42 ve 43'de, çocukların bir konuda başarısız olmaları durumundaki düşünceleri ile öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişki verilmiştir. Buna göre, bir konuda başarısız olmaları durumunda, başarısız olduğu konuya yeterince hazırlanmadığını düşünen çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri, diğer

çocuklara göre anlamlı derecede daha düşüktür (p<.01). Bu durumda, çocukların başarısızlığın nedenini çabaya yükledikleri görülmektedir. Çaba değişebilir ve özel bir neden olduğundan bu bulgunun öğrenilmiş çaresizlik modeline uygun olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, başarısız olma durumunda, kendilerine haksızlık yapıldığını düşünen çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri ise, diğer çocuklara göre anlamlı derecede daha yüksektir (p<.01). Öğrenilmiş çaresizlik modeline göre olumsuz olayların nedenlerinin içsel, sabit ve genel nedenlere yüklenmesi öngürülürken çocukların dışsal yüklemeler yaptıkları görülmektedir. Ancak bu düşünme tarzının, bilişsel olarak hatalı olduğu düşünüldüğünde bulgunun dikkat çekici olduğu söylenebilir.

TABLO 42

BİR KONUDA BAŞARISIZ OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Çocuğun Düşüncesi	**N**	$\overline{X}$	**Ss**	**F**
Her zaman başarısız bir insan olduğunu düşünür.	44	21.6	3.8	6.03**
Başarısız olduğu konuya yeterince hazırlanamadığını düşünür.	171	19.3	4.0	
Ona haksızlık yapıldığını düşünür	9	24.1	3.6	
Aslında isteseydi başarılı olacağını düşünür.	150	20.5	4.1	
O zor bir konu olduğu için başarısız olduğunu düşünür	30	19.7	3.0	
Toplam	404	20.2	4.0	

sd: 4 **p<.01

TABLO 43

ÇOCUKLARIN BİR KONUDA BAŞARISIZ OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.

Çocuğun Düşüncesi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Her zaman başarısız bir insan olduğunu düşünür.	5	11	25	57	14	32	44	100
Başarısız olduğu konuya yeterince hazırlanamadığını düşünür.	46	27	109	64	16	9	171	100
Ona haksızlık yapıldığını düşünür	0	-	5	56	4	44	9	100
Aslında isteseydi başarılı olacağını düşünür.	25	17	99	66	26	17	150	100
O zor bir konu olduğu için başarısız olduğunu düşünür	3	10	24	80	3	10	30	100
Toplam	79	20	262	65	63	15	404	100
X^2: 29.101			sd: 8				p<.01	

Tablo 44 ve 45, sınavda başarılı olma durumundaki düşünceleri ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, sınavda başarılı olmaları durumunda, şansına sınavda bildiği sorular çıktığını düşünen çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri, tüm çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri içerisinde en yüksek olanı iken, aynı durumda, o sınava iyi hazırlandığını düşünen çocukların puan ve düzeyleri ise en düşüktür ($p<.01$). Bu sonuçların, öğrenilmiş çaresizlik kuramını desteklediği görülmektedir. Öğrenilmiş çaresizliği daha fazla olan çocuklar olumlu bir olayın sonucunu dışsal, değişebilir ve özel bir neden olan şansa yüklerlerken, öğrenilmiş çaresizlik açısından daha az sorun yaşan çocuklar, olumlu olayın sonucunu içsel bir neden olarak kendi çabalarına yüklemişlerdir.

TABLO 44

SINAVDA BAŞARILI OLMA DURUMDAKİ DÜŞÜNCELERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Çocuğun Düşüncesi	N	$\overline{X}$	Ss	F
Zaten her konuda başarılı olduğunu düşünür.	35	20.3	4.0	8.93**
O sınava iyi hazırlandığını düşünür	289	19.5	3.9	
Öğretmenin ona fazladan not verdiğini düşünür.	9	21.9	4.2	
Şansına, sınavda bildiği sorular çıktığını düşünür.	30	23.2	3.7	
Çok basit bir sınav olduğunu düşünür	38	22.0	4.1	
Toplam	401	20.2	4.0	

sd: 4 **p<.01

TABLO 45

ÇOCUKLARIN SINAVDA BAŞARILI OLMA DURUMUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Düşüncesi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Zaten her konuda başarılı olduğunu düşünür.	9	26	19	54	7	20	35	100
O sınava iyi hazırlandığını düşünür	64	22	198	69	27	9	289	100
Öğretmenin ona fazladan not verdiğini düşünür.	1	11	5	56	3	33	9	100
Şansına, sınavda bildiği sorular çıktığını düşünür.	1	3	16	53	13	44	30	100
Çok basit bir sınav olduğunu düşünür	4	10	22	58	12	32	38	100
Toplam	79	20	260	65	62	15	401	100

X^2: 40.558 **sd:** 8 p<.01

Tablo 46 ve 47'ye göre bir suçlama karşısındaki tepkileri ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler vardır ($p<.01$). Haksız bir suçlama karşısında, bu tür talihsizliklerin hep kendisinin başına geldiğini düşünüp kendine kızan çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri tüm çocuklar içerisinde en yüksek olanı iken, aynı durumda öğretmenle konuşup, ona gerçeği anlatacağını söyleyen çocukların puan ve düzeyleri ise en düşüktür. Bu olayın olumsuz bir olay olduğu düşünüldüğünde nedenini, içsel sabit ve genel bir neden olarak kendilerine yükledikleri görülmektedir. Bu açıdan, bulgu, öğrenilmiş çaresizlik modeline uygundur. Diğer taraftan öğrenilmiş çaresizliğin pasif davranışa işaret ettiği düşünüldüğünde, haksız bir suçlama karşısında harekete geçerek öğretmeniyle konuşacağını belirten çocukların öğrenilmiş çaresizlik puanlarının düşük olması modeli desteklemektedir.

TABLO 46

HAKSIZ BİR SUÇLAMA KARŞISINDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Çocuğun Tepkisi	N	$\overline{X}$	Ss	F
Öğretmenle konuşur, ona gerçeği anlatır	264	19.5	3.9	8.72**
Hatayı yapan kişiyi bulup, onu gerçeği söylemesi için zorlar	49	21.4	3.8	
Hiçbir şey söylemeden gerçeğin zamanla ortaya çıkmasını bekler	65	20.7	3.8	
Bu tür talihsizliklerin hep onun başına geldiğini düşünür, kendine kızar.	24	23.1	4.0	
Toplam	402	20.2	4.0	

sd: 3 **p<.01

TABLO 47

ÇOCUKLARIN HAKSIZ BİR SUÇLAMA KARŞISINDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Düşüncesi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Öğretmenle konuşur, ona gerçeği anlatır	62	24	173	65	29	11	264	100
Hatayı yapan kişiyi bulup, onu gerçeği söylemesi için zorlar	6	12	32	65	11	23	49	100
Hiçbir şey söylemeden gerçeğin zamanla ortaya çıkmasını bekler	8	12	44	68	13	20	65	100
Bu tür talihsizliklerin hep onun başına geldiğini düşünür, kendine kızar.	2	8	13	54	9	38	24	100
Toplam	8	19	262	65	62	16	402	100
X^2: 20.685			sd: 6				p<.01	

Tablo 48 ve 49'a göre, yeni bir ortama katılma durumundaki tepkileri ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puanları arasında p<.01 düzeyinde, öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri arasında ise p<.05 düzeyinde anlamlı ilişkiler vardır. Buna göre, yeni bir ortama katılmaları durumunda, kendini yakın hissettiği bir kişinin yanına gidip onunla tanışacağını söyleyen çocuklarla, diğerleri konuşurken söze katılıp bu şekilde arkadaşlık kurmayı, deneyeceğini belirtenlerin öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri, tüm çocuklar içersinde en düşük olanıdır. Aynı durumda bir yere oturup birilerinin gelip kendisiyle konuşmasını bekleyeceğini belirten çocukların puan ve düzeyleri ise en yüksektir. Öğrenilmiş çaresizlik kuramının, davranışlarda bir pasifliğe işaret etmesi düşünüldüğünde, bulgunun kuramı desteklediği görülmektedir. Öğrenilmiş çaresizliği yüksek olan çocukların davranışlarında pasiflik olduğu, arkadaşlık kurmak için girişimde bulunmadıkları dikkat çekmektedir. Bu çocuklar arkadaşlık kurma girişiminin karşı taraftan gelmesini beklemektedirler.

TABLO 48

YENİ BİR ORTAMA KATILMALARI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Çocuğun Tepkisi	N	$\overline{X}$	Ss	F
Bir yere oturup birilerinin gelip onunla konuşmasını bekler	43	22.4	4.2	7.12**
Kendini yakın hissettiği bir kişinin yanına gidip onunla tanışır	235	19.7	3.7	
Diğerleri konuşurken söze katılıp bu şekilde arkadaşlık kurmayı dener	92	19.7	4.2	
Hiç kimseye yaklaşmadan eski okulundan arkadaşlarıyla okul dışında arkadaşlıklarını sürdürür.	30	21.4	4.3	
Toplam	400	20.2	4.0	

sd: 3 **p<.01

TABLO 49

ÇOCUKLARIN YENİ BİR ORTAMA KATILMALARI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Tepkisi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bir yere oturup birilerinin gelip onunla konuşmasını bekler	4	9	27	63	12	28	43	100
Kendini yakın hissettiği bir kişinin yanına gidip onunla tanışır	46	20	162	69	27	11	235	100
Diğerleri konuşurken söze katılıp bu şekilde arkadaşlık kurmayı dener	22	24	56	61	14	15	92	100

Tablo 49'un devamı:

Çocuğun Tepkisi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiç kimseye yaklaşmadan eski okulundan arkadaşlarıyla okul dışında arkadaşlıklarını sürdürür	7	23	15	50	8	27	30	100
Toplam	79	20	260	65	61	15	400	100
X^2: 14. 515	sd:6						p<.05	

Tablo 50 ve 51, yinelenen sınav başarısızlığı durumundaki tepkileri ile çocukların öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, yinelenen sınav başarısızlığı durumunda, bu derse karşı yeteneği olmadığını düşünüp üzüleceğini belirten çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ve öğretmenin bu dersi iyi anlatamadığını düşünüp şikayetçi olacağını söyleyenlerin öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri diğerlerine göre anlamlı derecede yüksektir (p<.01). Aynı durumda, bu derse öncekinden daha fazla çalışıp, diğer sınavlarda başarılı olmak için gayret edeceğini söyleyen çocuklarla, anlayamadığı konuları öğretmene sorup, kendisi için açıklamasını isteyeceğini belirtenlerin öğrenilmiş çaresizlik puan ve düzeyleri ise, diğerlerine göre anlamlı derecede düşüktür (p<.01). Bulgular, öğrenilmiş çaresizlik kuramına göre ele alındığında, puanı yüksek olan çocukların düşüncelerinde bilişsel hatalar olduğu, sorunlarını aktif ve yapıcı olarak çözme girişiminde bulunmadıkları görülmektedir. Oysa, puanı düşük olan çocuklar, yinelenen sınav başarısızlıkları karşısında aktif olarak çözümler aramaktadırlar. Bu bakımdan, bulguların öğrenilmiş çaresizlik kuramını desteklediği söylenebilir.

TABLO 50

YİNELENEN SINAV BAŞARISIZLIĞI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİNE GÖRE ÇOCUKLARIN ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK PUANLARI

Çocuğun Tepkisi	N	$\overline{X}$	Ss	F
Bu derse karşı yeteneği olmadığını düşünür, üzülür	71	22.2	3.8	10.03**
Öğretmenin bu dersi iyi anlatamadığını düşünür, şikayetçi olur.	7	23.1	3.5	
Anlayamadığı konuları öğretmene sorar, onun için açıklamasını ister	84	19.6	4.1	
Bu derse öncekinden daha fazla çalışır ve diğer sınavlarda başarılı olmak için gayret eder.	236	19.6	3.8	
Toplam	398	20.2	4.0	

sd: 3 **p<.01

TABLO 51

ÇOCUKLARIN YİNELENEN SINAV BAŞARISIZLIĞI DURUMUNDAKİ TEPKİLERİ İLE ÖĞRENİLMİŞ ÇARESİZLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocuğun Tepkisi	Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bu derse karşı yeteneği olmadığını düşünür, üzülür	6	8	41	58	24	34	71	100
Öğretmenin bu dersi iyi anlatamadığını düşünür, şikayetçi olur.	1	14	4	57	2	29	7	100
Anlayamadığı konuları öğretmene sorar, onun için açıklamasını ister	17	20	57	68	10	12	84	100
Bu derse öncekinden daha fazla çalışır ve diğer sınavlarda başarılı olmak için gayret eder.	53	22	158	67	25	11	236	100
Toplam	77	20	260	65	61	15	398	100

X^2: 27.245 **sd:** 6 p<.01

Çocukların varsayımsal durumlara ilişkin düşünceleri ve bu durumlar karşısındaki tepkileri ile ilgili olarak elde edilen tüm bu bilgilerin ışığında, öğrenilmiş çaresizlik düzeyi yüksek olan çocukların, yaşadıkları olumsuz olayları içsel, sabit ve genel nedenlere, olumlu olaylar dışsal, değişebilir ve özel nedenlere yükleme eğiliminde oldukları söylenebilir.

Diğer taraftan, bu çocukların davranışlarında pasiflik olduğu, karşılaştıkları sorunları çözmek için yeterli çabayı göstermeyip, olayların sonuçlarını kabullenme eğiliminde oldukları görülmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik düzeyi düşük olan çocukların ise sorunları ile daha mantıklı olarak yüzleştikleri ve sorunlarını çözmek için aktif olarak çaba gösterdikleri söylenebilir. Bu açıdan bulgular, depresyonun öğrenilmiş çaresizlik modelini destekler niteliktedir.

BÖLÜM IV

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın özeti, araştırmadan elde edilen sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlara dayanılarak önerilerde bulunulmuştur.

ÖZET

Bu çalışmanın iki amacı vardır. Bunlardan ilki ve öncelikli olanı, çocukluk döneminde depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Araştırmanın ikincil amacı, farklı değişkenlerin depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı ile ilişkilerini sınamaktır. Bu değişkenler cinsiyet, sınıf düzeyi, başarı durumu, kendini algılayış bicimi gibi çocuklara ilişkin kişisel özellikleri; ebeveynin birliktelik durumu, sağ/ölü ve öz/üvey oluşu, öğrenim durumu, sosyo-ekonomik düzeyi ve çocukların olumsuz davranışlarına verdikleri tepkiler olmak üzere ailevi özellikleri ve çocukların varsayımsal durumlara ilişkin tepkilerini içermektedir.

Araştırmanın örneklemi, düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri temsil ettikleri varsayılan altı ilkokulun 4.ve5.sınıflarında öğrenim gören toplam 404 çocuktan oluşmaktadır.

Araştırmanın amacına yönelik olarak üç ölçek kullanılmıştır. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (CDI), çocukların depresyon düzeylerini değerlendirmek için kullanılmıştır. Çocukların öğrenilmiş çaresizlik davranışları ise Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği (CASQ) ile ölçülmüştür. Bunun yanında, çocukların kişisel ve ailevi özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler varyans analizi (F), t-testi ve ki-kare (X^2) teknikleri ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarının depresyonun öğrenilmiş çaresizlik modelini desteklediği görülmektedir: Çocukluk döneminde depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı birbiri ile anlamlı ölçüde ilişkilidir. Ortalama depresyon puanı yüksek olan çocuklar, diğer çocuklara göre öğrenilmiş çaresizlik ölçümlerinde daha yüksek puan alma eğiliminde olmuşlardır. Ayrıca, depresif çocuklar, depresif olmayanlara göre öğrenilmiş çaresizliğe ilişkin daha yüksek puanlar almışlardır. Bunun yanında depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik

ölçümlerinde cinsiyet ve sınıf düzeyi bakımından anlamlı farklılıkların olmadığı bulunmuştur. Çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkili olan değişkenler ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveynin öğrenim durumu ve çocuğun olumsuz davranışlarına verdiği tepkiler, çocukların başarı durumu kendilerini algılama bicimi, arkadaş ilişkileri ve kendilerine yöneltilen çeşitli varsayımsal durumlara ilişkin düşünce ve tepki biçimidir. Ayrıca, araştırmadan elde edilen bulgular annesi üvey olan çocukların tümünün depresif olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Araştırmadan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki çocukluk döneminde, depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışı birbiri ile ilişkilidir. Öyle ki, öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimine sahip olan çocuklar, aynı zamanda depresyona yatkın çocuklardır. Bu sonuç, depresyonun yeniden gözden geçirilmiş öğrenilmiş çaresizlik modelini desteklemektedir. Diğer taraftan, depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkileri sınanan değişkenlere yönelik şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe, çocukların depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları azalmaktadır.

2. Çocukların cinsiyet ve sınıf düzeyleri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

3. a. Ebeveynin evli, ayrı yaşıyor ya da boşanmış olması ile çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlikleri arasında isitatiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

b.Ebeveynin sağ ya da ölü olması ile çocukların depresyon ve öğrenilmiş çaresizlikleri istatistiksel olarak anlamlı ilişkili değildir.

c. Ebeveynin öz ya da üvey olması ile çocukların öğrenilmiş çaresizlikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, annesi üvey olan çocukların depresyona yatkın çocuklar olduğu görülmektedir.

d. Ebeveynin öğrenim durumu yükseldikçe, çocukların depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizliklerinin azaldığı söylenebilir.

e. Ebeveynin çocuğun olumsuz davranışlarına verdiği tepki ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öyle ki, ebeveynin tepkisi sağlıklı

olduğu ölçüde, çocukların depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları azalmaktadır.

4. Başarı durumları yükseldikçe çocukların depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları azalmaktadır.

5. Çocukların kendilerini algılama biçimleri ile depresyon ve öğrenilmiş çaresizlik davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Öyle ki, kendilerini mutlu, iştahlı, başarılı ve güzel olarak algılayan çocuklar, kendilerini mutsuz, iştahsiz, başarısız ve çirkin algılayanlara göre daha az depresif olurlarken, kendilerini mutlu, canlı ve güzel olarak algılayan çocuklarsa, kendilerini mutsuz, yorgun ve çirkin algılayanlara göre daha az öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme bicimine sahip olmaktadırlar.

6. Çocukların arkadaş ilişkileri sağlıklı olduğu ölçüde depresyon düzeyleri ve öğrenilmiş çaresizlik davranışlarının azaldığı görülmektedir. Bunun yanında, arkadaşlık ilişkilerine ihtiyaç duymayıp da arkadaşı olmadığını belirten çocukların da öğrenilmiş çaresizlik bakımından önemli sorunlar yaşamadıkları görülmektedir.

7. Çocukların, kendilerine yöneltilen varsayımsal durumlara ilişkin düşünce ve tepkileri ile öğrenilmiş çaresizlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme bicimine en çok sahip olan çocuklar bir konuda başarısız olmaları durumunda kendilerine haksızlık yapıldığını düşünen; sınavda başarılı olmaları durumunda şansına sınavda bildiği sorular çıktığını düşünen; haksız bir suçlama karışısında, bu tür talihsizliklerin hep kendisinin başına geldiğini düşünüp kendisine kızan; yeni bir ortama katılmalar durumunda, birilerinin gelip kendisiyle konuşmasını bekleyen; yinelenen sınav başarısızlığı durumunda ise bu derse karşı yeneteği olmadığnı düşünüp, üzülen çocuklardır.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen tüm bu sonuçların ışığında, ebeveyn ve öğretmenlere şu önerilerde bulunulmaktadır:

a. Sınıf öğretmenlerinin, çocukları çok yönlü olarak tanımaları gerek çocukların sağlıklı gelişimi, gerekse eğitimde verimliliğin arttırılması bakımından önem taşımaktadır.Bunun için, çocuğun davranışlarının dikkatli gözlenmesi ve veli ile

görüşülerek ya da ev ziyaretleri aracılığıyla aile yapısının tanınmasının uygun yöntemler olduğu söylenebilir.

b. Düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklarla çalışan öğretmenlerin, öğrencilerinin depresyon ve öğrenilmiş çaresizlikleri konusunda diğer öğretmenlere göre daha dikkatli ve daha iyi gözlemci olmalarının uygun olacağı düşünülmektedir.

c. Ebeveyn ve öğretmenlerin çocukların başarılarını ödüllendirmeleri ve yeni girişimler için onları motive etmelerinin, onların geleceğe dair daha olumlu başarı beklentileri geliştirmeleri bakımından uygun olacağı söylenebilir.

d. Son olarak, gerek ebeveyn, gerekse öğretmenlere, mutsuz yüz ifadesi, düşük benlik saygısı, yeme ve uyku problemleri, derse konsantre olmada güçlük motivasyon eksikliği gibi çocuklarda depresyon ya da öğrenilmiş çaresizliğin belirtisi olabilecek semptomları gözlediklerinde, en kısa zamanda bu çocukların okul rehberlik uzmanı, çocuk psikoloğu ya da psikiyatristi gibi uzman kişilerle görüşmelerini sağlamaları önerilmektedir.

Diğer taraftan çocukluk depresyonu ya da öğrenilmiş çaresizlik üzerine araştırma yapmayı düşünen araştırmacılara şu önerilerde bulunulmaktadır.

a. Çocukluk depresyonu ya da öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme bicimini ölçmede, kendini anlatma ölçeklerinin uygulanmasının yanında, çocukla bire-bir görüşmenin ve sınıf öğretmenin gözlemlerinden yararlanmanın daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesinde etkili olacağı söylenebilir. Bu şekilde, çocuklara ölçek uygulanması sırasında çocuktan ya da ortam ve zamandan kaynaklanabilecek ölçme hatalarının da en aza indirgeneceği düşünülmektedir.

b. Aile yapısını daha gerçekçi olarak tanımak ve aile yapısının çocukluk depresyonu ve öğrenilmiş çaresizlik üzerindeki etkilerini daha sağlıklı olarak ortaya koymak için, aile ile ilgili bilgileri çocuktan almak yerine aile ile doğrudan görüşmenin oldukça yararlı olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

Adams, J. ve Adams, M. (1991). Life events, depression, and perceived problem solving alternatives in adolescents. Jaurnal of Child Psychology and Psychiatry, v.32, pp.811-820.

Adams, J. ve Adams, M. (1993). Effects of a negative life event and negative perceived problem-solving alternatives on depression in adolescents: A prospective study. Journal of Child Psychology and Psychiatry, v. 34, pp.743-747.

Adams, J. ve Adams, M. (1996). The Association Among Negative Life Events, Perceived Problem Solving Alternatives, Depression, and Suicidal Ideation in Adolescent Psychiatric Patients. Journal of Child Psychology and Psychiatry, v.37, pp.715- 720.

Alloy, L.B., Peterson, C., Abramson, L,Y, ve Seligman, M.E.P. (1984). Attributional Style and the Generality of Learned Nelplesness. Journal of Personality and Social Psychology, v. 46, pp. 681-687.

Amerikan Psikiyatri Birliği (1994): Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Dördüncü Baskı (DSM-IV). Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC, 1994'ten çeviren Köroğlu, E. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Anderson, C.A., Horowitz, L.M. ve French, R.S. (1983). Attributional Style of Lonely and Depressed People. Journal of Personality and Social Psychology, v.45, pp.127-136.

Asarnow, J.R., Carlson, G.a. ve Guthrie, D. (1987) Coping strategies, self-perceptions, hopelessness, and perceived family environments in depressed and suicidal children. Journal of Consulting and Clinical Psychology, v. 55, pp. 361-366.

Asarnow, J.R. ve Bates, S. (1988) Depression in Child Psychiatric Inpatients: Cognitive and Attributional Patterns. Journal of Abnormal Child Psychology, v. 16, pp. 601-615.

Aydın, A.G. (1985) Sosyal Başarı Eğitimi ile Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Bolel, N. (1993) Normal ve Psikiyatrik Semptom Gösteren Çocuklarda Denetim Odağı ile Depresyon Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Psikoloji A.B.D Yüksek Lisans Tezi.

Brewin, C.R. (1985) Depression and Causal Attributions: what is Their Relations? Psychological Bulletin, v. 98, pp. 297-309.

Caprio, M.W. (1993) Teaching Seems More Complicated Than I First Thought. Journal of College Science Teaching, v. 22, pp. 218-220.

Cole, D.A. (1991) Preliminary support for a competency-based model of depression in children. Journal of Abnormal Psychology, v. 100, pp.181-190.

Cole, D.A., Martin, J.M., Powers, B. ve Truglio, R. (1996). Modeling Causal Relations Between Academic and Social Competence and Depression: A Multitrait-Multimethod Longitudinal Study of Children. Jaurnal of Abnormal Psychology, v. 105, pp. 258- 270.

Coyne, J.C. ve Gotlib, I.H. (1983) The Role of Cognition in Depression: A Critical Appraisal. Psychological Bulletin, v. 94, pp. 472-505.

Crittenden, K.S. ve Lamug, C.B. (1988) Causal Attribution and Depression, Journal of Cross-Cultural Psychology, v. 19, pp. 216-231.

Cutrona, C.E., Russell, D. ve Jones, R.D. (1985) Cross-Situational Consistency in Causal Attributions: Does Attributional Style Exist ? Journal of Personality and Social Psychology, v. 47, pp. 1043-1058.

Doerfler, L. A., Felner, R.D., Rowlison, RT, Raley, P.A. ve Evans, E, (1988) Depression in Children and Adolescents: A Comparative Analysis of the Utility and Construct Validity of Two Assessment Measures. Journal of Consulting and Clinical Psychology, v. 56, pp. 769-772.

Fincham, F.D., Diener, C.I. ve Hokoda, A. (1987) Attributional Style and Learned Helplessness: Relationship to the use of Causal Schemata and Depressive Symptoms in Childen. British Journal of Social Psychology, v. 26, pp. 1-7.

Güney, S. (1992) Coping Strategies of Children with Sadness/Unhappiness and Their Relationship with Levels of Depresion. M.E.T.U. The Institute of Social Sciences.

Gürtekin, A. (1993) Başarı ve Başarısızlığa Yapılan Nedensel Yüklemelerin İzlenimler Üzerindeki Etkisi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Psikoloji A.B.D. Yüksek Lisans Tezi.

Hersen, M. ve Last, C. (1990) Handbook of Child and Adult Psychopathology: A

Longitudinal Perspective. Pergamon Press U.S.A, pp. 35-50.

Hisli, N. (1989) Beck Depresyon Envanterinin Üniversite Öğrencileri için Geçerliği, Güvenirliği. Psikoloji Dergisi, c. 7, ss.3-13.

Hollon, S.D., Kendall, P.C ve Lumry, A. (1986) Specificity of Depressotypic Cognitions in Clinical Depression. Journal of Abnormal Psychology, v. 95, pp.52-59.

Hovardaoğlu, i.S. (1986) Bazı Bilişsel Değişkenlerin Öğrenilmiş Çaresizliğe Etkileri. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Jordan, A. ve Cole. D.A. (1996) Relation of Depressive Symptoms to the Structure of Self-Knowledge in Childhood. Journal of Abnormal Psychology, v. 105, pp. 530-540.

Kapıkıran, N. Acun (1993) 11-12 yaş Çocuklarında Denetim Odağına Bağlı Öğrenilmiş Çaresizlik Modelinin İncelenmesi ve Öğrenim Durumları Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kaslow, N.J, Rehm, L.P ve Siegel, A.W. (1984). Social-Cognitive and Cognitive Correlates of Depression in Children. Journal of Abnormal Child Psychology, v. 12, pp. 605-620.

Kazdin, A.E., Colbus, D. ve Rodgers, A. (1986) Assessment of Depression and Diagnosis of Depressive Disorder Among Psychiatrically Disturbed Children. Journal of Abnormal Child Psychology, v. 14, pp. 499-515.

Kazdin, A.E. (1990). Children's Depression. Journal of Child Psychology and Psychiatry, v.31, pp. 121-160.

Kovacs, M. (1985) The Children's Depression Inventory (CDI). Psychopharmacology Bulletin, v. 21, pp. 995-998.

Kovacs, M, Gatsonis, C., Paulauskas, S.L. ve Richards, C. (1989). Depressive Disorders in Childhood. Archives of Genaral Psychiatry, v. 46, pp. 776-782.

Kök, M. (1992). Psikolojik Danışmanın Dezevantajları Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik, Benlik Tasarımı ve Genel Kaygı Düzeylerine Etkisi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğt. Bil A.B.D Doktora Tezi.

Kraus, A. (1995) Psychotherapy Based on Hentity Problems of Depressives. American Journal of Psychotherapy, v. 49, pp. 197-212.

Küey, L ve Güleç, C. (1987) Türkiye'de Depressif Bozukluklar Epidemiyolojisi.

Hacettepe Tıp Dergisi, c. 20, ss. 207-218.

Lefkowitz, M.M. ve Tesiny, E.P. (1985). Depression in Children: Prevalence and Correlates. Journal of Consulting and Clinical Psychology, v. 53, pp. 647-656.

Lester, D., Castromayor, I, J. ve İçli, T. (1990). Locus of Control, Depression, and Suicidal Ideation Among American, Philippine, and Turkish Students. The Journal of Social Psychology, v. 131, pp. 447-449.

Marsh, H.W., Cairns, L., Relich, J. Barnes, J. ve Debus, R.L. (1984) The Relationship Between Dimensions of Self-Attribution and Dimensions of Self-Concept. Journal of Educational Psychology, v. 76, pp. 3-32.

MC Connell, J.V. ve Philipchalk, R.P, (1992) Understanding Human Behavior. Harcourt Brace Jovanovich Colloge Publishers: U.S.A.

Miral, S., Sonsuz, C., Baykara, A. ve Boztok, A. (1992) Çocuk Psikiyatrisine Başvuran ve Başvurmayan bir Grup Çocukta Depresyon Belirtilerinin Araştırılması. 1992 Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri. Kongre Kitabı. Saray Tıp Kitabevleri: İzmir.

Önder, F (1982) Akademik ve Sosyal Alanlardaki Başarı ve Başarısızlık Yaşantılarının Çocuğun Kendini ve Yaşantılarının Nedenlerini Algılaması Üzerindeki Etkileri. Hacettepe Üniversitesi. Psikoloji Bölümü. Bilim Uzmanlığı Tezi.

Öy, B, (1991) Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeğinin Öğrenciler ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Uygulanması. Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri A.B.D Çocuk Psikiyatrisi Uzmanlık Tezi.

Öy, B, (1991) Çocukluk Depresyonu Derecelendirme Ölçeği: Sağlıklı ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Uygulanması. Türk Psikiyatri Dergisi, v. 2, pp.137-140.

Özben, Ş. (1991) Yurt Dışından Dönen İşçi Çocuklarının Uyum Problemlerinin Okul Başarılarına Etkisi ve Türkiye'de Yetişen Öğrencilerle Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D. Doktora Tezi.

Özduygu, F.G. (1995) Başarı Korkusunun Dağılımı ve Yüksek Ve Düşük Başarı Korkusuna Sahip Öğrencilerin Başarı ve Başarısızlıklarının Yaygın olduğu Durumlarda, Kendi Başarı ya da Başarısızlıklarına Yaptıkları Nedensel Yüklemeler. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Psikoloji A. B.D. Yüksek Lisans Tezi.

Papatya, I. (1987) Depresif Kişilerin Kendilerine ve Önem Verdikleri Bir Kişiye İlişkin Yüklemeleri. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Peterson, C. ve Seligman, M.E.P. (1984) Causal Explanations as a Risk Factor for Depression: Theory and Evidence. Psychological Review, v. 91, pp. 347-374.

Peterson, C., Villanova, P. ve Raps, C,S. (1985) Depression and Attributions: Factors Responsible for Inconsistent Results in Puplished Literature. Journal of Abnormal Psychology, v. 94, pp. 165-168.

Peterson, C. ve Seligman, M.E.P. (1987) Explanatory Style and Illness. Journal of Personality, v. 55, pp. 237-263.

Petti, T.A. (1985) Scales of Potential Use in The Psychopharmacologic Treatment of Depressed Children and Adolescents. Psychopharmacology Bulletin, v. 21, pp. 951-955.

Pike, A., McGuire, S., Hetherington, E.M, Plomin, R. ve Reiss, D. (1996) Family Environment and Adolescant Depressive Symptoms and Antisocial Behavior: A Multivariate Genetic Analysis. Devolepmental Psychology, v. 32, pp. 590-603.

Poznanski, E.,Mokros, H.B., Grossman, J. ve Freeman, L.N. (1985) Diagnostic Criteria in Childhood Depression. American Journal of Psychiatry, v. 142, pp. 1168-1173.

Poznanski, E. (1985) Depression in Children and Adolescents: An Overview. Psychiatric Annals, v. 15, pp. 365-367.

Reynolds, W.M, Anderson, G. ve Bartell, N. (1985) Measuring Depression in Children: A Multimethod Assessment Investigation. Journal of Abnormal Child Psychology. v. 13, pp. 513-526.

Rutter, M., Macdonald, H., Couteur, A.L., Harrington, R., Borton, P. ve Bailey, A. (1990) Genetic Factors in Child Psychiatric Disorders. Journal of Child Psychology and Psychiatry, v. 31, pp. 39-83.

Sarı, A. (1994) Depresif Bozuklukta Kendi Edimini Değerlendirme. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Klinik Psikoloji, Yüksek Lisans Tezi.

Seligman, M.E.P., Peterson, C., Kaslow, N.J., Tenenbaum, R.L., Ailoy, L.B. ve Abramson, L.Y. (1984) Short Reports: Attributional Style and Depressive Symptoms Among Children. Journal of Abnormal Psychology, v.93, pp. 235-238.

Stipek, D.J. ve De Cotis, K.M. (1988) Children's Understanding of The Implications of

Causal Attributions for Emotional Experiences. Child Development, v. 59, pp. 1601-1616.

Stoltz, R.F. ve Galassi, J.P. (1989) Internal Attributions and Types of Depression in College Students: The Learned Helplessness Model Revisited. Journal of Counseling Psychology, v. 36, pp. 316-321.

Sweeney, P.D., Anderson, K. ve Bailey, S. (1986) Attributional Style in Depression: A Meta-Analytic Review. Journal of Personality and Social Psychology, v. 50, pp. 974-991.

Turner, S.M., Calhoun, K.S. ve Adams, H.E. (1992) Handbook of Clinical Behavior Therapy. John Wiley ve Sonsilnc: U.S.A.

Tüzen, Ü. (1993) Okul Çağı Çocuklarında Yaşam Olayları, Depresyon Semptomları ve Self-Esteem Arasındaki İlişki. İstanbul Üniversitesi. Tıp Fakültesi. Psikiyatri A.B.D. Çocuk Psikiyatrisi B.D.

Uzunöz, A. (1990) Depresyon ve Depresif Olmayan Kişilerin Çözümlü ve Çözümsüz Problemleri Çözme Çabalarının İncelenmesi. Psikoloji Dergisi, v. 7, pp. 30-41.

Waas, G.A. (1988) Socital Attributional Boses of Peer-rejected and Aggressive Children. Child Development, v. 59, pp. 969-975.

Weiner, B. (1985) An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion. Psychological Review, v. 92, pp. 548-573.

Weller, E.B. ve Weller, R.A. (1985) Clinical aspects of Childhood Depression. Psychiatric Annals, v. 15, pp. 368-374.

Whiffen, V.E. ve Clark, S.E. (1997) Does Victimization Account For Sex Differences in Deprenssive Symptomps? British Journal of Clinical Psychology, v. 36, pp. 185-193.

Whitley, B.E. ve Frierge, I, H. (1985). Children's Causal Attributions for Success and Failure in Achievement Settings: A Meta-Analysis. Journal of Educational Psychology, v. 77, pp. 608-616.

Wierzbicki, M. ve McCabe, M. (1988) Social Skills and Subsequent Depressive . Symptomatology in Children. Journal of Clinical Child Psychology, v. 17, pp. 203-208.

Zimmerman, R.B.(1988) Childhood Depression: New Theoretical Formulations and Implications for Foster Care Services. Child Welgare, LXVII, pp. 37-47.

EKLER

EK-1

ÇOCUKLAR İÇİN DEPRESYON ÖLÇEĞİ
(CHILDREN'S DEPRESSION INVENTORY-CDI)

Adı Soyadı	Tarih
Cinsiyeti	Okul
Doğum Tarihi	Sınıf

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır.Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz.Her grup için,bugün dahil son iki hafta içinde size en uygun olan cümlenin yanındaki sayıyı cevap kağıdında yuvarlak içine alınız.Bu ölçeğin derslerinizle bir iliskisi yoktur.

A) 1-Kendimi arada sırada üzgün hissederim.
2-Kendimi sık sık üzgün hissederim.
3-Kendimi her zaman üzgün hissederim.

B) 1-İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.
2-İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.
3-İşlerim yolunda gidecek.

C) 1-İşlerimin çoğunu doğru yaparım.
2-İşlerimin birçoğunu yanlış yaparım.
3-Herşeyi yanlış yaparım.

D) 1-Birçok şeyden hoşlanırım.
2-Bazı şeylerden hoşlanırım.
3-Hiçbir şeyden hoşlanmam.

E) 1-Her zaman kötü bir çocuğum.
2-Çoğu zaman kötü bir çocuğum.
3-Arada sırada kötü bir çocuğum.

F) 1-Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.
2-Sık sık başıma kötü bir şeylerin geleceğinden endişelenirim.
3-Başıma çok kötü şeyler geleceğinden eminim.

G) 1-Kendimden nefret ederim.
2-Kendimi beğenmem.
3-Kendimi beğenirim.

H) 1-Bütün kötü şeyler benim hatam.
2-Kötü şeylerin bazıları benim hatam.
3-Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.

I) 1-Kendimi öldürmeyi düşünmem.
2-Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapmam.
3-Kendimi öldürmeyi düşünüyorum.

İ) 1-Her gün içimden ağlamak gelir.
2-Birçok günler içimden ağlamak gelir.
3-Arada sırada içimden ağlamak gelir.

J) 1-Herşey her zaman beni sıkar.
2-Herşey sık sık beni sıkar.
3-Herşey arada sırada beni sıkar.

K) 1-İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.
2-Çoğu zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.
3-Hiçbir zaman insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.

L) 1-Herhangi birşey hakkında karar veremem.
2-Herhangi birşey hakkında karar vermek zor gelir.
3-Herhangi birşey hakkında kolayca karar veririm.

M) 1-Güzel/yakışıklı sayılırım.
2-Güzel/yakışıklı olmayan yanlarım var.
3-Çirkinim.

N) 1-Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.
2-Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım.
3-Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.

O) 1-Her gece uyumakta zorluk çekerim.
2-Birçok gece uyumakta zorluk çekerim.
3-Oldukça iyi uyurum.

Ö) 1-Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
2-Birçok gün kendimi yorgun hissederim.
3-Her zaman kendimi yorgun hissederim.

P) 1-Hemen her gün canım yemek yemek istemez.
2-Çoğu gün canım yemek yemek istemez.
3-Oldukça iyi yemek yerim.

R) 1-Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
2-Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
3-Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.

S) 1-Kendimi yalnız hissetmem.
2-Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.
3-Her zaman kendimi yalnız hissederim.

Ş) 1-Okuldan hiç hoşlanmam.
2-Arada sırada okuldan hoşlanırım.
3-Çoğu zaman okuldan hoşlanırım.

T) 1-Birçok arkadaşım var.
2-Birkaç arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterim.
3-Hiç arkadaşım yok.

U) 1-Okul başarım iyi.
2-Okul başarım eskisi kadar iyi değil.
3-Eskiden iyi olduğum derslerde çok başarısızım.

Ü) 1-Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum.
2-Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.
3-Diğer çocuklar kadar iyiyim.

V) 1-Kimse beni sevmez.
2-Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.
3-Beni seven insanların olduğundan eminim.

Y) 1-Bana söyleneni genellikle yaparım.
2-Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.
3-Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.

Z) 1-İnsanlarla iyi geçinirim.
2-İnsanlarla sık sık kavga ederim.
3-İnsanlarla her zaman kavga ederim.

CEVAP KAĞIDI

A (1) (2) (3)
B (1) (2) (3)
C (1) (2) (3)
D (1) (2) (3)
E (1) (2) (3)
F (1) (2) (3)
G (1) (2) (3)
H (1) (2) (3)
I (1) (2) (3)
İ (1) (2) (3)
J (1) (2) (3)
K (1) (2) (3)
L (1) (2) (3)
M (1) (2) (3)
N (1) (2) (3)
O (1) (2) (3)
Ö (1) (2) (3)
P (1) (2) (3)
R (1) (2) (3)
S (1) (2) (3)
S (1) (2) (3)
T (1) (2) (3)
U (1) (2) (3)
Ü (1) (2) (3)
V (1) (2) (3)
Y (1) (2) (3)
Z (1) (2) (3)

CEVAP KAĞIDI

A (1) (2) (3)
B (1) (2) (3)
C (1) (2) (3)
D (1) (2) (3)
E (1) (2) (3)
F (1) (2) (3)
G (1) (2) (3)
H (1) (2) (3)
I (1) (2) (3)
İ (1) (2) (3)
J (1) (2) (3)
K (1) (2) (3)
L (1) (2) (3)
M (1) (2) (3)
N (1) (2) (3)
O (1) (2) (3)
Ö (1) (2) (3)
P (1) (2) (3)
R (1) (2) (3)
S (1) (2) (3)
S (1) (2) (3)
T (1) (2) (3)
U (1) (2) (3)
Ü (1) (2) (3)
V (1) (2) (3)
Y (1) (2) (3)
Z (1) (2) (3)

EK-2

ÇOCUKLAR İÇİN YÜKLEME BİÇİMİ ÖLÇEĞİ
(Children's Attribution Style Questionnire)

Sevgili öğrenciler,

Elinizdeki anket,ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin bazı konulardaki düşüncelerini öğrenmek için hazırlanmıştır.Anketin her sorusunda bir olay anlatılmıştır.Bu olay karsısında kalan bir kişinin seçebileceği a ve b harfleri ile gösterilen iki seçenek verilmistir.Siz böyle bir olayla karşılaşsaydınız,bu seçeneklerden hangisini seçerdiniz ? Düşününüz ve eğer a seçeneği sizin düşüncenize daha uygun ise, a'yı işaretleyiniz,eğer b seçeneği uygun ise,b'yi yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.Unutmayın,bu bir doğru-yanlış testi değildir.Önemli olan sizin gerçek düşüncenizi belirtmenizdir.Sizin düşüncelerinize hangi seçenek uyuyorsa onu işaretleyiniz.

ÖRNEK :

Balık tutmaya gittiniz ve hiç balık bulamadınız.

a.Balık tutmayı bilmediğim için balık bulamadım.

b.Avlandığım yerde balık çok az olduğu için tutamadım.

1.Bir testte en yüksek puanı aldınız.

a.Ben her zaman testte basarılı olduğum için yine en yüksek puanı aldım.

b.Bu test benim en iyi bildiğim konuda olduğu için en yüksek puanı aldım.

2.Birkaç arkadaşınızla birlikte bir oyun oynadınız ve siz kazandınız.

a.Birlikte oynadığım arkadaşlar bu oyunu iyi oynamadıkları için ben kazandım.

b.Bu oyunu iyi oynadığım için ben kazandım.

3.Bir arkadaşınızın evine konuk gittiniz ve çok iyi bir gün geçirdiniz.

a.Arkadaşım o gün bana candan ve yakın davrandığı için iyi bir gün geçirdim.

b.Arkadaşımın ailesindeki herkes bana candan ve yakın davrandığı için iyi bir gün geçirdim.

4.Bir grup arkadaşınızla geziye gittiniz ve çok eğlendiniz.

a.Ben neşeli olduğum için eğlendik.

b.Birlikte gittiğim arkadaşlar neşeli olduğu için eğlendik.

5.Tüm arkadaşlarınız grip oldu, tek siz olmadınız.
a.Son zamanlarda sağlığım yerinde olduğu için gribe yakalanmadım.
b.Ben her zaman sağlıklı olduğum için gribe yakalanmadım.

6.Beslediğiniz bir hayvanı araba ezdi.
a.Ben ona iyi bakmadığım için ezildi.
b.Şoförler dikkatsiz olduğu için ezildi.

7.Tanıdığınız bazı çocuklar sizi sevmediklerini söylediler.
a.O çocuklar bana kötü davrandıkları için böyle söylemişlerdir.
b.Ben o çocuklara kötü davrandığım için böyle söylemişlerdir.

8.Derslerinizden çok iyi notlar aldınız.
a.Dersler kolay olduğu için iyi notlar aldım.
b.Çok çalıştığım için iyi notlar aldım.

9.Bir arkadaşınızla karşılastınız ve size sevimli göründüğünüzü söyledi.
a.O gün arkadaşıma herkes sevimli göründüğü için böyle söylemiştir.
b.Arkadaşım her zaman başkalarına sevimli göründüklerini söylediği için bana da öyle söylemiştir.

10.En iyi arkadaşlarınızdan biri sizden nefret ettiğini söyledi.
a.O gün arkadaşımın huysuzluğu üzerinde olduğu için öyle söylemiştir.
b.Ben arkadaşıma iyi davranmadığım için öyle söylemiştir.

11.Anlattığınız fıkraya hiç kimse gülmedi.
a.Ben iyi fıkra anlatamadığım için kimse gülmedi.
b.Fıkrayı herkes bildiği için kimse gülmedi.

12.Öğretmeninizin derste anlattığı konuyu anlayamadınız.
a.O gün hiçbirşeye kendimi veremediğim için dersi anlayamadım.
b.Öğretmen anlatırken dikkatli dinleyemediğim için dersi anlayamadım.

13.Öğretmeninizin uyguladığı bir testte başarısız oldunuz.
a.Öğretmenimiz her zaman zor testler uyguladığı için başarısız oldum.
b.Son birkaç haftadır öğretmenimiz zor testler uyguladığı için başarısız oldum.

14.Kilo aldınız ve oldukça şişman görünmeğe başladınız.
a.Yemek zorunda olduğum yemekler şişmanlatıcı olduğu için şişmanladım
b.Ben şişmanlatıcı yemekleri sevdiğim için şişmanladım.

15.Birisi paranızı çaldı.
a.Dürüst olmayan birisi paramı çalmıştır.
b.İnsanlar zaten dürüst değildir.

16.Yaptığınız bir şey için anne babanız sizi ödüllendirdi.
a.Ben bazı şeyleri iyi yaptığım için ödüllendirildim.
b.Annem babam yaptığım bazı şeyleri beğendikleri için beni ödüllendirirler.

17.Bilye oyununda tüm misketleri kazandınız.
a.Herşeyde sanslı olduğum için bilye oyununda da kazandım.
b.Bilye oyununu iyi oynadığım için kazandım.

18.Denizde yüzerken neredeyse boğulacaktınız.
a.Her zaman dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım.
b.Bazı günler dikkatsiz olduğum için az daha boğulacaktım.

19.Pek çok arkadaşınız sizi yaş günü partisine çağırıyor.
a.Son zamanlarda arkadaşlarım beni cana yakın buldukları için yaş günlerine çağırıyorlar.
b.Son zamanlarda ben arkadaşlarıma yakın davrandığım için yaş günlerine çağırıyorlar.

20.Büyüklerinizden birisi size bağırdı.
a.İlk rastladığı insan ben olduğum için öfkesini benden çıkarmıştır.
b.O gün herkese bağırmıştır.

21.Bir grup arkadaşınızla bir çalışma yaptınız ve başarısız oldunuz.
a.O gruptaki kişilerle iyi anlaşamadığım için başarısız oldum.
b.Grup çalışmalarında hiçbir zaman iyi olmadığım için başarısız oldum.

22.Yeni bir arkadaş edindiniz.
a.İyi bir insan olduğum için arkadaş edinebiliyorum.
b.Karşılaştığım çocuklar iyi insanlar oldukları için benimle arkadaş oluyorlar.

23.Ailenizdeki kişilerle iyi geçiniyorsunuz.
a.Ailemdeki kişilerle her zaman iyi geçinirim.
b.Ailemdeki kişilerle kimi zaman iyi geçinirim.

24.Çiklet satmayı denediniz ama kimse almadı.
a.Son zamanlarda çocuklar o kadar çok şey satıyorlar ki artık insanlar çocuklardan birşey almak istemiyorlar.
b.İnsanlar genellikle çocuklardan birşey almaktan hoşlanmıyorlar.

25.Bir oyunda siz kazandınız.
a.Özellikle oyunlarda başarılı olmak için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım.
b.Hemen her konuda başarılı olmak için çok çaba gösterdiğim için ben kazandım.

26.Düşük not aldınız.
a.Akılsız olduğum için düşük not aldım.
b.Öğretmenler düşük not veriyorlar.

27.Kapıya çarptınız,burnunuz kanadı.
a.O anda önüme bakmadığım için kapıya çarptım.
b.Son zamanlarda çok dikkatsizim.

28.Top oynarken bir hata yaptınız ve takımınız kaybetti.
a.O gün iyi oynamak için fazla uğraşmadım.
b.Top oyunlarında iyi oynamak için fazla uğraşmam.

29.Beden eğitimi dersinde ayağınızı burktunuz.
a.Son haftalarda beden eğitimi dersinde tehlikeli hareketler yaptığımız için burkuldu.
b.Son haftalarda beden eğitimi dersinde beceriksiz olduğum için burkuldu.

30.Anne babanız sizi deniz kıyısına götürdü ve çok iyi vakit geçirdiniz.
a.O gün herşey çok güzel olduğu için iyi vakit geçirdim.
b.O gün hava güzel olduğu için iyi vakit geçirdim.

31.Sinemaya gitmek için bineceğiniz otobüs gecikti ve filmi kaçırdınız.
a.Son günlerde otobüsler zamanında gelmiyor.
b.Zaten otobüsler hiçbir zaman zamanında gelmez.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

32.Anneniz en sevdiğiniz yemeği pişirdi.
a.Annem her zaman beni mutlu etmek için çalışır.
b.Annem beni mutlu etmek için çok az şey yapar.

33.Oynadığınız takım bir oyunu kaybetti.
a.Takımdaki oyuncular hiçbir zaman anlaşamadıkları için oyunu kaybettik.
b.Takımdaki oyuncular o gün anlaşamadıkları için oyunu kaybettik.

34.Ev ödevinizi çabucak bitirdiniz.
a.Son zamanlarda herşeyi çabucak yaptığım için erken bitirdim.
b.Son zamanlarda ev ödevlerimi çabucak yaptığım için ekken bitirdim.

35.Öğretmeniniz bir soru sordu ve siz yanlış cevap verdiniz.
a.Bana soru sorulduğunda hep heyecanlandığım için yanlış cevap verdim
b.O gün heyecanlandığım için yanlış cevap verdim.

36.Yanlış otobüse bindiniz ve kayboldunuz.
a.O gün çevreme dikkat etmediğim için kayboldum.
b.Genellikle çevreme dikkat etmediğim için kayboldum.

37.Lüneparka gidip çok eğlendiniz.
a.Genellikle lüneparkta çok eğlenirim.
b.Genellikle her yerde eğlenirim.

38.Sizden büyük bir çocuk sizi dövdü.
a.Kardeşiyle alay ettiğim için beni dövmüştür.
b.Kardeşi ona "benimle alay etti" dediği için dövmüştür.

39.Yaş gününüzde istediğiniz tüm oyuncaklar armağan edildi.
a.Yakınlarım her yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bilirler.
b.Bu yaş günümde hangi oyuncakları istediğimi doğru bildiler.

40.Tatilde bir köye gidip çok iyi vakit geçirdim.
a.Köy yaşamak için çok güzel bir yer olduğu için iyi vakit geçirdim.
b.Köy bu mevsimde çok güzel olduğundan iyi vakit geçirdim.

41.Komşu çocuklar sizi yemeğe çağırdılar.
a.İnsanlar bazen nazik oluyorlar.
b.İnsanlar her zaman naziktirler.

42.Öğretmeninizin yerine bir başka öğretmen geldi ve sizden hoşlandı.
a.O gün sınıfta uslu olduğum için benden hoşlandı.
b.Sınıfta her zaman uslu olduğum için benden hoşlandı.

43.Birlikte gezdiğiniz arkadaşınız sizinle çok iyi vakit geçirdiğini söyledi.
a.Her zaman neşeli bir insan olduğum için iyi vakit geçirmiştir.
b.O gün neşeli olduğum için iyi vakit geçirmiştir.

44.Bakkal size şeker ikram etti.
a.O gün bakkala kibar davrandığım için bana şeker ikram etti.
b.O gün bakkalın iyiliği üzerinde olduğu için bana şeker ikram etti.

45.Gittiğiniz bir kukla tiyatrosunda kuklacı sizden yardım istedi.
a.Gözüne ilk ben iliştiğim için benden yardım istedi.
b.Benim oyunla gerçekten ilgilendiğimi anladığı için benden yardım istedi.

46.Bir arkadaşınızı sizinle birlikte sinemaya gitmek için kandırmaya çalıştınız ama gelmedi.
a.O gün canı hiçbir şey yapmak istemediği için gelmedi.
b.O gün canı sinemaya gitmek istemediği için gelmedi.

47.Uzun süredir samimi olan iki arkadaşınız birbirlerine küstüler.
a.Arkadaşlıkta geçinmek zor olduğu için küstüler.
b.Onların geçinmeleri zor olduğu için küstüler.

48.Bir çocuk kulübüne üye olmaya çalıştınız ama sizi almadılar.
a.Hiçbir çocukla iyi geçinmediğim için almamışlardır.
b.O kulüpteki çocuklarla iyi geçinmediğim için almamışlardır.

CEVAP KAĞIDI

1. (a) (b)	13. (a) (b)	25. (a) (b)	37. (a) (b)
2. (a) (b)	14. (a) (b)	26. (a) (b)	38. (a) (b)
3. (a) (b)	15. (a) (b)	27. (a) (b)	39. (a) (b)
4. (a) (b)	16. (a) (b)	28. (a) (b)	40. (a) (b)
5. (a) (b)	17. (a) (b)	29. (a) (b)	41. (a) (b)
6. (a) (b)	18. (a) (b)	30. (a) (b)	42. (a) (b)
7. (a) (b)	19. (a) (b)	31. (a) (b)	43. (a) (b)
8. (a) (b)	20. (a) (b)	32. (a) (b)	44. (a) (b)
9. (a) (b)	21. (a) (b)	33. (a) (b)	45. (a) (b)
10. (a) (b)	22. (a) (b)	34. (a) (b)	46. (a) (b)
11. (a) (b)	23. (a) (b)	35. (a) (b)	47. (a) (b)
12. (a) (b)	24. (a) (b)	36. (a) (b)	48. (a) (b)

CEVAP KAĞIDI

1. (a) (b)	13. (a) (b)	25. (a) (b)	37. (a) (b)
2. (a) (b)	14. (a) (b)	26. (a) (b)	38. (a) (b)
3. (a) (b)	15. (a) (b)	27. (a) (b)	39. (a) (b)
4. (a) (b)	16. (a) (b)	28. (a) (b)	40. (a) (b)
5. (a) (b)	17. (a) (b)	29. (a) (b)	41. (a) (b)
6. (a) (b)	18. (a) (b)	30. (a) (b)	42. (a) (b)
7. (a) (b)	19. (a) (b)	31. (a) (b)	43. (a) (b)
8. (a) (b)	20. (a) (b)	32. (a) (b)	44. (a) (b)
9. (a) (b)	21. (a) (b)	33. (a) (b)	45. (a) (b)
10. (a) (b)	22. (a) (b)	34. (a) (b)	46. (a) (b)
11. (a) (b)	23. (a) (b)	35. (a) (b)	47. (a) (b)
12. (a) (b)	24. (a) (b)	36. (a) (b)	48. (a) (b)

EK-3

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bilimsel bir araştırma yapmaktayım ve bu amaçla sizlere bazı sorular soruyorum. Bu sorulara vereceğiniz yanıtların derslerinizle, okulunuzla bir ilgisi yoktur. Sorulara vereceğiniz yanıtların doğru olması araştırmanın sonucu açısından çok önemlidir.

Aşağıda yer alan soruları dikkatlice okuyunuz. Bu sorulara gerektiğinde noktalı yerleri doldurarak, gerektiğinde uygun parentezlere çarpı işareti (X) koyarak yanıt veriniz. Örneğin, "diğer....." şeklinde verilen seçenekleri cevaplamak istediğinizde notları yerleri doldurarak yanınız. Diğer taraftan, cinsiyetinizi, eğer kız iseniz,

Cinsiyetiniz: (X)1 Kız ( )2 Erkek

şeklinde işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkürler...

Aslı UZ BAŞ

1. Cinsiyetiniz : ( )1 Kız ( )2 Erkek
2. Sınıfınız : ( )1 4. Sınıf ( )2 5. Sınıf
3. Anne ve babanızın şu andaki durumu aşağıdakilerden hangisidir ?

( )1 Evliler ve Birlikte Yaşıyorlar

( )2 Evliler ve Ayrı Yaşıyorlar

( )3 Boşandılar

4. Anneniz sağ mıdır, ölü müdür ?

( )1 Sağ ( )2 Ölü

5. Babanız sağ mıdır, ölü müdür ?

( )1 Sağ ( )2 Ölü

6. Anneniz öz müdür, üvey midir ?

( )1 Öz ( )2 Üvey

7. Babanız öz müdür, üvey midir ?

( )1 Öz ( )2 Üvey

8. Anne ve babanızın öğrenim düzeyi nedir.

	Anne	Baba
1. Okur yazar değil	( )	( )
2. Okur yazar	( )	( )
3. İlkokul mezunu	( )	( )
4. Ortaokul mezunu	( )	( )
5. Lise mezunu	( )	( )
6. Yüksekokul mezunu	( )	( )
7. Üniversite mezunu	( )	( )
8. Lisans üstü	( )	( )

9. Diğer (.....)

9. I. dönem karnenizdeki başarı durumunuz aşağıdakilerden hangisiydi ?

( )1 Pekiyi

( )2 İyi

( )3 Orta

( )4 Geçer

( )5 Başarısız

10. Anne ve babanızın olumsuz davranışlarınıza olan tepkisi genellikle nasıldır ? (Anneniz için bir ve babanız için bir seçenek işaretleyiniz).

	Anne	Baba
1. Fiziksel olarak cezalandırır (tokat..vb.)	( )	( )
2. Davranış olarak cezalandırır (sokağa çıkma yasağı ..vb.)	( )	( )
3. Sözlü olarak cezalandırır (bağırır, kötü söz söyler..vb.)	( )	( )
4. Hiçbir şey yapmaz.	( )	( )
5. Hatalı olan davranışımı açıklamak için benimle konuşur.	( )	( )

6. Diğer (.....)

11. Kendinizi genellikle nasıl hissedersiniz ? (Aşağıda her satırda yer alan iki seçenekten birini işaretleyiniz).

( )1	Mutlu	( )2	Mutsuz
( )3	Sakin	( )4	Heyacanlı
( )5	Canlı	( )6	Yorgun
( )7	İştahlı	( )8	İştahsız
( )9	Başarılı	( )10	Başarısız
( )11	Güzel	( )12	Çirkin

( )13 Diğer (.....)

12. Arkadaşlık ilişkileriniz genellikle nasıldır ?

( )1 Arkadaşlık etmeyi severim, birçok arkadaşım vardır.

( )2 Arkadaşlık etmeyi severim, yalnızca tek bir arkadaşım var.

( )3 Arkadaşlık etmeyi isterim, ama hiç arkadaşım yok.

( )4 Arkadaşlık etmeyi istemem, hiç arkadaşım yok.

( )5 Diğer (.....)

13. Bir konuda başarısız olursanız genellikle ne düşünürsünüz ?

( )1 Her zaman başarısız bir insan olduğumu düşünürüm.

( )2 Başarısız olduğum konuya yeterince hazırlanmadığımı düşünürüm.

( )3 Bana haksızlık yapıldığını düşünürüm.

( )4 Aslında isteseydim başarılı olacağını düşünürüm.

( )5 O konu çok zor bir konu olduğu için başarısız olduğumu düşünürüm.

( )6 Diğer (.....)

14. Bir sınavda yüksek not aldığız zaman genellikle ne düşünürsünüz ?

( )1 Zaten her konuda başarılı olduğumu düşünürüm.

( )2 O sınava iyi hazırlandığımı düşünürüm.

( )3 Öğretmenin bana fazladan not verdiğini düşünürüm.

( )4 Şansıma, sınavda bildiğim sorular çıktığını düşünürüm.

( )5 Çok basit bir sınav olduğunu düşünürüm.

( )6 Diğer (.....)

15. Yapmadığınız bir hatadan dolayı öğretmeniniz sizi suçlamış olsa ne yaparsınız ?

( )1 Öğretmenle konuşur, ona gerçeği anlatırım.

( )2 Hatayı yapan kişiyi bulup, onu gerçeği söylemesi için zorlarım.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

( )3 Hiçbir şey söylemeden, gerçeğin zamanla ortaya çıkmasını beklerim.

( )4 Bu tür talihsizliklerin hep benim başıma geldiğini düşünür, kendime kızarım.

( )5 Diğer (.....)

16. Okulunuzu değiştirdiniz ve yeni bir okula başladınız. Orada hiç kimseyi tanımıyorsunuz ve yalnızsınız. Bu durumda ne yaparsınız ?

( )1 Bir yere oturup birilerinin gelip benimle konuşmasını beklerim.

( )2 Kendime yakın hissettiğim bir kişinin yanına gidip onunla tanışırım.

( )3 Diğerleri konuşurken ben de söze katılır, bu şekilde arkadaşlık kurmayı denerim.

( )4 Hiçkimseye yaklaşmadan, eski okulumdan arkadaşlarımla okul dışında arkadaşlıklarımı sürdürürüm.

( )5 Diğer (.....)

17. Bir dersten ard arda iki sınavda zayıf not aldınız. Bu durumda ne yaparsınız ?

( )1 Bu derse karşı yeteneğim olmadığın düşünür, üzülürüm.

( )2 Öğretmenin bu dersi iyi anlatamadığını düşünür, şikayetçi olurum.

( )3 Anlayamadığım konuları öğretmene sorar, benim için açıklamasını isterim.

( )4 Bu derse öncekinden daha fazla çalışır ve diğer sınavlarda başarılı olmak için gayret ederim.

( )5 Diğer (.....)